

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Παιδαγωγική μελέτη μετὰ 23 ὑποδειγματικῶν
μαθημάτων.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ—ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ
1927

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Παιδαγωγική μελέτη μετὰ 24 ὑποδειγματικῶν
μαθημάτων.

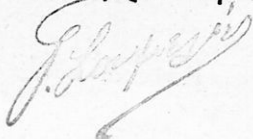

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ-ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

1927

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

I

Τὸ μάθημα τῶν Νεοελληνικῶν.—Τὸ πρόγραμμα τοῦ 1906 καὶ τοῦ 1914.—Διατὶ ὑστερεῖ ἡ διδασκαλία τῶν Νεοελληνικῶν.

Τὰ Νεοελληνικὰ διδάσκονται ὡς ἰδιαίτερον μάθημα εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τὸ 1884, καὶ τώρα κοντά, τὸ 1923, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς «χωριστὸν μάθημα, ἰδιαίτερος βαθμολογούμενον» καὶ ἰσότιμον μὲ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Μαθηματικά. Μολαταῦτα ἡ διδασκαλία τῶν δὲν ἔχει σημειώσει ἀκόμα σημαντικὰς προόδους καὶ δὲν ἀποδίδει τοὺς καρποὺς ποῦ πρέπει. Μένει ἀκόμα ἀσαφὴς καὶ ἀκαθόριστος ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν. Τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα, τὰ ὅποια ἐγκρίνονται πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν δὲν εἶναι πάντοτε τὰ καταλλήλοτερα. Ἡ δὲ μέθοδος τῆς διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι νεκρὰ καὶ ἄγονος, ἀνίκανος νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἔρωτα τῶν μαθητῶν διὰ τὴν νεαράν μας λογοτεχνίαν.

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ κανεὶς περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ μὲ προσοχὴν αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐὰς λάβωμεν πρῶτα ὑπόψιν τὸ πρόγραμμα τοῦ 1906. Αὐτὸ περιώριζε τὰ Νεοελληνικὰ κυρίως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς

διδασκαλίας των ἔθετεν ὡς ἐξῆς : « Σκοπὸς τῆς τούτων διδασκαλίας εἶναι, δεξιότης εἰς τὴν ὀρθὴν γραπτὴν καὶ προφορικὴν χρῆσιν τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης καὶ ἀνάγνωσις νεωτέρων τινῶν πεζολόγων καὶ ποιητῶν » ἦτοι ἢ ἀνάγνωσις νεωτέρων τινῶν πεζολόγων καὶ ποιητῶν ἐθεωρεῖτο σκοπός (!) τῆς διδασκαλίας τῶν νέων Ἑλληνικῶν, δὲν ἀνεφέρετο δὲ τίποτε περὶ τοῦ πῶς θὰ γίνῃ ἢ ἀνάγνωσις αὐτῆ καὶ τί σκοπὸν θὰ ἔχῃ. Εἰς δὲ τὸ Γυμνάσιον ἢ διδασκαλία περὶ ῥιζετο μόνον εἰς γραφὴν συνθέσεων καὶ τούτων ἢ ὕλη ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ἀπὸ ἐρμηνευθέντας συγγραφεῖς ἀρχαίους, Ἑλληνας καὶ . . . Λατίνους !!

Τὸ δὲ νεώτερον πρόγραμμα τοῦ 1914, ὡς ἐτροποποιήθη τὸ 1918, αὐτὸ ποῦ ἰσχύει καὶ σήμερα, ὀρίζει διὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰς δύο κατωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου τὰ ἐξῆς :

Ἑρμηνεῖα περικοπῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων Νεοελληνικῶν ἀναγνωσμάτων τῆς τάξεως. — Ἀπομνημόνευσις καὶ μετ' ἡθους ἀπαγγεῖλια ποιημάτων — Γραμματικοὶ κανόνες κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν συναγόμενοι καὶ ἀναφερόμενοι εἰς τὸ τυπικὸν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης. Διὰ δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου : ἀνάγνωσις κατ' οἶκον ἐκλεκτῶν ποιημάτων νεοελληνικῶν καὶ ξένων ἐν δοκίμῳ νεοελληνικῇ μεταφράσει καὶ ἐκλεκτῶν περικοπῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἐλικῆς ποιήσεως ἢ ἐκλεκτῶν δραμάτων νεοελληνικῶν καὶ ξένων ἐν δοκίμῳ νεοελληνικῇ μεταφράσει .

Σύμφωνα μ' αὐτὰ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα συνενώνει εἰς τὰ Νεοελληνικὰ τρία τινά : 1) τὴν ἀπόκτησιν δεξιότητος εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης, 2) τὴν ἀνά-

γνωσιν νεωτέρων λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ 3) τὰς συνθέσεις.

Ἄλλ' ὑπάρχει κάποια ἀταξία καὶ σύγχυσις εἰς τὸν καθορισμὸν σκοπῶν καὶ μέσων : Ζητεῖται μὲν ἡ ἀπόκτησις δεξιότητος εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης, ἀλλὰ δὲν γίνεται καθόλου λόγος περὶ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ αὐτῆς.

Καὶ ὅμως χωρὶς αὐτὴν, χωρὶς μεθοδικὰς καὶ ἐπιμόνους ἀσκήσεις καὶ ἐφαρμογὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν σημασίαν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων γραμματικῶν τύπων, δὲν ἀποκτᾶται δεξιότης περὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης. Παρατηρήσατε τὰ προγράμματα καὶ τὰ διδακτικὰ βιβλία ἄλλων λαῶν, λ. χ. τῶν Γάλλων. Ἐκεῖνοι διδάσκουν ἐπιμόνως εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν στοιχειωδῶν καὶ μέσων σχολείων τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης, αἱ δὲ σχολικαὶ τῶν γραμματικῶν εἰς κύκλους βαθμηδὸν κατὰ τάξεις εὐρυνομένους ἔχουν πλῆθος ἀσκήσεων καὶ ἀναγνωσμάτων πρὸς ἐφαρμογὴν.

Ἄλλὰ μήπως τὸ ἰδικόν μας πρόγραμμα πιστεύει ὅτι συντελεῖται ἡ διδασκαλία τῆς γραμματικῆς εἰς τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ; Ἀσφαλῶς ὄχι. Διότι ζητεῖ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν λογοτεχνημάτων νὰ συνάγωμεν κανόνας ἀναφερομένους εἰς τὸ τυπικόν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἄλλὰ πόσον ἄτοπον εἶναι καὶ αὐτό ! Πρῶτον, λογοτεχνικὰ ἔργα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διδάσκωνται εἰς μαθητὰς ἀγνοοῦντας τοὺς στοιχειώδεις γραμματικοὺς καὶ συντακτικοὺς κανόνας τῆς γλώσσης. Ἐπειτα καὶ ἡ προσπάθεια συναγωγῆς κανόνων, ὅπως τὴν θέλει τὸ πρόγραμμα, ἐνῶ ὑποβιάζει τὰ ποιήματα καὶ τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς θέσιν ἀπλῶν γραμματικῶν ἀσκήσεων καὶ κωλύει τὴν μορφωτικὴν αὐτῶν εἰς τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν ἐπίδρασιν, δὲν προάγει σοβαρῶς καὶ τὴν

γλωσσικήν δεξιότητα. Ὁ Τυρταῖος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Πλάτων, ὁ Πλούταρχος, δὲν διδάσκονται χάριν τοῦ συντακτικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς, οὐδ' ὁ Ὅμηρος «πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκε», παρέχων ἀφορμὴν εἰς σχηματισμὸν ωραίων γραμματικῶν κανόνων! Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς νεωτέρους ποιητὰς καὶ λογογράφους. Πρέπει νὰ μάθωμεν ἐπὶ τέλους ποῖα μαθήματα, ποῖα ἀναγνώσματα καὶ ποῖαι ἀσκήσεις προάγουν τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τοῦ λόγου, καὶ τί ἐκ τῆς μελέτης τῆς νεωτέρας ἡμῶν γραμματικῆς δυνάμεθα νὰ ὠφελθῶμεν.

Ἄλλὰ καὶ τῶν Συνθέσεων ποῖα ἢ θέσεις μέσα εἰς τὸ μάθημα τῶν Νεοελληνικῶν; Αἱ Συνθέσεις δὲν εἶναι ἀπλῆ γλωσσικὴ ἀσκήσις· δὲν ζητοῦμεν δι' αὐτῶν ἀπλῶς λόγον ὀρθόν, ἀπὴλλοαγμένον γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν ἀνωμαλιῶν, ἀλλὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τῶν μαθητῶν ἱκανότητα νὰ σχηματίζῃ ἐννοίας ὀρθάς, νὰ συνδέῃ αὐτάς σύμφωνα μὲ τὰς λογικὰς τῶν σχέσεις, καὶ νὰ τὰς διατυπώσῃ μὲ τοιοῦτον λόγον, ὥστε νὰ ἐμφανίζεταί σὺνολόν τι ἀρμονικὸν καὶ ὠραῖον. Ἐὰν ἡ ἐξωτερικὴ τῶν Συνθέσεων μορφή προσεγγίζῃ αὐτάς πρὸς τὰ Νεοελληνικά, τὸ περιεχόμενόν των ἀναφέρεται εἰς γνώσεις καὶ ἱκανότητας συναγομένας δι' ἔλων τῶν ἄλλων μαθημάτων. Κατ' ἀκολουθίαν αἱ Συνθέσεις ἀνήκουν εἰς τὰ Νεοελληνικά τόσον, ὅσον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μαθήματα.

Αἱ Συνθέσεις εἶναι εἰκὼν τοῦ ἔλου ψυχικοῦ βίου τοῦ μαθητοῦ. Διὰ τοῦτο εἶναι καιρὸς πλεόν νὰ ἀποκτήσουν τὴν προσήκουσαν ἐν τῇ προγράμματι αὐτοτέλειαν, νὰ χωρισθοῦν καὶ ἀπὸ τὰ Νεοελληνικά, νὰ καθορισθῇ σαφῶς ὁ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενος σκοπός, διὰ νὰ διαγραφῇ ἀσφαλεστέρα καὶ ἡ ὁδὸς ἢ ἄγουσα πρὸς τὸν ποθοῦμενον σκοπόν.

Κατὰ ταῦτα τὸ περὶ Νεοελληνικῶν κεφάλαιον τοῦ προ-

γράμματος πρέπει να αναθεωρηθῆι και να μεταρρυθμισθῆι ἐκ θεμελίων καθοριζομένων σαφῶς τοῦ σκοποῦ και τῶν μεθόδων αὐτῶν.

Ἡ παρούσα πραγματεία θίγει μέρος μόνον τοῦ ζητήματος, ἀναφερομένη εἰς τὴν μελέτην και τὴν διδασκαλίαν Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων, και μάλιστα εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Ἡ ἐκπαίδευσίς μας εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ὑστερεῖ πολὺ. Καὶ εἶναι πολλαπλὰ τὰ αἷτια τούτου.

Πρῶτον : ἡ νεωτέρα μας λογοτεχνία εὐρίσκεται ἀκόμα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαπλάσεως και ἀναπτύξεώς της. Δὲν ἔχει ἀριστουργήματα δυνάμενα νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς πάντας, οὔτε τὸν πλοῦτον και τὴν ποικιλίαν, τὴν ὁποίαν βλέπει κανεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἄλλων προηγμένων λαῶν. Διὰ τοῦτο ἡ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία δὲν εὐρίσκει εἰς αὐτὴν ἀφθονα τὰ μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἐγράφησαν διὰ παιδιὰ και ἐφήβους. Καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα συγγράμματα ὀλίγα, πολὺ ὀλίγα τεμάχια ἢμπορεῖ νὰ παραλάβῃ κανεὶς κατάλληλα πρὸς διδασκαλίαν μαθητῶν.

Ἐπειτα : ἡ νεωτέρα λογοτεχνία μένει κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστος εἰς τοὺς διδασκάλους. Περιφρονηθεῖσα και συκοφαντηθεῖσα ἀπὸ καθηγητὰς και λογίους τῆς παρελθούσης γενεᾶς, θαυμαστὰς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ ἀρχαιοπλήκτους ἰατροὺς και δικηγόρους, εἶναι ἀκόμη θῦμα προκαταλήψεως, δὲν μελετᾶται, δὲν κρίνεται ἀμερολήπτως.

Ἐπὶ τούτοις, λείπουν ὅλα τὰ βοηθήματα τὰ ἀπαραίτητα

---

1. Εἰς ἑτέραν ἡμῶν μελέτην, δημοσιευομένην κατ' αὐτὰς, πραγματευόμεθα περὶ τῶν Συνθέσεων και τῆς δι' αὐτῶν ἐπιτυχανομένης διανοητικῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν.

διὰ μίαν σοβαρὰν μελέτην καὶ διδασκαλίαν : γραμματολογικὰ καὶ μελέται πολυμερεῖς περὶ τῆς ἐξελιξέως τῆς νεωτέρας ἡμῶν γραμματείας, κριτικαὶ καὶ αἰσθητικαὶ ἀναλύσεις ποιητικῶν καὶ πεζῶν ἔργων καὶ γενικώτερα ἔργα Ποιητικῆς, Ρητορικῆς, Αἰσθητικῆς, Καλλολογίας¹.

Ὅχι παρὰ τῆ λαῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς λογιωτέροις δὲν ἐκαλλιεργήθη ποσῶς φιλολογικὸν καὶ φιλότεχνον αἶσθημα. Οὔτε τὸ Γυμνάσιον οὔτε τὸ Πανεπιστήμιον ἐδίδαξεν ἡμᾶς τοὺς παλαιότερους, τοὺς διδασκάλους τῆς σήμερον, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωτέρους δὲν διδάσκει κανεὶς τι θὰ ᾗ πη ποίησις καὶ λογοτεχνία, ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐνὸς καλοῦ ποιήματος, ἐνὸς διηγήματος, μιᾶς περιγραφῆς, πῶς διαγιγνώσκεται τὸ καλὸν ἢ τὸ ἄσχημον λογοτεχνικὸν ἔργον.

---

1. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐδημοσιεύθησαν σχετικὰ τινα ἔργα, ὡς : Ἡλ. Βουτιερῖδη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. ἔκδ. Ζηκᾶκη 1924 τομ. Α.

Ἄρ. Καμπάνη Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἔκδ. Κασσιόγη, Ἀλεξάνδρεια 1925, ἔργον σύντομον καὶ μονομερές, περιοριζόμενον κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ συγγραφέως μόνον «στὴ δημοτικὴ παραγωγή».

Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 10 Αἰῶνος ἔκδ. Φιλ. Σουλ. Παρνασσῶ 1916. ἀνκτύποισις Κολλάρου 1925.

Μονογραφαὶ περὶ Σολωμοῦ, Βαλαωρίτου καὶ ἄλλων ὑπάρχουν ἀρκεταί. Μελέται καὶ κρίσεις περὶ διαφόρων ποιητῶν καὶ λογογράφων, διβλιοκριταὶ καὶ ἀναλύσεις ἔργων δημοσιευόμεναι κατὰ καιροῦς εἰς περιοδικὰ ἢ τὴν ἡμερήσιον τύπον παρέρχονται συνήθως ἀπαρατήρητοι ὑπὸ τῶν διδασκόντων ἢ δὲν εἶναι προσεῖται εἰς αὐτούς.

Πολὺ χρήσιμοι διὰ τὸν διδάσκοντα εἶναι μελέται ὡς αἱ ἑξῆς :

Γ. Δροσίνη Ζῶα καὶ πουλιὰ στὰ δημοτικὰ τραγούδια μας, Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος ἔκδ. Σιδεῖρη 1924.

1. Στ. Κυριακίδου Ἡ φυσιολατρεῖα εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀθήναι 1926. Τοῦ αὐτοῦ ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἔκδ. Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων 1926.

Περὶ τῆς μετρικῆς τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων σπουδαία συμβολὴ εἶναι ἐπίσης Στ. Κυριακίδου Τὰ Παιδιὰ τοῦ Δεκιπεντασουλᾶδου Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος 1923. κ. ἄ.

Και οὕτω διδάσκαλοι χωρὶς εἰδικὰ ἐφόδια ἀπὸ τὰς ἐπισή-
μους των σπουδᾶς, χωρὶς βοηθήματα ἐπαρκῆ δι' ἰδιαίτεραν
παρασκευὴν, ἀρπάζουν τὰ ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπιβαλλόμενα
Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα, συλλογὰς αἱ ὁποῖαι γενικῶς κα-
ταρτίζονται ἀμεθόδως, ἐγκρίνονται δὲ ἐνίοτε μὲ **ἄσυγχώ-
ρητῆ ἀμέλεια**, κατὰ μαρτυρίαν ἀνωτέρου ἐκπαιδευτικοῦ κατὰ
πάντα ἀξιοπίστου ¹, καὶ ἀναλαμβάνουν νὰ ἐρμηνεύουν συγγρα-
φεῖς τοὺς ὁποίους ἄλλοθεν δὲν γνωρίζουν, οὐδ' ἠσθάνθησαν
ἴσως ποτὲ ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀγάπην. Κατ' ἀκο-
λουθίαν δὲν εἶναι θαυμαστὸν ἐὰν δὲν ἀποδίδουν ἀγλαοὺς
καρπούς.

Κατὰ ταῦτα ἡ διδασκαλία τῶν Νεοελληνικῶν σήμερον
εἰς τὰ σχολεῖα μας παρουσιάζει τὴν ἐξῆς περίπου εἰκόνα.

Ἄλλοι μὲν τῶν καθηγητῶν (καὶ δὲν εἶναι ὀλίγοι οὗτοι),
σοφοὶ κατὰ τὰ ἄλλα καὶ ἐnthουσιώδεις διὰ τὴν κλασσικὴν
φιλολογίαν, ἀλλὰ μὴ ἐνδιατρίψαντες εἰς τὴν μελέτην τῶν
νεωτέρων λογοτεχνικῶν ἔργων, περιφρονούντες δὲ μᾶλλον
αὐτὰ ἐκ προκαταλήψεως κατορθώνουν ἢ νὰ μὴ διδάξουν καθό-
λου Νεοελληνικὰ ἢ περιορίζουν τὴν διδασκαλίαν των εἰς ὀρ-
θογραφικὰ γυμνάσματα καὶ γραμματικὰς ἀσκήσεις.

Ἄλλοι αἰσθάνονται ἐνδιαφέρον καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην διὰ
τὰ Νεοελληνικὰ, ἀλλὰ διότι δὲν ἔτυχον εἰδικῆς παρασκευῆς,
διότι στεροῦνται τῶν ἀπαραιτήτων βοηθημάτων, δὲν κατορ-
θώνουν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ποθοῦμενον τέλος, καὶ μένουν συν-
ήθως ἱκανοποιημένοι, ἐὰν τὸ ἀνάγνωσμα διαιρεθῆ εἰς ἐνό-
τητα καὶ οἱ μαθηταὶ κατορθώσουν νὰ παρουσιάσουν προφο-
ρικὴν ἢ γραπτὴν τούτων περίληψιν.

Ὀλίγοι δὲ τέλος, στοχαζόμενοι τὴν βαθυτέραν κατανόη-

---

1. Μ. Τριανταφυλλίδη Δημοτικισμός σελ. 79.

σιν τῶν ἀναγνωσμάτων, προβαίνουν περαιτέρω, κρίνουν αὐτὰ ἀπὸ ἀπόψεως γλωσσικῆς, αἰσθητικῆς, λαογραφικῆς, ἐξάγουσιν ἠθικὰ συμπεράσματα, προκαλοῦν τοὺς μαθητὰς νὰ ἐμπνευσθοῦν ἐξ αὐτῶν θέματα συνθέσεων κτλ. Ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιτυχίας τούτων φυσικὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἰδιοφυῖαν ἐκάστου, πολλάκις ὅμως καὶ τούτων ἢ διδασκαλία δι' ἄκαιρόν τινα σπουδῆν ἐκτρέπεται τοῦ κυρίου σκοποῦ τῆς καὶ μεταβάλλεται εἰς ἠθικολογίαν ἀπέραντον ἢ εἰς ἄτακτον ὄρμαθὸν λαογραφικῶν ἢ κοινωνιολογικῶν συζητήσεων.

Μὲ τὸν διακαῆ πόνον νὰ συνεισφέρω κάτι· καὶ ἐγὼ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἀρτιωτέραν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος δημοσιεύω τὴν παρούσαν μελέτην καὶ τὰ ἐπισυνημιμένα ὑποδειγματικὰ μαθήματα, ἐλπίζων ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι θὰ κρίνουν ἐπιεικῶς τὰς ἀτελείας τοῦ ἔργου, λαμβάνοντες ὑπόψιν πῶσον σπάνια ἀκόμα παρ' ἡμῖν εἶναι παιδαγωγικὰ καὶ μεθοδολογικὰ ἐργασίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὰ Νεοελληνικά.

II

Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας λογοτεχνημάτων. Ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ λογοτεχνία καθόλου ἀνήκουν εἰς τὴν Καλλιτεχνίαν, ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ ἐν τῇ φύσει ὥραϊον καὶ ἐρμηνεύουν αὐτό.

Πρέπει πρῶτα πρῶτα νὰ καθορισθῇ ποῖος εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης λογοτεχνικῶν ἔργων, ποιημάτων ἢ πεζῶν, δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι διάφορος

του σκοπού, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομεν μὲ τὴν θέαν καὶ μελέτην μιᾶς ὥραίας εἰκόνας, γραπτῆς ἢ ἀναγλύφου, μὲ τὴν ἀκρόασιν μιᾶς τερπνῆς συναυλίας, μὲ τὴν ἐπίσκεψιν ὥραίων καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων.

Ἡ ποίησις εἶναι ἀπὸ τὰς ὥραίας τέχνας, ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῆς μουσικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ τέχναι ὁρμῶνται ἀπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχάς, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιδιώκουν σκοπούς, μὲ ἴδια ἐκάστη μέσα. Ἐκάστη τούτων ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν φύσιν, μιμνεῖται τὸ ἐν τῇ φύσει ὥραϊον.

Ἡ φύσις μὲ τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τῶν ὄντων καὶ φαινομένων τῆς ἀφῆγει βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Μᾶς θέλγει τὸ κάλλος, μᾶς ἐνθουσιᾷ ἡ μεγαλοπρέπεια, μᾶς πληροῖ θαυμασμοῦ ἡ ποικιλία, μᾶς συγκινεῖ ἡ ἀένναος ροή, αἱ ἐναλλαγαὶ ὄντων καὶ φαινομένων.

Τὰ συναισθήματα ταῦτα ἐξευγενίζουσι τὴν καρδίαν καὶ ἀνυψώνουσι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Παθαινόμενος δὲ ζωηρῶς ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ θελγητρατῆς περὶ αὐτὸν φύσεως, ζητεῖ συγχρόνως καὶ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὰς ἐντυπώσεις του, νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὰς ἰδικὰς του συγκινήσεις ἀναπαριστῶν τὰ ἔργα τῆς φύσεως οὐχὶ ὅπως εἶναι, ἀλλ' ὅπως αὐτὸς τὰ ἀντιλαμβάνεται, ὅπως αὐτὸς τὰ αἰσθάνεται. Οὕτως ἀρχεται τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ καλλιτέχνου.

Ὁ καλλιτέχνης (ποιητῆς, ζωγράφος, γλύπτης) μιμνεῖται τὴν φύσιν. Παραλαμβάνει ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔργον του φέρει τὴν σφραγίδα καὶ τῆς προσωπικότητός του. Γίνεται ἐρμηνευτῆς καὶ ὁδηγὸς διὰ τὴν μελέτην τῆς φύσεως. Προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ τὸ ἐν αὐτῇ ὥραϊον, νὰ καταστήσῃ

αὐτὸ αἰσθητὸν καὶ εἰς τὰς ἤκιστα εὐαισθητοῦς ψυχάς. Πρὸς τοῦτο ἀνακαλύπτει εἰς τὴν φύσιν τοὺς χαρακτήρας τοῦ ὠραίου, τοῦ τελείου, ξεχωρίζει αὐτούς, σχηματίζει ἰδεώδεις τύπους καὶ προβάλλει αὐτούς ὡς νέας πηγὰς συγκινήσεων.

Οὕτω σκαλίζει ὁ Φειδίας εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος τοὺς ἀθανάτους ἵππεις ἐπάνω εἰς ἀτιθάσους ἵππους, καὶ ὁ ὁμότεχνός του ἀπαθανατίζει τὸν Δεξιέλιον εἰς τὴν γνωστὴν στήλην τοῦ Κεραμεικοῦ. Καὶ οἱ δύο ἐρμηνεύουν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν χαρὰν ποῦ ἠσθάνοντο εἰς τὴν θέαν τῶν εὐσταλῶν ἐκείνων καὶ ἐμπνευσμένων νεανιῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστηρίζετο τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τοῦ κλεινοῦ ἄστεως, τῶν ἐποίων ἢ κατὰ τὰ Παναθήνια παρέλασις συνεχίνει ζωηρότητα καὶ ἀνεπτέρωνε τὸ πνεῦμα ἀστῶν καὶ ξένων.

Ἄλλος λαξεύει τὰς Καρυάτιδας, ὁ Πραξιτέλης τὸν Ἑρμῆν του, ὁ Λύσιππος τὸν Ἀλέξανδρόν του πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντα καὶ σχεδὸν λέγοντα: «Γὰν ὑπ' ἐμὲ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ' Ὀλυμπον ἔχε». διὰ τὰ ἀποτυπώσουν εἰς τὸ μάρμαρον ἢ τὸν χαλκὸν ὅ,τι εἶδαν καὶ ἐθαύμασαν καὶ ἠγάπησαν ἐν τῇ φύσει.

Ὅμοίως καὶ ὁ Ὅμηρος περιγράφων τὸν Ὀδυσσεά, τὸν Ἀχιλλέα, τοὺς ἥρωάς του ἐξαίρει καὶ ἐξιδανικεύει τοὺς ἐξοχωτέρους καὶ θελκτικωτέρους χαρακτήρας ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ζήσαντες κατὰ τοὺς χρόνους του ἢ πρὸ αὐτοῦ εἶχαν προσελκύσει τὴν προσοχήν, τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀνθρώπων.

Τί ἄλλο ἢ Καρυάτιδα λαξεύει καὶ ὁ Ὅμηρος διαγράφων τοὺς ἀδρούς χαρακτήρας τῆς Χρυσηίδος διὰ τῶν στίχων :

καὶ γὰρ οὐα Κλυταιμνήστης προβέβουλα,
κουριδίης ἀλόχου, ἐπεὶ οὐ ἔθην ἐστὶ χερεῖων

οὐ δέμας οὐδὲ φυήν, οὔτ' ἄο φρένας οὔτε τι ἔργα¹.

Ὅμοίως καὶ ὁ νεώτερος ἐπικός λέγων :

* Ἄστραψε ἀπὸ ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,

* Ἐβρόντησαν τὰ χαίμαλιά, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη

* Ἐλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή καὶ σβύσθηκε σὰν ἄστρο².

ἐκδηλώνει τὸν θαυμασμόν, τὴν ἀγάπην, τὴν λατρείαν, τὴν ὅποιαν αἰσθάνεται διὰ τοὺς ἥρωας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν πίστιν, τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν θυελλώδη ὀρμὴν καὶ τὴν ἀρετὴν τους, συνέγραψαν τὴν ἐποποιίαν τοῦ 21.

Ἐναγινώσκων τις τὸν **Σκαφιὰ τοῦ Μαροκοᾶ** (ἰδὲ ἀνάλυσιν εἰς τὸ Β' μέρος) ἀναγνωρίζει συμπαθεῖς χαρακτῆρας γνωστῶν φιλοπόνων ἐργατῶν, στωϊκῶν βιοπαλαιστῶν, ποῦ ζοῦν καὶ ἀποθνήσκουν ἀφανεῖς καὶ ἔρημοι. Καὶ ὁ **Ἀμερικάνος** τοῦ Παπαδιαμάντη (ἰδὲ ἀνάλυσιν εἰς τὸ Β' μέρος) τί ἄλλο εἶναι ἢ ἐξιδανικευμένη μορφή σκηνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ἐξοικειωθῆ τόσον αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι καὶ αἱ ἀκταὶ τῶν θαλασσῶν μας.

Τὰ παραδείγματα ταῦτα παρετέθησαν διὰ νὰ ἐξαχθῆ ὡς συμπέρασμα ὅτι ἤδη ἐλέχθη καὶ προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ αἱ καλαὶ τέχναι, ἡ μουσικὴ, ἡ γραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία ἐν γένει, ζητοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν κατὰ τρόπον ἐκφραστικὸν καὶ ζωηρὸν τὰς ἐντυπώσεις τὰς ὁποίας ἀφήνει εἰς τὸ πνεῦμα μας ἡ φύσις καὶ οὕτω νὰ προκαλέσουν καὶ παρ' ἄλλοις τὰς αὐτὰς ἐντυπώσεις, μὲ τὸν εὐγενῆ σκοπὸν νὰ ἀνυψώσουν τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ἐξευγενίσουν τὰ αἰσθήματα.

Κατὰ ταῦτα ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας λογοτεχνικῶν ἔργων, πεζῶν ἢ ποιημάτων πρέπει νὰ εἶναι **ἡ καλ-**

1. A 113—116

2. Ἄρ. Βελαωρίτου ὁ Διᾶκος.

λίεργεια τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου, ἢ ἀνάπτυξις παρὰ τοῖς μαθηταῖς τῆς ἰκανότητος τοῦ διακρίνειν καὶ ἐκτιμᾶν τὸ ὠραῖον.

Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι συνυφασμένος ὡς δευτερεύων καὶ ὁ γλωσσικὸς σκοπός. Δηλαδή, ἐπειδὴ ἡ λογοτεχνία ὡς μέσον ἐκφραστικὸν ἔχει τὸν λόγον (ὅπως ἡ ζωγραφικὴ τὰ χρώματα κτλ.), ἐπιτυγχάνει δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐφόσον κάμνει χρῆσιν τῆς καλλίστης καὶ τελειοτάτης μορφῆς τοῦ λόγου, ἡ μελέτη αὐτῆς προάγει συγχρόνως καὶ τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα. Ἄρα τὸ μάθημα ἡμῶν ἔχει δεύτερον σκοπὸν τὴν **καλλιέργειαν καλλιτεχνικοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος.**

Τοῦτο δὲ εἶναι κάτιτι ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι ζητεῖ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα, τὴν δεξιότητα δηλαδή εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης καὶ τὸν σχηματισμὸν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων. Ἡ δεξιότης ἐκείνη πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς προϋπάρχουσα τῆς διδασκαλίας λογοτεχνικῶν ἔργων, ἡ δὲ μελέτη τούτων πρέπει νὰ προάγῃ καὶ νὰ λεπτύνῃ τὴν δεξιότητα ἐκείνην, νὰ τὴν μεταβάλλῃ εἰς κεφάλαιον καλλιτεχνικόν, νὰ τὴν καταστήσῃ δύναμιν καλλιτεχνικήν.

III

Τί εἶναι ὠραῖον;—τί εἶναι καλόν;—τίνες οἱ οὐδιώδεις χαρακτῆρες τοῦ ὠραίου;

Ἄλλὰ τί εἶναι τοῦτο τὸ **καλὸν καὶ ὠραῖον**, τὸ ὁποῖον ὑπόκειται εἰς τὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας καὶ τίνες οἱ οὐσιώδεις αὐτοῦ χαρακτῆρες;

Ὠραῖον ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ (ὅπως καὶ ἐν τῇ φύσει) **εἶναι πᾶν ὅ,τι προκαλεῖ διαρκῆ καὶ σταθεράν τινα εὐχα-**

ρίστησιν, ἔξευγενίζον δι' αὐτῆς τὰ αἰσθήματα καὶ ἀνυψῶνον τὴν ψυχὴν.

Τὸ ὠραῖον διαγινώσκεται ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τὸν ὁποῖον προκαλεῖ. Ὁ θαυμασμὸς οὗτος πρέπει νὰ εἶναι διαρκής. Ἡ φαντασία πρέπει νὰ ἐνδιατρίβῃ περὶ αὐτὸ ἡδέως χωρὶς νὰ κουράζεται. Τὸ ἀληθῶς ὠραῖον ὅσον περισσότερο ἐξετάζεται, τόσο περισσότερο κερδίζει εἰς ἐκτίμησιν, ὅπως ὁ ἀδάμας εἰς πᾶσαν στροφὴν νέαν ἐκπέμπει λάμψιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὅλοι δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν εὐαισθησίαν εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὠραίου. Ἡ εὐαισθησία αὕτη εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐν γένει μίμρῳσιν τοῦ ἀνθρώπου. Χιλιάδες ἀνθρώπων ἀντιπαρέρχονται ἀσυγκίνητοι καὶ ἀπαθεῖς πρὸ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, βλέπουν ἀδιαφόρως ἀντικείμενα καὶ φαινόμενα, τὰ ὅποια μαγεύουν καὶ ἐμπνέουν ἄλλας εὐαισθητοὺς ψυχάς. Εἰς ἄλλους ἐμποιοῦν ἐντύπωσιν μόνον τὰ ἐκπληκτικώτερα καὶ τρομακτικώτερα καὶ ἐνίοτε τὰ τερατωδέστερα. Ὁ κρότος τοῦ κερανοῦ, ἡ καταιγὶς, ἡ ἔκρηξις θυέλλης, καταπληκτικοὶ ὄγκοι βουνῶν, ἀπότομοι χαράδραι, ὄρμητικοὶ χεῖμαρροι ἐμποιοῦν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν, ἐμπνέουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν ὅτι ὑπ' αὐτὰ κρύπτονται ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις, ὅτι δι' αὐτῶν ἐκδηλοῦται θεῖα τις βούλησις· ἀλλὰ δὲν τοὺς συγκινεῖ οὔτε τὸ κυανοὺν τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἀστρῶν, οὔτε τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὰ θαυμάσια φαινόμενα τῆς ζωῆς φυτῶν καὶ ζώων. Τοὺς ἀγροικότερους μάλιστα μόνον ἢ γέννησις ἢ ἢ ἐμφάνισις τέρατός τινος συγκινεῖ ζωηρῶς.

Ἡ αἰσθησις καὶ ἀντίληψις τῆς ὠραιότητος τῆς φύσεως ἐμφανίζεται ἀργὰ καὶ εἰς καλλιεργημένα μόνον πνεύματα.

Ἡ προσοχή στρέφεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ πλήρη θελγήτρων καὶ ἀπολαύσεων τοπεῖα, τὰ ὠραῖα ἄνθη καὶ πτηνά, τὴν μαγευτικὴν ποικιλίαν τοῦ ἔαρος καὶ τὴν γαλήνην ἡρέμων αἰγιαλῶν καὶ προχωρεῖ βαθμηδὸν πρὸς τὰ τραχύτερα τῆς φύσεως φαινόμενα, οὕτως ὥστε μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ πνεῦμα ἀνακαλύπτει θέλγητρα καὶ εἰς τὴν ἀγρίαν μεγαλοπρέπειαν ἀπορρώγων βράχων καὶ κυματοπλήγων ἀκτῶν, εἰς τὸν θόρυβον τρίκυμῶδους θαλάσσης ἢ εἰς τὴν ἀπέραντον μονοτονίαν χιονοσκεπῶν ἢ ἐρήμων πεδιάδων.

Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Πόσοι ἔρμηνεύοντες Ὅμηρον καὶ Σοφοκλέα ἀντιπαρέρχονται μὲν ἀριστοτεχνικοὺς στίχους, πλαστικώτατα σύνθετα, ἀρμονικωτάτας συνδέσεις ὑψηλῶν νοημάτων καὶ περιτέχνων ἐκφράσεων, καὶ σταματοῦν μόνον πρὸ τῶν συντακτικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν τοῦ μέτρου χασμάτων, ἐνδιατρίβοντες περὶ αὐτὰ μετὰ ἀφαντάστου τινὸς ἡδονῆς!

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνων οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι ἄμοιροι αἰσθητικῆς τινος μορφώσεως ἢ κριτικῆ σταματᾶ καὶ ἐνδιατρίβει συνήθως εἰς ἐκεῖνα τὰ χωρία, τὰ ὅποια μὲ τὴν συρροὴν ποιητικῶν τρόπων καὶ ρητορικῶν σχημάτων καθιστῶσιν ἐκδηλον τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Ὅλοι βέβαια ἀπαγγέλλοντες ἢ ἀκούοντες τὸ Σοφοκλείον ἐκεῖνο

τυφλὸς τὰ ἴδια τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ'

αἰσθάνονται τὸν ψυχικὸν ἀναθρασμὸν τοῦ ἀθλίου Οἰδίποδος ἐκχυνόμενον χειμαρρῶδως ἀπὸ τὰ τρέμοντα χεῖλη του καὶ μαστιγοῦντα τὸν τυφλὸν μάντιν. Ἄλλ' ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ δὲν ἐκδηλοῦται μόνον εἰς τὰ ἕκτακτα λεκτικά σχήματα. Τὸ κάλλος πρέπει νὰ εἶναι διακεχυμένον παντοῦ. Καὶ τῆ

1. οἰδ. Τυρ. 371.

ὄντι πόση τέχνη, ὅποια χάρις περικλείεται, παραδείγμα-
τος χάριν, καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπλοῦς καὶ ἀνεπιτηδεύτους
στίχους, μὲ τοὺς ὁποίους γειτόνισσαι προσκαλοῦν εἰς ἑορτὴν
προσφιλῆ ἄμοιρον κέρην!

Ἄγαμέμνωνος ὦ κόρα,
ἤλυθον, Ἥλέκτρα, ποτὶ σὴν ἀγοῖταιραν αὐλάν,
ἔμολε τις ἔμολε γαλακτοπότας ἀνήρ
Μυκηναῖος ὄρειβάτας·
ἀγγέλλει δ' ὅτι νῦν τριταῖ-
αν καρύσσουσιν θυσίαν
Ἄργεῖοι, πᾶσαι δὲ παρ' Ἡ-
ραν μέλλουσιν παρθενικαὶ στείχειν. Εὐρ. Ἥλεκ. 167-174

Ὁ Πλούταρχος ἀφηγεῖται ὅτι παραδοθείσης τῆς πόλεως
τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Λύσανδρον μετὰ τὸ πέρας τοῦ Πελο-
ποννησιακοῦ πολέμου, μεταξὺ τῶν συμμάχων εἶχε προταθῆ
ἢ γνώμη νὰ κατασκάψουν τὰ τείχη, νὰ μεταβάλουν τὸ ἄστυ
εἰς χῶρον βροσκήσιμον (μηλόβοτον ἀνεῖναι) καὶ νὰ ἐξ-
ανδραποδίσουν τοὺς κατοίκους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον εἰς
συμπόσιον τῶν ἀρχηγῶν Φωκεὺς τις ψάλλει παρὰ πότον ἐκ
τῆς Εὐριπίδου Ἥλέκτρας τοὺς παρατεθέντας ἄνω στίχους
καὶ οἱ ἀγέρωχοι καὶ τραχεῖς πολεμισταί, οἱ τραφέντες ἐκ
παίδων μὲ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Τυρταίου τὰ τραγού-
δια συνεκινήθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε «φανῆναι σχετ-
λιον ἔργον τὴν οὕτως εὐκλεᾶ καὶ τοιοῦτους ἄνδρας φέρουσαν
ἀνελεῖν καὶ διεργάσασθαι πόλιν»¹. Οὕτω τὸ κάλλος ὀλίγων
στίχων ἔσωσε τὰς Ἀθήνας καὶ ὀλέκληρον πολιτισμόν.

Διὰ ταῦτα ἡ αἰσθητικὴ μὀρφωσις τῶν παίδων πρέπει νὰ
ἀρχίσῃ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων καὶ νὰ προ-
χωρῆ δι' ὄλων τῶν τάξεων τῶν τε κατωτέρων καὶ τῶν ἀνω-
τέρων σχολείων. Νὰ ὀδηγοῦνται συχνὰ οἱ μικροὶ νὰ βλέπουν

1. Πλουτ. Λύσανθ. 15.

καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως, τὸ βλέμμα των νὰ ἐπαναπαύεται διαρκῶς εἰς ὠραίας εἰκόνας, νὰ ἀκούουν συναυλίας καὶ ἤχοι ἀρμονικοὶ ν' ἀντιχοῦν εἰς τὰ ὄτα των, ν' ἀναγινώσκουν καὶ ν' ἀποστηθίζουσιν ὠραῖα ποιήματα, νὰ μελετοῦν λογοτεχνικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα δόκιμοὶ συγγραφεῖς μετέγγιν ἀναλύουσιν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐκγυμνάζωνται ν' ἀνακαλύπτουν τὸ ἐν αὐτοῖς ὠραῖον.

Οὕτω μόνον ἐξευγενίζεται τὸ αἶσθημα, ἀνυψοῦται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀγωγὴ ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ τῆς.

Μὲ τὸ ὠραῖον συνδέεται στενῶς καὶ τὸ **καλόν, τὸ ἠθικῶς ὠραῖον, τὸ ἀγαθόν.**

Ἡθικὴ τις πράξις, ἡ ἐκδήλωσις μιᾶς ἰσχυρᾶς βουλήσεως, μία εὐγενὴς ὑψηλὴ σκέψις, δύναται ἐπίσης νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὠραία, ὡς τοιαύτη δὲ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν φαντασίαν ἡμῶν, ἔπως καὶ τὸ κυρίως ὠραῖον.

Καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ὠραῖον τὴν αὐτὴν ἔχουν πηγὴν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ τείνουσιν τέλος, εἰς τὸ ἰδεῶδες τέλειον. Ὁ Πλάτων μάλιστα θεωρεῖ τὸ κάλλος ὡς ἀπαύγασμα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀποδίδει ἀξίαν εἰς τὰ καλὰ (τὰ ὠραῖα), ἐφόσον διεγείροντα καὶ ἐξάπτοντα ἐν τῇ ψυχῇ τὸν πρὸς τὸ **καλόν** ἔρωτα χρησιμεύουσιν πρὸς ἀνύψωσιν ἀπὸ τοῦ κάλλους τῶν σωματίων ἐπὶ τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς κάλλος, καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους τῶν ψυχῶν ἐπὶ τὰ καλὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ καλὰ μαθήματα ἵτοι πρὸς τὸ κάλλος τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ κάλλος τῶν ἐπιστημῶν καὶ καθεξῆς μέχρι αὐτοῦ τοῦ ἀρχετύπου κάλλους. (Πλάτ. Συμπ. 210—211 κ. ἀ.)

Ἀλλὰ πότε πράξις τις ἢ βούλησις ἢ σκέψις θεωρεῖται ὠραία; — “Ὅταν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ὑψηλοτάτας ἀπαιτήσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὅταν ἀπροσδοκῆτως ἐμφανιζομένη

διεγείρει τὴν φαντασίαν, θέλγει τὴν καρδίαν, καὶ ἐξυψοῖ τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ τελείου.

Λόγου χάριν ἡ ἀπάθεια τοῦ Σωκράτους πρὸ τῆς καταδίκης, τῶν δεσμῶν καὶ τοῦ θανάτου, ἡ στερρὰ του πεποίθησις εἰς τὰς ἀρχάς του, ὁ ἰδεώδης σεβασμὸς του πρὸς τὸν ἑαυτὸν του

- » τοὺς δὲ λόγους, οὓς ἐν τῷ ἔμπροσθεν ἔλεγον, οὐ δύναμαι
- » νῦν ἐκβαλεῖν, ἐπειδὴ μοι ἤδε ἡ τύχη γέγονεν, ἀλλὰ σχεδόν
- » τι ὅμοιοι φαίνονται μοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς πρесеβεύω καὶ
- » τιμῶ οὐσπερ καὶ πρότερον· ὧν ἕαν μὴ βελτίω ἔχωμεν λέγειν
- » ἐν τῷ παρόντι, εὖ ἴσθι ὅτι οὐ μὴ σοι ξυγχωρήσω νῦν οὐδ'
- » ἂν πλείω τῶν παρόντων ἢ τῶν πολλῶν δύναμις ὥσπερ παῖ-
- » δας ἡμᾶς μορμολύττηται, δεσμοὺς καὶ θανάτους ἐπιπέμ-
- » πουσα καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις. Κρίτ. 46 Β. Γ.

εἶναι τι ὄραϊον!

Ἡ ἐπὶ κλησις τῆς Ἀνδρομάχης πρὸς τὸν παράτολμον σύζυγόν της :

Ἐκτορ, ἀτὰρ σύ μοι ἔσσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ

ἠδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης Z 429-430
εἶναι ὄραϊα, διότι δίδει τὸν τέλειον τύπον ἀφωσιωμένης
συζύγου.

Ἡ ὑψηλόφρων ἀπάντησις τῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὸν Κρέοντα ποῦ ὀργισμένος τὴν ἐρωτᾷ, πῶς ἐτόλμα νὰ ὑπερβῇ τοὺς νόμους του :

οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισεν νόμους·
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὄφρην τὰ σά
κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλῃ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν

Ἀντιγ. 450 -455.

εἶναι ἐξόχως ὄραϊα, διεγείρουσα τὴν φαντασίαν, προσδίδουσα εἰς τὴν ἡρώϊδα ὀλύμπιον κάλλος.

Εἶναι ὠραία ἡ εἰκὼν τοῦ Κανάρη (ἰδὲ ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος τοῦ Δροσίνῃ εἰς τὸ Β' μέρος) ὅταν ὕστερα ἀπὸ τιτάνιον ἀγῶνα ἀνέρχεται ξυπόλυτος μὲ μιὰ φτωχικὴ λαμπάδα εἰς τὴν Ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας νὰ ἐκφράσῃ εὐγνωμόνα εὐχαριστίαν, διότι συνδυάζει ἀρμονικὰ τὴν ἀπτύχτον εἰς τοὺς κινδύνους τόλμην τοῦ ἥρωος μὲ τὴν ταπεινόφρονα εὐλάβειαν εὐσεβοῦς χριστιανοῦ, τὸν θαυλὸν τῆς δράσεως μὲ τὴν λαμπάδα τῆς πρὸς τὸν θεὸν πίστεως.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἰ. Βαρβάκη (ἰδὲ ἀνάλυσιν τῆς ἐπιστολῆς του εἰς τὸ Β' μέρος), ὁ ὅποιος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως μέσα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἀγῶνος ἐπιθυμῶν «νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστήμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα» ἀφιερώνει εἰς αὐτὴν ἔλλην τὴν μὲ μόχθους καὶ στερήσεις ταμειευθεῖσαν περιουσίαν του «διὰ νὰ εὐρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούτων διδασκάλων», εἶναι ἐπίσης ὠραία ἐπιδρωσα ζωηρῶς εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἶσθημα ἡμῶν.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ὠραία καὶ τὰ καλά, μὲ τὰ ὅποια πρέπει νὰ τροφοδοτῆται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ φαντασία τῆς νεολαίας. Αὐτὰ πρέπει ν' ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων τῶν ἐγκρινομένων διὰ τὰ σχολεῖα ἡμῶν.

Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν κεφαλαιωδῶς καὶ τίνας εἶναι οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τοῦ ὠραίου.

α'. Διὰ νὰ εἶναι τι ὠραῖον πρέπει πρῶτιστα πάντων νὰ εἶναι ἀληθές. Τὸ τερατώδες, τὸ ἀπίθανον, τὸ παρὰ φύσιν δὲν δύναται κατ' οὐδένα λόγον νὰ εἶναι ὠραῖον. Ὁ πρῶτος λοιπὸν ὅρος διὰ νὰ ληφθῇ τι ὡς ὠραῖον εἶναι ἡ **ἀλήθεια**, ἡ **φυσικότης**

(Εἰς ἐγκεκκριμένον Ἀναγνωστικὸν ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς στίχοι.

Σὰν ιδέες μέσ' σ' ἐγκέφαλο
ένος Θεοῦ ἀθανάτου,
χορεύουν οἱ Σουλιώτισσες
σὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου
μὲ ρυθμὸν ἄγριον.

Δὲν εἶναι στίχοι ὠραῖοι, διότι δὲν εἶναι ἀληθεῖς. Δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ιδέαι χορεύουν μέσα στὸν ἐγκέφαλον τῶν ἀθανάτων μὲ ἄγριον ρυθμὸν! Οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ χοροῦ τῶν ιδεῶν εἶναι τόσον γνωστὴ εἰς τὰ παιδιὰ, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσωμεν δι' αὐτῆς νὰ αἰσθητοποιήσωμεν τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου).

β'. Ἐτερος οὐσιώδης χαρακτήρ εἶναι ἡ **ἐνότης**. Τὰ μέρη παντὸς καλλιτεχνήματος, αἱ λεπτομέρειαι παντὸς λογοτεχνήματος, πρέπει νὰ συναντῶνται εἰς ἓνα σταθερὸν κοινὸν σημεῖον. Κάποιον νῆμα πρέπει νὰ συγκρατῇ τὴν διάταξιν τῆς ὅλης ὕλης, νὰ συνδέῃ ὅλα μὲ τὴν κεντρικὴν ιδέαν. Ἡ ιδιότης αὕτη λέγεται ἐνότης καὶ προσδίδει τόνον καὶ δύναμιν εἰς τὸ ἔργον.

γ'. Ἡ ἐνότης δὲν πρέπει νὰ καταντήσῃ εἰς μονοτονίαν, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ **ποικιλία**. Ἡ ποικιλία ἐκδηλοῦται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως καὶ διατάξεως τῶν γεγονότων, εἰς τὴν ὕψην καὶ τὴν μορφήν τοῦ λόγου καὶ προσδίδει ζωὴν εἰς τὸ ἔργον καὶ κίνησιν καὶ θέλγει τὴν φαντασίαν.

δ'. Ἐν πᾶσι πρέπει νὰ τηρῆται τὸ **μέτρον**. Τὰ μέρη πρέπει νὰ ἔχουν τὴν προσήκουσαν ἔκτασιν συμμετρῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ὅλου καὶ νὰ ἀποφεύγεται πανταχοῦ τὸ ὑπερβολικὸν καὶ ἐξεζητημένον καὶ εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὰς ἐκφράσεις.

Ἡ ἀλήθεια, ἡ φυσικότης, ἡ ἐνότης, ἡ ποικιλία,
τὸ **μέτρον.** εἶναι οὐσιώδεις καὶ ἀπαραίτητοι ὄροι διὰ τὰ χα-
ρακτηρισθῆ ἔν ἔργον τέχνης ὥραϊον.

IV

**Ἡ διδακτέα ὕλη.—Τὰ διὰ τὰ Γυμνάσια ἐγκρινόμενα Νεοελ-
ληνικὰ Ἀναγνώσματα.—Παιδαγωγικὰ ἀπαιτήσεις περὶ
τοῦ περιεχομένου αὐτῶν.**

Τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τὰ προοριζόμενα διὰ
τοὺς μαθητὰς πρέπει νὰ πληροῦν τοὺς ἄνω ὄρους, πρέπει δη-
λαδῆ νὰ εἶναι **ὥραϊα** καὶ **καλὰ**. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μό-
νον. Πρέπει συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ **παιδαγωγικά**, σύμ-
μετρα δηλαδῆ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν παιδιῶν, καὶ σύμ-
φωνα πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὑπάρχουν καλὰ
λογοτεχνικὰ ἔργα, ποῦ δὲν εἶναι παιδαγωγικά, ἀρα εἶναι
ἀκατάλληλα νὰ εἰσαχθοῦν εἰς σχολεῖα· ὁμοίως πολλὰ τεμά-
χια περιληφθέντα εἰς τὰ ἐγκεκριμένα βιβλία ὡς παιδαγω-
γικά, εἶναι ἀπέβλητα, διότι δὲν εἶναι καθόλου λογοτεχνικὰ
ἔργα. Οἱ ὄροι οὗτοι ἀμφοτέρωθεν πρέπει νὰ συντρέχουν· ἄλλως
ἀστοχοῦμεν τοῦ σκοποῦ καὶ δημιουργοῦμεν ἄτοπα πολλά.
Καὶ ἔχομεν θλιβερὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸ πρόσφατον πα-
ρελθόν.

(Ζωηραὶ καὶ θορυβώδεις διαμαρτυρίαι πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ
τὴν Μητρόπολιν ἐγένοντο ἐσχάτως, διότι εἰς βιβλίον ἐγκεκριμένον
διὰ τὴν Α΄ Ἑλλην. ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ περιεγράφετο ὡς ἐξῆς :

« Δὲ λέτε, ρε παιδιά, καὶ τίποτα νὰ ζεοιθοῦμε ; . . μιὰ γυ-
ναῖκα συντροφισμένη ἀπὸ τὸν τέχτονα τὸν ἄνδρα της, σιτάθηκε
μισοιστρατὶς σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ γέννησε ἕνα παιδί κιτλ » Γονεῖς
καὶ κηδεμόνες ἀγανακτοῦσαν διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν ἐνοχον ἀδιαφορίαν τῶν ἰθυόντων φανταζόμενοι ἀκατονο-

μάστους ανατρεπτικούς σκοπούς. Καί ὅμως ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀναγνώσματος, ἔθνικώτατος ἀνὴρ, ὁ Καρκαβίτσας, δὲν εἶναι καθόλου ἀσεβής, οὐδὲ ἐζήτησε νὰ γελοιοποιήσῃ τὰ ἱερά. Τὸ ὅλον ἔργον, θαυμάσιον ἀριστοῦργημα ἐπιγραφόμενον «**Θεῖον δράμα**» ἀποπνέει πολλήν εὐσέθειαν ἀρκεῖ ν' ἀναγνωσθῇ εἰς τὰ «**Λόγια τῆς Πλώρης**». Ἄρκει νὰ οἰκειωθῇ τις μὲ τὸ περιβάλλον τῆς πλώρης, ὅπου καθισμένοι οἱ ναῦται, οἱ Ἕλληνες ναῦται, μὲ τὴ γνωστὴ τους φρασσεολογία, μὲ τὴν ἀνεξάντλητὴ εὐθυμία, καὶ τὴν Ἀριστοφάνειον βωμολοχίαν τους, θυμοῦνται τὸ χωρὶς καὶ τὰ βάσανά τους καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ πειράγματα ἔχουν καὶ ἐξάρσεις πατριωτισμοῦ καὶ εὐσεβείας, οἷον καὶ τὸ «**Θεῖον δράμα**». Ἄλλὰ τὸ παιδί τοῦ σχολείου δὲν δύναται νὰ ἐξαρθῇ ἕως ἐκεῖ, οὔτε ὁ ἀναγινώσκων τὸ τεμάχιον μόνον τοῦτο ὅπως παρατίθεται ἐκεῖ. Καὶ οὕτω συκοφαντοῦνται κράτιστοι λογοτέχναι καὶ περιφρονεῖται ἕλη ἢ Νεοελληνικὴ φιλολογία.—Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις καὶ διὰ προτάσεις μόνον, ἄλλως ἀκινδύνων ἀναγνωσμάτων. Οὕτω ἀναγινώσκωμεν εἰς ἐγκεκριμένον Ἀναγνωστικόν: «*Εἰς τὸ μικρὸν καφενεῖον τῆς Δεξαμενῆς εὐοῖκα εὐευχῶς καὶ ἄλλον τρολλόν, ἡνθρωπον λόγιον, ὁ ὁποῖος εἶχε μάλιστα γαλόσας*». Ἡ φράσις ἀνήκει εἰς συγγραφέα γνωστόν, θεωρούμενον ἐκ τῶν δοκίμων καὶ πιθανὸν νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος ἐν καφενείῳ εἰς κύκλον νέων εὐθυμούντων, ζητούντων ὅπως ὅπως νὰ εὐφρολογήσουν, ἀλλ' ἀσφαλῶς δὲν ἔχει θέσιν εἰς διδασκτικὸν βιβλίον, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ εἰς μαθητάς)

Οἱ συλλογεῖς Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων διὰ τὰ σχολεῖα ὀφείλουν νὰ λαμβάνουν σοβαρῶς ὑπέψιν τὰς ἀρχὰς ταύτας. Κανὲν ἀνάγνωσμα, καμμία πρότασις δὲν πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς αὐτά, ἐὰν δὲν ἀναλυθῇ καὶ κριθῇ προηγουμένως προσεκτικῶς. Ἐὰν ἡ νεαρά μας λογοτεχνία εἶναι ἔτι πενιχρὰ καὶ δὲν παρέχῃ ἄφθονα τοιαῦτα τεμάχια, λογοτεχνικὰ ἅμα καὶ παιδαγωγικὰ, ὅς ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγα. Προτιμότερον εἶναι ν' ἀναγνώσουν τὰ παιδιὰ μας 10 τεμάχια ἐκλεκτά, παρὰ 40 μέτρια καὶ ἄτεχνα. Τὸ ἄτεχνον καὶ ἀδό-

κιμον δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ, ἀλλὰ βλάπτει, διότι μαραίνει τὸν ζῆλον, σβήνει τὸν πρὸς μελέτην καὶ μάθησιν πόθον, διαστρέφει τὴν καλαισθησίαν, ἀπογοητεύει τὴν φαντασίαν. Μόνον δόκιμοι συγγραφεῖς κατέχουν τὸ μυστικὸν νὰ ἐπιδρῶν ζωηρῶς εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν καὶ εἰς τοῦτο δὲν προσέχει κανεὶς. Τὰ ἐγκριζόμενα βιβλία εἶναι παραφορτωμένα ἀπὸ τὰ πρόχειρα, τὰ ἐξεζητημένα καὶ συνήθως ἀνούσια χρονογραφήματα (γνωρίζομεν πῶς καὶ διαπύ γράφονται τὰ πλεῖστα τούτων) ἔργα πολλάκις ἀγνώστων... συγγραφέων. Δι' ἓνα ἐξ αὐτῶν ἀναγινώσκει τις εἰς τὰς βιογραφικὰς σημειώσεις: Δημοσιογράφος, ἡλικίας ὄχι ἄνω τῶν 24 ἐτῶν ὀλίγα γράφων, ἐπαρκῶς κατηρητισμένος... δὲν ἔδωκεν ἕως τώρα εἰς τὴν δημοσιότητα παρὰ μίαν εὐσυνειδήτην μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος κλπ.» Πῶς νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτος θὰ κατακτήσῃ τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν καὶ θὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν διανόησιν καὶ τὴν φαντασίαν αὐτῶν; Οἱ νέοι οὗτοι ἄς ἀναγινώσκονται ὑπὸ ὀριμωτέρων, ἄς δοκιμασθῶν πρότερον ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὶν νὰ εἰσέλθουν ὡς παιδαγωγοὶ εἰς τὰ σχολεῖα. Τὰ σχολικὰ ἀναγνώσματα πρέπει νὰ λαμβάνονται μόνον παρὰ δοκίμων, πανελληνίως ἀνεγνωρισμένων συγγραφέων.

Μίαν ἔτι παρατήρησιν περὶ τῶν σχολικῶν τούτων συλλογῶν.

Πρῶτον πρέπει νὰ περιέχουν τεμάχια μικρὰ καὶ σύντομα, ὅσον εἶναι δυνατόν, διὰ νὰ εἶναι εὐσύνοπτα καὶ νὰ περαιωθῇ ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐντὸς μιᾶς ἢ δύο ὥρων, καὶ δεύτερον τὰ ἀναγνώσματα νὰ μὴ εἶναι ὅλως ἄσχετα πρὸς ἀλλήλα. Ἡ κατάταξις καὶ ἡ σειρὰ αὐτῶν πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς λογικὴν τινα σχέσιν. Εἶναι ἀστέιον (ἐκεῖ ποῦ δὲν

χωρὸν ἀστεῖα) νὰ κατατάσσονται αὐτὰ κατὰ τὴν ἀλφαθη-
τικὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων! ¹

Ἀκατανόητος ἐπίσης εἶναι ἡ θεωρία συλλογέως συνι-
στῶντος εἰς τὰς « **Ὀδηγίας** » του «νὰ ὀρίζωμεν τὴν διδασκίαν
μεθοδικὴν ἐνότητα ἀναλόγως τῶν σχολικῶν γεγονότων, τῶν ἄλ-
λων κλάδων τῆς διδασκαλίας, τῆς περιβαλλούσης φύσεως, τοῦ κοι-
νωνικοῦ περιβάλλοντος κ. ὅ». καὶ χαίροντος διότι ἡ συλλογὴ του
«δὲν παρουσιάζει τὸ ἐλάττωμα τὰ μειώνη τὴν ἀτομικὴν πρωτο-
βουλίαν τῆς ἐκλογῆς τῆς διδασκείας ἐνότητος ἕνεκα χρονολογικῆς ἢ
αἰτιώδους σχέσεως τῶν λογοτεχνημάτων». "Ἦτοι οὐσιωδέστατον
ἐλάττωμα προβάλλεται ὡς πλεονέκτημα. Ἐνῶ τὸ πρόγραμμα
θεωρεῖ τὰ Νεοελληνικὰ μάθημα χωριστὸν καὶ αὐτοτελές, ἡ
ἀνωτέρω θεωρία θέλει νὰ ρυθμίζουσι τὴν πορείαν αὐτοῦ ποι-
κιλώτατοι ἐξωτερικοὶ ἀσυνάρτητοι λόγοι, οὐδένα ἀναφέ-
ρουσα ἐσωτερικὸν ὀργανικὸν λόγον. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ νοηθῇ οὕτω μάθημα αὐτοτελές. Διότι ἕκαστον μά-
θημα ἔχει ἴδιον σκοπὸν, πρὸς τὸν ὅποιον φθάνει δι' ἰδίας
ὁδοῦ καθοριζομένης μεθοδικῶς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὕλης
τὴν ὁποίαν ἐπεξεργάζεται. Δύναται βέβαια νὰ υποβοηθῇ καὶ
τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς διδασκαλίας, χωρὶς ὅμως νὰ δια-
σπάσῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἐνότητα. Εἶναι ἀπαραίτητον ἕκα-
στον προσφερόμενον νέον τεμάχιον νὰ συνδέεται ὅπωςδήποτε
μὲ τὰ πορίσματα τῶν προηγουμένων διδασκαλιῶν, ἀλλὰ καὶ

---

1. «Τὰ τεμάχια παρατίθενται ἐν τῇ βιβλίῳ πρῶτον μὲν τὰ περὶ, ἔπειτα δὲ
τὰ ποιήματα, κατὰ τὴν ἀλφαθητικὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων
αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη κατὰ ἐξωτερικὸν ἐντελῶς λόγον κατάταξις τῆς ὕλης σκο-
πὸν ἔχει νὰ δείξῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ὅτι εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκλέγῃ ἕκαστοτε
ὅποιονδήποτε τεμάχιον κρίνει: προσφορώτερον διὰ τοὺς μαθητὰς, ἀναλόγως
πρὸς τὰς γλωσσικὰς δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς ἕκαστοτε παρουσιαζομένας διὰ
τὴν διδασκαλίαν ἀφορμὰς».

¹ Ἀλ. Σαρή Ν. Ἀναγνώσματα Β' τάξ. τῶν

Ἑλλ. Σχολείων.

μέ τὸ σύνολον τῆς διδακτέας ἐτησίης ὕλης. Πολλὰ τεμάχια ὁμοῦ ἔχοντα κοινούς χαρακτήρας πρέπει νὰ ἀποτελοῦν ἐνότη-
τητα ἐπιτρέπουσαν γενικὰ συμπεράσματα. Εἶναι ἀληθές ὅτι
παρατηρεῖται τοιαύτη προσπάθεια εἰς τὰς νεωτέρας ἐκδό-
σεις. Οὕτω φίλος συλλογεὺς διαιρεῖ τὰ ἀναγνώσματα εἰς
διηγήσεις, περιγραφάς, διηγήσεις περιγραφικὰς, περι-
γραφὰς διηγηματικὰς καὶ διηγήματα (πῶς ἄρα γε ἐννοοῦν-
ται οἱ ὅροι οὗτοι;) Ἀλλὰ τοιαύτη διαίρεσις θὰ ἐπετρέπετο
μόνον, ἐὰν ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας ἦτο γραμματο-
λογικὸς, ἦτοι ἡ διάκρισις τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου καὶ ἡ κατα-
νόησις τῶν οὐσιωδῶν χαρακτήρων αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ παρατι-
θέμενα τεμάχια εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ τοιαύτην ἀποστολήν,
τινὰ δὲ εὐρίσκονται εἰς κεφάλαια εἰς τὰ ὅποια πράγματι δὲν
ἀνήκουν.

Πάντως πρέπει νὰ εὐρεθῇ ἄλλη βᾶσις διὰ τὰς ἐνότητας.

V

Ἡ διδασκαλία.—Τὰ ἐν χρήσει ὀνόματα.—Προπαρασκευή.
—Ἐνότητες.—Ἀναλυτικὴ καὶ συνθετικὴ μέθοδος.—Σχε-
διάγραμμα μαθήματος.—Τὶ πρέπει νὰ ζητῆ ὁ μαθητὴς
εἰς ἕκαστον ἀνάγνωσμα.—Σύντομα καὶ ἐκτεταμένα τεμά-
χια.—Ἡ αὐτενέργεια, —Ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ καλλιτε-
χνικῶν ἔργων, γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς.

Ἐπιθέτομεν τώρα ὅτι ἔχομεν τὰ κατάλληλα ἀναγνώ-
σματα συντεταγμένα κατὰ λογικὰς ἐνότητας, συμφώνως πρὸς
τὰς ἐκτεθείσας ἀνωτέρω ἀρχάς, ἢ τουλάχιστον ἓνα ἀνάγνω-
σμα δόκιμον. Πῶς θὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία;

Ἄς ἐξετάσωμεν πρότερον πῶς γίνεται σήμερον ἡ διδασκαλία.

Ὁμιλοῦντες περὶ μεθόδου διδασκαλίας βεβαίως δὲν θὰ λάβωμεν ὑπόψιν (ἔσον πολυάριθμοι καὶ ἂν εἶναι) ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀπαράσκευοι εἰσέρχονται εἰς τὴν παράδοσιν, ἀναγινώσκουν τὰ κείμενα κατὰ παραγράφους, ἐξηγοῦν τὰς ἀγνώστους λέξεις, ζητοῦν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος καὶ ἐξέρχονται ὀρῶντες ἐργασίαν κατ' οἶκον ν' ἀντιγράψουν οἱ μαθηταὶ τοὺς πρώτους 10 στίχους τοῦ μαθήματος καὶ νὰ μελετήσουν τὴν ὀρθογραφίαν των. — Ἡ πρωτόγονος καὶ ἄγρονος αὕτη ἐργασία συνηθεστάτη εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα, δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ εἰς τὰ Γυμνάσια, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ λεγόμενα Λύκεια.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ καθηγηταὶ προβάλλοντες τίτλους παιδαγωγικῶν σπουδῶν καὶ ἀκολουθοῦντες συστηματικὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς Μέσης Ἐκπαιδευσεως γίνονται ἐνίοτε σχετικαὶ ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι. Ἐδημοσιεύθησαν δὲ καὶ ὑποδειγματικὰ μαθήματα. Εἰς τὰς ἐργασίας τούτων δύο τινὰ κυρίως προκαλοῦν τὴν προσοχὴν: ἡ προπαρασκευή, ἢ προηγουμένη τῆς προσφορᾶς τοῦ νέου, καὶ ἡ διαίρεσις εἰς ἐνότητας.

Ἐπάρχει παιδαγωγικὴ ἀρχὴ συνιστώσα νὰ κινήσῃ ὁ διδάσκων διὰ τινων ἐρωτήσεων τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν διὰ τὸ διδαχθῆσόμενον νέον, νὰ δημιουργήσῃ προσλαμβάνουσας παραστάσεις. Τῆς ἀρχῆς ταύτης γίνεται παρεξήγησις καὶ κατάχρησις μεγάλη. Τὸ πλεῖστον τοῦ διαθέσιμου χρόνου καταναλίσκεται: χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ σοβαρὰ ἀνάγκη εἰς τοιαύτας προδιαθέσεις. Οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μαθήματος δίδονται δι' ἀπεράντων ἐρωτήσεων ποικίλαι γνώσεις ἐξαν-

τλοῦσαι ἀτέχνως τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνώσματος¹, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρόοδον τοῦ μαθήματος παρεμβάλλονται ἐκάστοτε αἱ ἐρωτήσεις τοῦ διδάσκοντος «καὶ τώρα ἡ ἀναμείνετε νὰ μάθετε;» «καὶ τώρα τί νομίζετε ὅτι ἔγινε;» καὶ τὰ τοιαῦτα. Οἱ μαθηταὶ ἀντιλαμβάνονται ἀμέσως τὴν ἀδυναμίαν ταύτην τοῦ διδασκάλου, καὶ συνήθως εἶναι προπαρασκευασμένοι, δηλαδὴ ἔχουν διαβάσει παρακάτω. Ὁ διδάσκων λαμβάνει εἰς τὰς ἐρωτήσεις του τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν καὶ ἱκανοποιημένος διότι οἱ μαθηταὶ του προλαμβάνουν τὰς

1. Ἰσοῦ παράδειγμα χαρακτηρηστικόν. Ν. Κοντοπούλου Ὁδηγίαι σελ. 23.
α' προπαρασκευή.

Δ. Διὰ νὰ εἶναι τὸ ποίημα αὐτὸ διὰ τὸν Χάρον, τί νομίζετε, ὅτι θὰ λέγῃ (Γένεσις καὶ ἔκφρασις προσδοκιῶν).

Μ. Ἴσως, πὺ πῆρε τὴν ψυχὴν κανενὸς ἀσθενοῦς.

Μ. Ἄλλος. Ἴσως, καὶ ὑγιῶς Ἴσως καὶ πολλῶν ἀνθρώπων. Ἴσως καὶ καμὰ πάλῃ τοῦ Χάρου καὶ ἀνθρώπων.

Δ. Μάλιστα ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει τί φαντάζεσθε πῶς θὰ ἔκαναν οἱ ἀνθρώποι;

Μ. Θὲ προσπαθοῦν νὰ νικήσουν ἢ νὰ πείσουν τὸν Χάρον νὰ τοὺς ἀφήσῃ, ἔστω καὶ λίγο, νὰ χαροῦν τὴν ζωὴν.

Δ. Διατί; Μ. Διότι ἡ ζωὴ, Κύριε, εἶναι γλυκειά.

Δ. Ἐέρετε ἓνα στίχον τοῦ λαοῦ μας διὰ τὴν γλύκαν τῆς ζωῆς;

Μ. «Καὶ μετὰ τὰ τόσα βίσινα πάλι ἡ ζωὴ γλυκειά εἶναι».

Δ. Μάλιστα, παιδί μου! Ἐ! τί λέτε θὲ τὸν ἔπεισαν τὸν Χάρον;

Μ. Ὁχι, Κύριε. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Χάρος εἶναι ἀλύγιστος· εἶναι σκληρὸς, δὲν κάνει διακρίσιν.

Δ. Θὲ τὸν ἐνίκησαν;

Μ. Ὁχι· αὐτὸς δὲ νικᾷται· εἶναι παντοδύναμος.

Δ. Ἐχετε ἀκούσει πῶς τὴν ἐκφράζει αὐτὴν τὴν ἰδέαν ὁ λαὸς μας;

Μ. «Τοῦ Χάρου δὲν κάνουν τίποτε».

Δ. Πολὺ καλὴ· τί σημαίνει αὐτό, παιδί μου;

Δ. Μάλιστα. πῶς φαντάζεσθε, παιδιά, τὸν Χάρον;

Μ. Νά, ἓνα μαῦρον—μαῦρος σὰ Χάρος λέμε—μ' ἓνα μαχαίρι ἢ δρεπάνι νὰ πικρῆν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

Δ. Μάλιστα· προσέξτε τώρα παιδιά, διὰ νὰ ἴσωμεν ἀκριβῶς τί μᾶς λέγει τὸ ποίημα.

σκέψεις του συγγραφέως, προχωρεί υπερήφανος εις την συνέχειαν.

Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐργασίας δὲν δύναμαι νὰ ἐπιδοκιμάσω ποσῶς. Ἐχει κάτι τὸ ψεύτικον καὶ προάγει τὴν ἐπιπολαιότητα. Δὲν ἔχω ποτὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ μαντεύουν οἱ μαθηταὶ μου τὰς περαιτέρω σκέψεις τοῦ συγγραφέως ἢ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης τοῦ λογοτεχνήματος, τοῦ ὁποίου μόλις ἤρχισαν τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐχω ὅμως πάντοτε τὴν ἀπαίτησιν νὰ κατανοῶν καὶ νὰ αἰσθάνωνται, ὅσα ἀναγινώσκουν. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ οἱ μαθηταί, ἐὰν ἀφήνοντο ἐλεύθεροι νὰ εἴπουν εὐλικρινῶς ὅ,τι σκέπτονται, εἰς τὴν ἐρώτησιν «καὶ τώρα τί θέλετε νὰ μάθειτε;» θὰ ἀπύγνων ἀπλοῦστατα «θέλωμεν νὰ μάθωμεν τί λέγει παρακάτω ὁ συγγραφεὺς» θὰ ἔθετον δηλαδὴ τέρμα εἰς τὴν φλυαρίαν τοῦ διδασκάλου καὶ θὰ ἐξηκολούθουν τὴν μελέτην τοῦ λογοτεχνήματος, μὴ ἐπιτρέποντες χονδροειδεῖς ψηλαφήσεις τοῦ ἀναγνωστέου καὶ εἰκασίας περὶ τοῦ περιεχομένου δυναμένας νὰ χαλαρώσουν τὸ ἐνδιαφέρον.

Τὸ μεθοδικὸν τοῦτο λάθος μοῦ φαίνεται πολὺ σοβαρὸν. Ἀπὸ πολλὰς διδασκαλίας ἀποκομίζει τις τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι συχνὰ ὁ διδάσκαλος παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ μαθητοῦ ὡς σκιερὸν τι σῶμα μεταξὺ φωτεινῆς πηγῆς καὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ ὁποία χρήζει φωτός. Ὁ μαθητῆς μόλις που διακρίνει ἢ ἀκούει τὸν συγγραφέα. Ὅλον τὸ πεδίου τῆς συνειδήσεώς του κατέχεται ἀπὸ τὸν ὄγκον τοῦ διδασκάλου· αὐτοῦ αἱ ἀντιλήψεις, αἱ σκέψεις, αἱ κρίσεις, αἱ φαντασιοπληξίαι πνίγουν συνήθως τὴν φωνὴν τῶν συγγραφέων νεωτέρων καὶ ἀρχαίων.

(Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκδηλοῦται καὶ ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Ἐχω ὑπόψιν σχολικὴν ἔκδοσιν κλασσικοῦ συγγραφέως.

Τὸ βιβλίον ἔχει 300 σελίδας. Ἐκ τούτων ὁ ἐρμηνευόμενος συγγραφεὺς κατέχει μόνον τὰς 55 σελίδας. Ὁ μαθητὴς διὰ νὰ διαβάσῃ 55 σελίδας δοκίμου συγγραφέως πρέπει νὰ διαβάσῃ καὶ 245 σελίδας ἐρμηνευτοῦ, οὐχὶ πάντοτε δοκίμου. Ὅχι! δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ καὶ παραιτεῖται καὶ τῶν 55 σελίδων τοῦ δοκίμου συγγραφέως, ἃς λέγεται καὶ Ὀμηρος οὗτος. Ἐὰν δὲ ἔχη ἀνεξάντλητον τὴν ὑπομονὴν καὶ διαβάσῃ ὅλα, θὰ γίνῃ θῦμα τοῦ σχολιαστοῦ, ἤκιστα δὲ θαυμαστὴς τοῦ ποιητοῦ).

Λοιπὸν ἃς λείπουν αἱ ἀπεραντολογίαι αἱ προεισαγωγικαί, καὶ ἃς ἀφεθῆ τὸ λογοτέχνημα νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδίου ἀπ' εὐθείας, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον. Προτιμῶ νὰ ἐπαναλάβω δις καὶ τρις καὶ πέντε φορὰς γραφικόν τινα στίχον, ἢ ὡραίαν τινα περίοδον δοκίμου συγγραφέως, παρὰ νὰ ζαλιῶ τοὺς μαθητὰς μὲ σχόλια καὶ σημειώσεις καὶ παρεκβάσεις.

Ἐπειτα κατὰ τοὺς νεωτέρους παιδαγωγοὺς προπαρασκευὴ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ τεμαχίου ἀντίκειται εἰς τὸ ἀξίωμα ἐλευθέρας ἐργασίας. Διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς νέας ἀναγνωστέας ὕλης ἀρκεῖ ἥρεμος ψυχικὴ περισυλλογὴ καὶ προσοχή' .

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἐνότητας βεβαίως ὅλον τι διὰ νὰ κατανοηθῆ τελείως πρέπει νὰ διαιρεθῆ εἰς τὰ μέρη του, νὰ χωρισθῆ εἰς κεφάλαια, εἰς μικρὰς καὶ μεγάλας ἐνότητες. Ἀλλὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην πρέπει νὰ τὴν κάμῃ ὁ μαθητὴς ὁ ἴδιος. Δύναται δὲ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ μόνον ἀφοῦ λάβῃ ἰδέαν τινα τοῦ ὅλου, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ ὅλον τὸ ἔργον. Παρ' ἡμῶν ὅμως δὲν γίνεται οὕτω. Ὁ διδάσκων αὐτὸς διαιρεῖ τὸ ἔργον

---

1. Hugo Gaudig Ἡ σύγχρονος διδακτικὴ μτφρ. Σπ. Καλλιὰφα.

εἰς τμήματα ἢ τὸ εὐρίσκει διηρημένον εἰς τὴν σχολικὴν ἔκδοσιν, καὶ προσφέρει τὸ νέον κατὰ ἐνότητα. Δηλαδή ἀναγινώσκειται ἢ ἐνότης, ἐρμηνεύεται, γίνεται ἢ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου, ἢ περιλήψις καὶ συγχρόνως ἢ ἐμβάθυνσις, ποικίλη δηλαδή γλωσσικὴ καὶ λογικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἐπεξεργασία τοῦ τεμαχίου, ἐνὸς τεμαχίου τοῦ ὁποίου εἶναι ἄγνωστος ἢ συνέχεια.—Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι καθόλου φυσικὸν καὶ μεθοδολογικῶς δὲν πρέπει νὰ συγχωρηθῆ. Τεμάχιόν τι διὰ νὰ κατανοηθῆ, νὰ κριθῆ καὶ ἐκτιμηθῆ πρέπει νὰ εἶναι γνωστὴ καὶ καθωρισμένη ἢ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ ὅλου λογοτεχνήματος. Πρέπει πρότερον νὰ καθορισθῆ ποία εἶναι ἡ κυρία ἰδέα τοῦ ὅλου ἔργου καὶ κατόπιν νὰ ζητηθῆ πῶς ἐξυπηρετεῖ τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον. Καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ λογοτεχνήματος, τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως, ἀνακαλύπτομεν πολλάκις μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου.

Ἄς λάθωμεν ὡς παράδειγμα τὸν **Μαρασμὸν** τοῦ Λυκούδη, διήγημα περιλαμβανόμενον εἰς τὰ ἐγκυκλιμένα Ἀναγνώσματα. Βλέπει τις ἐκεῖ ζῶηράν καὶ συγκινητικὴν περιγραφὴν τῶν βασάνων ἐνὸς σκύλου ἐκβληθέντος ἀπὸ ἓνα καράβι καὶ παρακολουθεῖ μὲ συμπάθειαν τὸ ξεψύχημά του. Ἄλλὰ ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως, διατὶ λεπτολογεῖ τόσον διὰ τὴν τύχην ἐνὸς σκύλου, αὐτὸ μανθάνομεν μόνον ἀπὸ τοὺς τελευταίους στίχους. Ὁ σκύλος δὲν ἦτο ἄγριος καὶ δὲν ἐγαύριζε, ἐθεωρήθη ἄχρηστος διὰ τὸ καράβι καὶ καταδικάσθη. «Κ' ἐγὼ ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ — καταλήγει ὁ διηγηματογράφος—εἶχα τὴ γελασμένη ἰδέα, ὅτι μονάχα ἀνθρώπους σβήνει καὶ βουλιάζει σ' αὐτὸ τὸν κόσμον ἢ καλωσύνη!» — Ὁ πεπειραμένος καὶ ὄριμος ἀναγνώστης, καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην θὰ ἀνασκοπήσῃ νοε-

ρῶς ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα καὶ θὰ τὸ κρίνῃ τότε. Τοῦτο ἐπιβάλλεται πολὺ περισσότερον κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἀπείρων μαθητῶν.

Ἡ λογικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἐμβάθυνσις καὶ τῶν τμημάτων ἐπιτρέπεται μόνον ἀφοῦ ἀναγνωσθῆ ὅλον τὸ διήγημα, ἀφοῦ ὁ μαθητὴς λάβῃ ἀδρομερῆ τινὰ ἰδέαν τοῦ συνόλου. Τοῦτο εἶναι τὸ φυσικόν. **Διὰ τὰ μελετήσῃ τις καλλιτεχνικόν τι ἔργον, ρίπτει ἓνα βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὅλου, σχηματίζει γενικὴν τινὰ ἐντύπωσιν, προσπαθεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ καλλιτεχνήματος καὶ ἔπειτα ἀρχίζει τὴν μελέτην τῶν λεπτομερειῶν.**

Τὸ ἄτοπον τῆς σήμερον ἐφαρμοζομένης μεθόδου καταφαίνεται πρὸ πάντων εἰς τὰ ἐκτεταμένα διηγήματα. — Παρακολουθῶ κατ' οἶκον τὴν ἐν τῇ σχολείῳ ἐργασίαν μαθητοῦ τῆς Β' Γυμνασίου. Ἐχουν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ σχολικοῦ ἔτους («ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον κοῆ θέσθαι τηλαυγές») τὴν Ἱστορίαν ἐνὸς ἀλόγου τοῦ Ἑμ. Ροῦδου, διήγημα ἀνούσιον καὶ ἀγδές. Ἡ ἀνάγνωσις ἐτελείωσε τὴν 25 Ἰβρίου. Ἐχρειάσθη ἓνας περίπου μῆνας δι' ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ὁ μικρὸς θὰ ἔκαμνε εἰς μίαν ὥραν. Διατί; Διὰ τὰ γίνουσι κατὰ τμήματα περιλήψεις καὶ ἐμβάθυνσεις. Ἄλλ' ὅταν ἀρχίζῃ ὁ μαθητὴς ἓνα διήγημα καὶ τὸ τελειώσῃ μετὰ 25 ἡμέρας, ἀσφαλῶς οὔτε τὴν κυρίαν ἰδέαν, οὔτε τὴν ἐνότητα τοῦ ἔργου δύναται ν' ἀντιληφθῆ, οὔδ' ἀποκομίζει ἐκ τοῦ συνόλου τὴν ποθουμένην ἐντύπωσιν.

Τὸ συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρω σκέψεων εἶναι ὅτι εἰς τὴν διδασκαλίαν λογοτεχνημάτων δὲν δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ ἀναλυτικὴν μέθοδον ζητῶν ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸ ὅλον, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ συνθετικὴν μέθοδον, ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ ὅλου κατερχόμενος εἰς τὰ καθ'

ἕκαστον. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης ἡ διδασκαλία ἀποβαίνει πολὺ φυσικωτέρα καὶ ἀπλουστερα. Τοιαύτη ἐργασία προάγει ὀσημέραι τὴν κρίσιν καὶ τὴν φαντασίαν τῶν μαθητῶν καὶ αὐξάνει τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν διὰ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐφεξῆς παραθέτω τὸ διάγραμμα τὸ ὅποιον δύναται νὰ ἀκολουθῇ ἕκαστον μάθημα, σύμφωνα μὲ τὰς ἐκτεθείσας ἀρχὰς καὶ ὑποδείγματα πολλὰ, ἱκανὰ νὰ ἐρμηνεύσουν σαφέστερον τὸ σύστημα ἡμῶν.

Ἐκαστον μάθημα ἐξελισσεται ὡς ἐξῆς :

Ἵποθέσωμεν ὅτι ἔχομεν ποίημα ἢ διήγημά τι μικρόν. Καθορίζεται συντόμως ἡ ὑπόθεσις, ἐξαγομένη συνήθως ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου. Καλεῖται κατόπιν ἕνας νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ἔργον. Ἡ ἀνάγνωσις γίνεται μετὰ προσοχῆς, βραδέως. Ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ δευτέρου, ἐν ἀνάγκῃ καὶ τρίτου. Προσέχομεν νὰ κατανοοῦν οἱ μαθηταὶ τὰ ἀναγνωσκόμενα. Πρὸς τοῦτο διακόπτεται ἡ ἀνάγνωσις ὅπου εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ ἐρμηνευθῇ ἄγνωστος λέξις ἢ διὰ νὰ διατυπωθῇ σαφέστερον τὸ νόημα. Αἱ διακοπαὶ αὗται καὶ αἱ ἀποδόσεις τῶν νοημάτων θὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν συντομώταται. Ἀμέσως ἀρχεται ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ κριτικὴ, ἢ βαθυτέρα μελέτη τοῦ ἀναγνώσματος. Ἡ κριτικὴ αὕτη περιστρέφεται εἰς τὰ ἐξῆς περίπου κεφάλαια.

1. Ποία εἶναι ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, τί προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας; Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ μαθητῆς πρέπει νὰ εἶπῃ τί ἐντύπωσιν τοῦ ἔκαμε τὸ ποίημα ἢ τὸ διήγημα. Συνήθως οἱ μαθηταὶ δυσκόλευονται νὰ καθορίσουν ἐὰν αὐτὸ τὸ ὅποιον αἰσθάνονται εἶναι εὐχαρίστησις ἢ θαυμασιμὸς ἢ συγκίνησις ἢ ἀγανάκτησις ἢ λύπη. Ἐν τούτοις μὲ μικρὰν ἀσκησιν ἀποκοτῶν τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν καὶ ἀκριβο-

λογίαν. Ἐπιβάλλεται δὲ εἰς τὸν παιδαγωγὸν νὰ παρέχη εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ μέσα διὰ νὰ ἀναγνωρίζουν καὶ ὀνομάζουν ἀκριβῶς καὶ τὰ ἰδικὰ τῶν συναισθήματα ¹.

Ἀπαντῶντες εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ χαρακτηρίσουν οἱ μαθηταὶ γενικῶς τὸ λογοτέχνημα τονίζοντες τινὰς τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ χαρακτήρων, ὡς ἐξῆς περίπου : «εἶναι μία συγκινητικὴ ἱστορία...» «εἶναι ζωηρὰ καὶ ἐνθουσιώδης περιγραφὴ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ἀγροτικοῦ βίου» «εἶναι ποίημα ἡρωικὸν ποῦ προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν μας διὰ...»

2. Ποία εἶναι ἡ κυρία ἰδέα τοῦ ἔργου; Οἱ μαθηταὶ ὀφείλουν νὰ ἀντιληφθοῦν ποία κεντρικὴ σκέψις ἐνέπνευσεν εἰς τὸν συγγραφέα τὸ ἀναγνωσθὲν ἔργον· τί δηλαδὴ κυρίως ἤθελε νὰ δείξῃ, τί ἤθελε νὰ διδάξῃ δι' αὐτοῦ ὁ συγγραφεύς. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ κατανοήσεως, ἐὰν δὲν καθορισθῇ σαφῶς ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου. (Μολαταῦτα ἐὰν εἶς τινὰ τῶν συνήθων ἀναγνωσμάτων δὲν εὗρουν οἱ μαθηταὶ κυρίαν ἰδέαν, ἢ ἐὰν αὐτὰ δὲν τοὺς κάμνουν καμμίαν ἐντύπωσιν, δὲν θὰ φταίουν οἱ μαθηταί. Κάποτε μελετήσαντες κατ' οἶκον οἱ μαθηταί μου ἐγκεκκριμένον ἀνάγνωσμα, ὁμοφώνως τὴν ἐξῆς ἔδωσαν ἀπάντησιν : «λεπτομερῆς περιγραφὴ ἐντυπώσεων ταξιδίου ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν βγαίνει κανένα νόημα.» Καὶ δὲν εἶχαν πολὺ ἄδικον.)

3. Πῶς ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ τοῦ ὁ συγγραφεύς; ποία εἶναι ἡ οἰκονομία τοῦ μύθου; Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐξετάζεται πῶς ἀναπτύσσει τὴν ἰδέαν τοῦ ὁ

---

1. Εἰς δημοσιευθεῖσαν ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν ἐρωτᾷ ὁ Διδ. «τί συναισθήματα ἀπ' αὐτὸ ἐγεννήθησαν εἰς τὴν ψυχὴν σας;—Μαθ. Ζωηρότατα!» Το:κῆται ἐρωτησποκρίσεις ἄνευ περιεχομένου δὲν ἐξηγοῦν τίποτε, αὐξάνουν μόνον τὴν κουφότητα!

συγγραφεύς, πῶς κατατάσσει τὰ νοήματά του, πῶς ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα, ποίαν σειρὰν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀντικειμένων κ.τ.λ. Μὲ ἄλλας λέξεις γίνεται ἐδῶ μία σύντομος, κεφαλαιώδης περιλήψις τοῦ ὅλου.

4. Ὑπάρχει ἐνότης καὶ πῶς ἐπιτυγχάνεται;

Ἐδῶ ἐξετάζεται ἀπὸ ποῖα διακεκριμένα τμήματα ἀποτελεῖται τὸ ἔργον καὶ ποῖα εἶναι ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλα· ἐξετάζεται ἐὰν ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τείνουν πρὸς ἀπόδειξιν καὶ ἔξαρσιν τῆς κυρίας ιδέας, ἐὰν ὑπάρχουν παρεκβάσεις καὶ πῶς δικαιολογοῦνται, ἐὰν ὑπάρχη τι ἄσχετον πρὸς τὸ θέμα, παρέλκον, δυνάμενον νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ ὅλου.

5. Ὑπάρχει ποικιλία (κάλλος) καὶ πῶς ἐπιτυγχάνεται;

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐξετάζονται τὰ ἰδιαιτέρα μέσα, δι' ὧν ὁ καλλιτέχνης ποικίλλει τὴν ἀφήγησιν ἢ τὴν περιγραφὴν τοῦ καὶ δὴ οἱ φραστικοὶ τρόποι, τὰ ποιητικὰ καὶ ρητορικὰ κοσμήματα τοῦ λόγου, τὰ ὠραῖα σύνθετα, αἱ μεταφοραὶ, αἱ προσωποποιήσεις, ἡ χρῆσις τῶν ἐρωτήσεων, τῶν ἀποστροφῶν, τοῦ διαλόγου κτλ. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν μέσων τούτων δξύνει τὴν φαντασίαν καὶ προάγει τὴν καλαισθησίαν τοῦ μαθητοῦ καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται μὲ ἐπιμέλειαν.

6. Εἶναι ἀληθῆ καὶ πιθανὰ τὰ λεγόμενα, ὑπάρχει φυσικότης;

Ἐλέχθη πρότερον ὅτι ἡ φυσικότης καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐκ τῶν πρώτων χαρακτήρων τοῦ ὠραίου, καὶ πρέπει νὰ ζητῆται καὶ εἰς τὰ γεγονότα, καὶ εἰς τοὺς χαρακτήρας καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ζητούμενη αὕτη φυσικότης καὶ ἀλήθεια θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ λο-

γοτεχνικὸν εἶδος, εἰς ὃ ἀνήκει τὸ ἔργον. Διότι ἄλλη εἶναι ἢ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας καὶ ἄλλη ἢ τοῦ ποιήματος ἢ τοῦ ρητορικοῦ λόγου, τοῦ μύθου ἢ τοῦ παραμυθιοῦ.

7. Ἐκ τοῦ συνόλου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνύψωσις τῆς ψυχῆς, τοῦθ' ὅπερ χαρακτηρίζει πᾶν ὠραῖον; Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐξετάζεται ἂν τὸ ἔργον ἀναπτύσῃ ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα, ἂν περιέχῃ γενναίας καὶ ἥρωικὰς πράξεις, ἂν μᾶς συγκινῇ καὶ ἐλκύνῃ τὴν προσοχὴν μας, ἂν προκαλῇ τὴν συμπάθειάν μας ὑπὲρ τῶν δρώντων προσώπων. Διότι ἢ συγκίνησις, ἢ ἀγωνία, ὁ θαυμασμός, ἢ συμπάθεια, ἢ ἀγάπη, ἢ ἀποστροφή, εἶναι ἢ ἀρχὴ τῆς μιμήσεως, τῆς ἀνυψώσεως πρὸς τὸ ἰδεῶδες τοῦ λογοτεχνήματος.

8. Τὸ ὕφος τοῦ λόγου. Οἱ μαθηταὶ ὀδηγοῦνται νὰ διακρίνουν τὸ ὕφος ἐκάστου τεμαχίου, ἂν εἶναι ἀπλοῦν, ἀφελές, γλαφυρόν, ὀρμητικόν, νευρωδες, περίτεχνον κτλ. καὶ προσπαθοῦν νὰ εὕρουν τὰ μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται τοῦτο. Ἐπίσης ἐξετάζεται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἢ γλῶσσα τοῦ συγγραφέως, ἂν μεταχειρίζεται ἀρχαϊκοῦς, σπανίους ἢ διαλεκτικοῦς τύπους, γίνονται δὲ καὶ ἄλλαι γλωσσικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐν τέλει οἱ μαθηταὶ καλοῦνται νὰ δείξουν φράσεις ἢ στίχους ἢ ἰδέας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἀρέσουν περισσότερο καὶ δικαιολογοῦν τὴν προτίμησίν των.

Ἐὰν τὸ ἀνάγνωσμα εἶναι σύντομον καὶ εὐσύνοπτον, οἱ δὲ μαθηταὶ ὅπως οὖν ἐξησκημένοι εἰς τὸ ἀθορύβως καὶ φρονίμως συζητεῖν, τὸ μάθημα περαιουῖται ἐντὸς τῆς ὀρισμένης

μιάς ώρας. Ζητούμεν τότε από τους μαθητάς ώς κατ' οίκον έργασίαν νά εκθέσουν γραπτώς τήν ανάλυσιν και κριτικήν των συμφώνως προς τò διάγραμμα ήμῶν.

Άλλ' εάν ή ώρα δέν επαρκέση δια τήν έργασίαν ήμῶν, τί θά γίνη; ή αν τò ανάγνωσμα είναι εκτενές, ποῦ θά γίνη ή διακοπή;

Όταν τò ανάγνωσμα είναι εκτενές και πρόκειται νά διαθέσωμεν δια τήν έπεξεργασίαν αὐτοῦ περισσότερας τῆς μιᾶς ώρας, τότε ή πρώτη ώρα πρέπει νά διατεθῆ δια τήν ανάγνωσιν ὅλου τοῦ έργου, νά καθορισθῆ δὲ ή γενική εντύπωσις και εἰ δυνατόν, και ή κυρία ιδέα εντός τῆς αὐτῆς ώρας. Έργα τῶν ὁποίων ή ανάγνωσις δέν είναι δυνατόν νά περαιωθῆ εντός μιᾶς ώρας, δέν τὰ θεωρῶ κατάλληλα προς μεθοδικήν διδασκαλίαν εἰς τήν Α' και Β' τάξιν τοῦ Γυμνασίου. Διότι διακόπτοντες τήν ανάγνωσιν τοῦ λογοτεχνήματος πρό τοῦ τέλους χαλαρώνομεν τò ενδιαφέρον και χάνομεν τήν ζοηράν εντύπωσιν, ή ὁποία θά ήτο τò οὐσιαστικώτερον κέρδος τῆς αναγνώσεως. Εκτός εάν τò έργον ἀποτελῆται ἀπό τμήματα διακεκριμένα, δυνάμενα νά εξετασθῶν και αὐτοτελῶς.

Άφοῦ δὲ ἐπιτευχθῆ κατὰ τò πρῶτον μάθημα ή ανάγνωσις τοῦ ὅλου και ὁ καθορισμός τῆς κυρίας ιδέας, ζητούμεν ἀπό τους μαθητάς νά παρασκευασθῶν κατ' οίκον δια τὰ ἐπόμενα κεφάλαια τοῦ διαγράμματος ήμῶν. Η έργασία ήμπορεῖ νά παραταθῆ ὅσον θέλομεν. Δι' ἕκαστον κεφάλαιον θά διατεθῆ ἰδιαιτέρα ώρα· ὁ μαθητής πάντως θά ὠφεληθῆ. Διότι δι' ἕκαστον κεφάλαιον θά ανατρέξῃ εἰς ὅλον τò ανάγνωσμα και θά τò ἐπαναλάβῃ 1ον δια νά καθορίσῃ τήν οικονομίαν τοῦ έργου και κάμῃ τήν περίληψιν αὐτοῦ, 2ον δια νά κάμῃ συναγωγήν τῶν ποιητικῶν και ρητορικῶν τρόπων,

3ον να αποδείξη τὴν φυσικότητα καὶ ἀλήθειαν τῶν χαρακτηρητικῶν καὶ γεγονότων, ἢ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων καὶ πράξεων, 4ον να περιγράψῃ τὸ ὕφος τοῦ λόγου κτλ. Καὶ ἡ ἐπανειλημμένη αὕτη ἀναδρομὴ εἰς τὸ λογοτέχνημα, ἢ ἐξέτασις αὐτοῦ ἀπὸ ποικίλων ἀπόψεων, γίνεται ἀφορμὴ νὰ ἐπιδράσῃ αὐτὸ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ διαρκέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον.

Ἐφοῦ εἰς ὀλίγα ὑποδειγματικὰ μαθήματα ἐξοικειωθοῦν οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸ διάγραμμα καὶ ἀντιληφθοῦν τί πρέπει νὰ ζητοῦν εἰς ἕκαστον ἀνάγνωσμα, παρέχεται εἰς αὐτοὺς περισσότερα ἐλευθερία δι' αὐτενέργειαν. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον κατὰ τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος διδάσκοντες εἰς τὴν Β' Γυμνασίου ἐνεπιστεύθημεν ἅπασαν τὴν ἐργασίαν εἰς τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν ἡμῶν μὲ ἀποτελέσματα ἀρκούντως ἱκανοποιητικά. Ἡ ἐργασία ἡμῶν διεξήγρητο ὡς ἐξῆς:

Οἱ μαθηταὶ ἐγνώριζαν ἐκ προηγουμένων ἐργασιῶν τὸ διάγραμμα τῆς ἀναλύσεως καὶ κριτικῆς λογοτεχνικῶν ἔργων, ἥτοι ἐγνώριζαν ὅτι ὀφείλουσαν νὰ διατυπώσουν τὴν ἐντύπωσίν των, ν' ἀντιληφθοῦν τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ ἔργου, τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὰς λοιπὰς του ἀρετάς. Ὁρίζετο ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων Ἀναγνωσμάτων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων ποίημά τι ἢ πεζογράφημα. Τὸ ἐμελέτων μόνοι των κατ' οἶκον καὶ κατὰ τὴν ὠρισμένην ὥραν τοῦ μαθήματος ἔφερον ἕκαστος γραπτὴν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν τοῦ ἔργου.

Ἐντὸς τῆς παραδόσεως ἀνεγινώσκετο τὸ ἔργον ὑπὸ ἐνὸς ἢ περισσοτέρων. Ἐὰν κανεὶς εἶχεν ἀπορίαν τινὰ ἢ εἰς τὴν ἐρμηνεύειαν λέξεως ἢ διὰ τὸ νόημα προτάσεώς τινος, ἐλύετο ἢ ἀπορία διὰ κοινῆς συζητήσεως. Κατόπιν καλούμενος ὁ Α ἀνεγίνωσκε ἐκ τοῦ τετραδίου του τὴν ἐντύπωσίν του. Ἡ

γνώμη του ἐτίθετο ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν συναδέλφων του. Ἐνεκρίνετο ἢ ἀπερρίπτετο ὑπ' αὐτῶν. Ἦκούετο ἡ γνώμη καὶ τοῦ Β, καὶ τοῦ Γ, ἕως οὗ εὐρίσκετο ἡ ὀρθότερα. Ἐκαλεῖτο κατόπιν ἄλλος νὰ ἀναγνώσῃ τί ἔγραψε διὰ τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ ἔργου. Ἐπηκολούθει ὁμοία συζήτησις. (Ἐννοεῖται ἀπεκλείοντο τῆς συζητήσεως ὅσοι δὲν εἶχον γραπτὴν τὴν ἐργασίαν των). Καὶ ἡ συζήτησις παρῆγεν εὐχαρίστους ἀποκαλύψεις. Εἰς τὰ ποιητικὰ καὶ ρητορικὰ σχήματά τινος, προσέθετεν ἄλλος παραδείγματα διαφυγόντα τὴν προσοχὴν ἐκείνου. Ἄλλος δὲν εἶχε θίξει τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυσεν ἐπιτυχῶς ἄλλος. Προσκαλούμενός τις ν' ἀναγνώσῃ τὴν γνώμην του ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἐπιδοκιμάζει τὴν ὅσα ἔγραψε καὶ προτιμᾷ τὴν γνώμην τοῦ Δ. Καὶ τὸ κέρδος ἦτο πολυμερές. Ἐξωνυχίζετο καὶ ἐκρίνετο τὸ ἔργον ἀπὸ 40 καὶ 50 κριτάς, τῶν ὁποίων οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ περιφρονήσῃ οὔτε τὴν ὀξυδέρκειαν οὔτε τὴν καλαισθησίαν. Οἱ συμμαθηταὶ ἐγνωρίζοντο ἀναμεταξύ των καλύτερα. Αἱ ἱκανότητες ἀνεγνωρίζοντο καὶ ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν τάξιν. Ἐβγαίναν δὲ ἀπὸ τὸ μάθημα ὅλοι ἱκανοποιημένοι, διότι ἄλλος μὲν ἐπετύγχανεν εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἐντυπώσεως, ἄλλος εἰς τὴν κυρίαν ἰδέαν καὶ ἄλλος εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Ἐντὸς ὀλίγου οἱ μαθηταὶ εἶχαν ἀποκτήσει θάρρος καὶ ζῳηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὥστε μὴ περιοριζόμενοι εἰς τὰ μαθήματα τοῦ προγράμματος παρουσιάζον συχνὰ ἀναλύσεις καὶ κριτικὰς ἐργων, τὰ ὅποια κατ' ἰδίαν ἐκλογὴν αὐτοβούλως κατ' οἶκον ἐμελέτα ἕκαστος. Τοῦτο εἶναι ἰσχυρὸς λόγος διὰ νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ζητήσουν νὰ πορίζωνται ἐκ βιβλίων καλλιτεχνικὴν ἀπέλαυσιν, ὅτι ἀναγνωρίζοντες τὸ βιβλίον ὡς σπουδαιότατον παιδευτικὸν μέσον θὰ προσπαθήσουν δι' αὐτοῦ νὰ συμπληρώσουν καὶ νὰ βελτιώσουν τὴν μόρφωσίν των.

Τοιούτη συστηματική ἐργασία διευκολύνει καὶ τὴν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου διδασκαλίαν τῶν Νεοελληνικῶν, ὅπως ἀπαιτεῖ αὐτὴν τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα. Κατ' αὐτὸ οἱ μαθηταὶ ἀναγινώσκουν κατ' οἶκον ἐκλεκτὰ ποιήματα, νεοελληνικὰ καὶ ξένα, καὶ ἐκλεκτὰς περικοπὰς ἐκ τῆς ἑθνικῆς ἡμῶν μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἐπικῆς ποιήσεως (τάξ. Γ') καὶ ἐκλεκτὰ δράματα, νεοελληνικὰ καὶ ξένα (τάξ. Δ') καὶ ἡ ἐργασία αὐτῶν ἐλέγχεται κατὰ μῆνα τοῦλάχιστον προφορικῶς ἐπὶ παραδόσεως ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ ἐν μιᾷ ὥρᾳ, λαμβανομένη ἐκ τῆς ἐρμηγείας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Καὶ πῶς μὲν γίνεται σήμερον ἡ κατ' οἶκον αὐτῆ ἐργασία, ἂν γίνεται ποῦ, καὶ πῶς ἐλέγχεται ἐπὶ παραδόσεως, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Κατὰ τὸ προτεινόμενον σύστημα καὶ ἡ κατ' οἶκον μελέτη ἀποβαίνει ἀποτελεσματικώτερα καὶ ὁ ἔλεγχος εὐκόλος. Ὁ καθηγητὴς ὀρίζει δι' ἕκαστον μαθητὴν ἢ ομάδα μαθητῶν ἀνάγνωσμά τι, ἢ ἐγκρίνει τὴν μελέτην ἀναγνώσματος ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων αὐτοβούλως ἐκλεγέντος καὶ ζητεῖ νὰ φέρουν σύντομον γραπτὴν ἐκθεσιν τῶν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐντυπώσεών των, ἧτοι ἀνάλυσιν αὐτοῦ καὶ κριτικὴν κατὰ τὰ γνωστὰ ἥδη ὑποδείγματα, τὰ ὅποια παρέχουν ἀσφαλῆ τεκμήρια τῆς γενομένης μελέτης καὶ ἐλέγχονται εὐκόλως.

Κατὰ παρόμοιον πρὸς τὸν περιγραφέντα τρόπον γίνεται καὶ ἡ μελέτη, ἡ ἀνάλυσις δηλαδὴ καὶ ἡ κριτικὴ, παντὸς καλλιτεχνήματος, ἔργων γραφικῆς, γλυπτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ζητεῖ νὰ προσξενήσῃ ὁ καλλιτέχνης, τὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου, τὰ μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς καὶ ἐν γένει ἂν τὸ ἔργον ἔχῃ τοὺς οὐσιώδεις χαρα-

κτῆρας παντὸς καλλιτεχνήματος, ἀλήθειαν, ἐνότητα, ποικιλίαν, μέτρον. Ἡ δὲ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία ὀφείλει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν λογοτεχνημάτων νὰ συνδυάζῃ καὶ τὴν ἐρμηγείαν ὁμοίων ἢ ἀντιστοίχων ἔργων τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἀρμονικὰ τὸ αἰσθημα τοῦ ὁραίου καὶ ἀποθεῖ ἀρτία ἢ αἰσθητικὴ μὲρψωσις τῶν νέων. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ Β' μέρος προσέθηκα καὶ δύο ὑποδειγματικὰς διδασκαλίαις ἔργων γλυπτικῆς καὶ γραφικῆς.

Προσεπάθησα διὰ τῶν ἀνωτέρω νὰ ἐξηγγήσω τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐστῆριξα τὰ ἐπόμενα ὑποδειγματικὰ μαθήματα. Ἴσως αὐτὰ ταῦτα τὰ μαθήματα ἐρμηγεύσουν σὰφέστερον τὸν σκοπὸν μου καὶ καταδείξουν αἰσθητότερον τὸν πλούσιον ἀμητόν, τὸν ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ νὰ συγκομίσῃ τις ἀπὸ τὴν συστηματικὴν μελέτην τῆς νεαρᾶς μας καὶ περιφρονημένης λογοτεχνίας. Κατὰ τὸν προταθέντα ἀρχικόν μου σκοπὸν τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ἐξετάζονται ἐδῶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως αἰσθητικῆς. Ζητεῖται τὸ ἐν αὐτοῖς ὁραῖον ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὰς ιδέας, τὰ αἰσθήματα, τὰς πράξεις, τοὺς λεκτικοὺς τρόπους, τὴν πλοκὴν καὶ τὸ ὕφος. Βεβαίως ἡ μελέτη αὐτῶν δύναται νὰ στραφῇ καὶ εἰς ἄλλας ἀπόψεις. Διότι ἡ Λογοτεχνία περιλαμβάνει καὶ ἄφθονον λαογραφικὴν ὕλην, καὶ πλούσια φρονηματιστικὰ στοιχεῖα καὶ εἶναι πηγὴ διαυγεστάτη διὰ τὸν μελετῶντα τὸν πολιτισμὸν καὶ διὰ τὴν γραμματολογίαν ἐνὸς ἔθνους. Ἄλλ' αἱ ἀπόψεις αὗται ἦσαν ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τῆς παρούσης μελέτης.

Διὰ τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας—ἀφανῆ λειτουργὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως—θὰ εἶναι ἀρκετὴ ἱκανοποίησις, ἐὰν τὰ μαθήματα ταῦτα θεωρηθῶν ὅτι εἰσάγουν τάξιν τινα καὶ βελτίωσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Νεοελληνικῶν, ἔστω

καὶ μικράν, ἐὰν δώσουν ἀφορμὴν εἰς σοφωτέρους νὰ εἰσηγγηθῶν τελειότερα συστήματα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἀσφαλέςτερον ὁ σκοπὸς ἡμῶν, ἤτοι νὰ προάγεται σταθερῶς ἡ καλαισθησία τῶν μαθητῶν, νὰ προφυλάσσεται ἡ κρίσις αὐτῶν ἀπὸ τὴν προκατάληψιν, τὰ ἀερολογήματα, τὴν σύγχυσιν, τὴν πλάνην, νὰ κατορθωθῇ ὥστε μεθοδικῶς καὶ ἡρέμα νὰ διεισδύῃ τὸ φῶς, ἡ τάξις, ὁ λόγος εἰς τὰ χαώδη, ἀλλὰ γόνιμα πνεύματα τῶν νέων.

Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σπεύσωμεν· διότι, ἐὰν δὲν προλάβωμεν ἡμεῖς νὰ σπεύρωμεν ἀγαθὸν σπέρρον εἰς τὰ πνεύματα ταῦτα, θὰ ἔλθῃ κάποιος νὰ σπεύρῃ ζιζάνια, καὶ θὰ ἔλθῃ ἀσφαλῶς. Καὶ ὁ ἐχθρὸς οὗτος κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἀτέχνων, αἰσχρῶν, κακοζήλων ἀναγνωσμάτων καὶ θεαμάτων. Τὴν ἐγκληματικὴν τούτων ἐπίδρασιν εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν σκέψιν τῆς εὐπλάστου νεολαίας ἔχουν παρατηρήσει ἤδη πολλοὶ καὶ συχνὰ κρούεται ὁ κώδων τοῦ κινδύνου. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προληφθῇ οὔτε δι' ἀστυνομικῶν ἀπαγορεύσεων, οὔτε δι' ἐγκυκλίων ὑπουργικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, οὔτε διὰ τῶν ἀφθόνων παραινέσεων γονέων καὶ διδασκάλων. Μόνον αἰσθητικὴ ἀγωγὴ πεφωτισμένη θὰ καθοπλίσῃ τοὺς νέους μὲ ἀσφαλῆ ἀμυντήρια ὅπλα. Αὕτη χειραγωγούσα αὐτοὺς εἰς τοὺς εὐανθεῖς λειμῶνας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν λογοτεχνίας θὰ δείξῃ τὰ θέλγητρα καὶ τὰ μυστικὰ κάλλη τοῦ λόγου, θὰ πλουτίσῃ τὸ πνεῦμα τῶν μὲ ἰδέας ἀληθεῖς καὶ συναισθήματα ὑψηλά, θὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν τὸ τερπνὸν ἀπὸ τὸ ὠραῖον, τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ οὕτω θὰ κατευθύνῃ αὐτοὺς εἰς τὴν γόνιμον καὶ πραγματικὴν πηγὴν εὐγενῶν τέρψεων.

Μία ένσταση συνήθως προβάλλεται εκ μέρους πολλών συναδέλφων: "Ότι οί μαθηταί δέν είναι ώριμοί δι' αίσθητικὴν μελέτην. "Ότι καί ὅπου γίνονται τοιαῦται αίσθητικαὶ παρατηρήσεις, οί μαθηταί συνήθως ἐπαναλαμβάνουν μηχανικῶς ὅσα ἄπαξ ἀκούσουν χωρὶς αὐτὰ νὰ ἔχουν πολλάκις σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον κείμενον. Ἐὰν ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθή, μαρτυρεῖ μόνον ὅτι δέν γίνεται ἐργασία μεθοδική, ὅχι ὅμως καί ὅτι οί μαθηταί, ἐνωθὶ τοῦ Γυμνασίου, δέν εἶναι ὄριμοί δι' αίσθητικὴν διδασκαλίαν.

Ἡ ἡλικία αὕτη τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου (ἀπὸ 13 μέχρι 18 ἐτῶν) εἶναι λίαν πρόσφορος διὰ νὰ καλλιεργηθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ κατ' αὐτὴν ἡ καλαισθησία τῶν παιδιῶν καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν, διὰ τῆς μελέτης καὶ κριτικῆς ἀναλύσεως ποιημάτων καὶ πεζῶν (περιγραφῶν, μύθων, διηγημάτων, μελετῶν, διατριβῶν) καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ὡραίας τέχνας. Ἐκαστος ἡμῶν δύναται νὰ ἐνθυμηθῆ ἐκ τῆς ἰδικῆς του πείρας πόσον εὐαίσθητοί πολλάκις εἶναι οί μικροί εἰς τὰ ποιητικὰ ἢ ρητορικὰ τεχνάσματα δοκίμων χειριστῶν τοῦ λόγου, πόσον ὀξυδερκεῖς εἶναι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων ὄντων καὶ ἀντικειμένων, πόσον διαυγῆς καὶ θετικῆ εἶναι ἡ κρίσις των περὶ προσώπων καὶ γεγονότων, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ πιέξῃ τὸ πνεῦμα των σχολαστικὴ διδασκαλία ἀπαιτούσα ἐπιμόνωσ ἀποστήθισιν παντοίων χρησίμων καὶ ἀχρήστων γνώσεων, ἀρκεῖ μόνον στοργικὸν ἐνδιαφέρον νὰ χειραγωγῆ τὰς ψυχικὰς των δυνάμεις εἰς ἐλευθέραν ἀβίαστον ἐκδήλωσιν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐφεξῆς παρατιθεμένων μαθημάτων εἶναι καρπὸς τῆς ἐν τῇ παραδόσει ἐργασίας ἡμῶν. Αἱ πλεῖστα τῶν παρατηρήσεων ἀνέκουν εἰς τοὺς φιλοτίμους μαθητάς μου, τῶν ὁποίων αἱ εὐστοχοὶ κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ μαθη-

ματος ἀπαντήσεις συχνά με ἔπειθον νὰ μεταρρυθμίσω τὴν κατ' ἰδίαν προπαρασκευασθεῖσαν ἐργασίαν μου.

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὰ Γυμνάσια .

Ἄλλὰ τί θὰ γίνῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον; Τί θὰ ἐπιδιώκῃ ἐκεῖ ἡ διδασκαλία Ν. λογοτεχνιμάτων καὶ πῶς θὰ γίνεταί; Τοῦτο πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ὑποκείμενον ἰδίας μελέτης. Ἐδῶ συντόμως παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς. Αἰσθητικὴ διδασκαλία ὅπως τὴν περιεγράψαμεν ἀνωτέρω δὲν δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Παιδιὰ μικρότερα τῶν 13 ἐτῶν δὲν ἔχουν πρόσφορον τὸ πνεῦμα διὰ τοιαύτην ἐργασίαν. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσελκύουν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν καὶ ἀρέσουν εἰς αὐτὰ κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἶναι διάφορα ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ προτιμήσουν κατόπιν. Παιδιὰ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀφήνουν ἀνευδοιάστως καὶ τὴν ὠραιότεραν συναυλίαν διὰ νὰ τρέξουν πίσω ἀπὸ τὰ ρυθμικὰ ἀνακρούσματα τοῦ ταμπούρλου, καὶ ὁ διάτορος ἤχος τῆς τρομπέτας τοὺς ἐνθουσιᾷ περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς ἐλκυστικωτέρους τόνους τῆς κιθάρας. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐν τῇ Λογοτεχνίᾳ. Ποιητικὰ ἀριστουργήματα τοὺς ἀφήνουν ἀδιαφόρους, προκαλοῦν δὲ ἀκράτητον τὸν ἐνθουσιασμόν των μέτρια στιχουργήματα. Τοὺς ἐλκίζει κυρίως τὸ ἐξωτερικόν, ὁ ζωηρὸς χρωματισμὸς, μᾶλλον τὸ ποσὸν παρὰ τὸ ποιόν.

Διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον θὰ ἀποβλέπῃ οὐχὶ εἰς τὴν καλαισθησίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν κρίσιν τῶν μαθητῶν. Ἐκλέγουσα κατάλληλα ἀναγνώσματα θὰ ἐξασκῇ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ νὰ **ἀναγνωρίζουν** τὴν φύσιν, τὰς ιδιότητας, τὴν τάξιν, τὴν σκοπιμότητα ἀντικειμένων, ὄντων καὶ φυσικῶν φαινομένων, νὰ **συγκρί-**

νου αὐτά, νὰ διακρίνουν δηλαδὴ τὰ ὅμοια καὶ τὰ ἀντίθετα, τὰ καλὰ καὶ τὰ ἄσχημα, νὰ **κατατάσσουν** αὐτὰ εἰς τάξεις, καὶ νὰ **ἀντιληφθοῦν τὴν αἰτιώδη** αὐτῶν **σχέσιν**. Τινὰ τῶν ἐφεξῆς μαθημάτων τονίζουσι περισσότερο τὴν ἀποψιν ταύτην προωρισμένα διὰ τὴν Α΄ τάξιν τῶν Γυμνασίων ὡς τὸ **Χωριὸ** τοῦ Κ. Παλαμᾶ, ὁ **Ἀγροτικὸς βίος** τοῦ Καρκαθίτσα, ὁ **Ἀττικὸς οὐρανὸς** τοῦ Ξενοπούλου καὶ ἄλλα. Δυστυχῶς εἰς τὰ Λογοτεχνικὰ ἤμῶν ἔργα τεμάχια κατάλληλα διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπαντᾶ κανεὶς πολὺ ὀλιγώτερα ἢ διὰ τὰ Γυμνάσιον¹.

---

1. Σχετικὰ τινα δύναται νὰ ἴσῃ ὁ βουλόμενος εἰς ἑτέραν ἡμῶν μελέτην δη· μοσιευομένην κατ' αὐτὰς περὶ τῶν Συνθετικῶν Ἀσκήσεων καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἐπιτυχῆς μίτης διανοητικῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον τὴν ἀγωγὴν τῆς φαντασίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΚΛΕΚΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Υποδειγματικά μαθήματα διὰ τὴν Α' καὶ τὴν Β'
τάξιν τῶν Γυμνασίων.

Τὸ Δεύτερον τοῦτο μέρος περιέχει :

α'. 23 ἐκλεκτὰ τεμάχια ποιητῶν καὶ πεζογράφων, διδασχθέντα παρ' ἡμῶν συμφώνως πρὸς τὰς προεκτεθείσας ἀρχάς. Τὰ κατὰ τὰ μαθήματα 1 καὶ 2 ἐρμηνευθέντα κείμενα, ἐπειδὴ εἶναι ὅποσοῦν ἐκτεταμένα, εὐρίσκονται δὲ ἐκδοδομένα εἰς βιβλία προσιτὰ τοῖς ἐνδιαφερομένοις, δὲν περιελήφθησαν ἐν ταῦθα διὰ λόγους οἰκονομίας χώρου. Τὰ λοιπὰ μαθήματα ἔχουν πρῶτον τὸ κείμενον, κατόπιν τὴν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν αὐτοῦ, ὅπως θὰ ἠδύναντο νὰ παρασκευάσουν αὐτὴν οἱ μαθηταί.

Ἐκάστου τεμαχίου προτάσσεται σύντομος σημεῖωσις ἐξηγητοῦσα πόθεν ἐλήφθη τοῦτο καὶ πότε τὸ πρῶτον καὶ ποῦ ἐξεδόθη.

Μετὰ τὸ κείμενον ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ εἰς διάγραμμα, ὅπως τὸ καθιερώσαμεν εἰς τὰ τετράδια τῶν

μαθητῶν ἡμῶν: Ἄριστερά εἶναι αἱ ἐρωτήσεις, αἱ αὐταὶ πε-
ρίπου εἰς πάντα τὰ μαθήματα, δεξιὰ αἱ ἀπαντήσεις. Εὐνόη-
τον εἶναι ὅτι ὁ καθηγητὴς ἐπιστῶν — ἐν ἀνάγκῃ — τὴν
προσοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὰ κατάλληλα σημεῖα τοῦ ἀνα-
γνώσματος θὰ χειραγωγῇ καὶ θὰ παροτρύνῃ τοὺς μαθητὰς
διὰ νὰ εὑρουν αὐτοὶ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν. Αἱ ἀπαν-
τήσεις αὐτῶν θὰ εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς ἐν τῷ διαγράμματι
ἡμῶν ἢ ὅμοιαι ἢ καὶ διάφοροι. Αἱ τοιαῦται ἐργασίαι δὲν
εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένα ὑποκειμενικότητος
τινος. Ἡ αὐτὴ φράσις ἀρέσει εἰς τινὰ καὶ εἰς ἄλλον εἶναι
ἀδιάφορος, συγκινεῖ τὸν πρῶτον καὶ ἀφήνει ψυχρὸν τὸν δεύ-
τερον. Ἐὰς λείπῃ ὁ δογματισμός. Νὰ ἐνθαρρύνεται ὁ μαθητὴς
μὲ κάθε τρόπον διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἀδιάστως καὶ μὲ θάρρος τὴν
ἀντίληψίν του.

β' Σύγκρισιν ποιημάτων τινῶν, ἀποτελούντων λογικὴν
ἐνότητα, καὶ ἐμβάθυσιν. (Μάθημα 12).

γ'. Ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν δύο εἰκόνων.

1.—Η ΑΣΚΗΜΗ ΚΟΡΗ

Γ. Δροσίνη.

Τὸ διήγημα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐστία» τομ. 1 τοῦ 1890. Ἀνεδημοσιεύθη μετ' ἄλλων διηγημάτων εἰς ἴδιον τόμον «Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων» Ἀθῆναι ἔκδ. Σιδέρη.

Ἐπίσης εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸ Recueil de textes en Grec usuel par Hubert Pernot Paris μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ πολλῶν ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων.

Ἀναγινώσκεται ἐντὸς τῆς παραδόσεως. Δὲν παρουσιάζει γλωσσικὴν ἀνωμαλίαν. Ἡ κατανόησίς του εἶναι εὐκολος. Οἱ μαθηταὶ θὰ διέλθουν μὴ ὥρα εὐχάριστη. Θὰ εἶπουν τὴν ἐντύπωσίν των, θὰ εὕρουν τὴν κυρίαν ἰδέαν καὶ θὰ παραμορθηθοῦν νὰ τὸ μελετήσουν καλύτερα κατ' οἶκον καὶ νὰ παρασκευασθοῦν διὰ τὴν συνέχειαν τῆς ἐργασίας, ἢ ὅποια θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐπόμενον μάθημα. Τὰ συμπεράσματα τῶν παρατηρήσεων των θὰ καταγράψουν εἰς ἴδιον τετράδιον, κατὰ μὲν τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν τῇ παραδόσει μετὰς ὁδηγίας τοῦ διδάσκοντος, ἀργότερα μόνοι των κατ' οἶκον, πάντοτε κατὰ τὰ ἐπόμενα ὑποδείγματα.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποία ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ;

Εἶναι παραμύθι τερπνὸν καὶ διδακτικόν. Μᾶς εὐχαριστεῖ ἢ ἀφέλεια καὶ ἢ καλωσύνη τῆς κόρης καὶ μᾶς συγκινοῦν αἱ περιπέτειαί της.

Ποία ἡ κυρία ἰδέα ;

Ἡ ἀγάπη καθιστᾷ ὁμορφὸν καὶ τὸ ἀσχημότερον πράγμα. Καὶ ἢ ἀσχημὴ κόρη γίνεται πεντάμορφη, ὅταν βρεθῇ ἄνθρωπος νὰ τὴν ἀγαπήσῃ.

Ποία ἡ οικονομία τοῦ μύθου ;

Μία μάννα ἔχει κόρη ἀσχημη, πολὺ ἀσχημη, ἀλλὰ πιστεύει— ἔτσι τῆς εἶπε ἡ Καλὴ Μοῖρα— ὅτι θὰ ὁμορφύνῃ ἔταν βρεθῇ ἄνθρωπος νὰ τὴν ἀγαπήσῃ.

Τὴν ἀνατρέφει λοιπὸν μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτήν. Ἡ κόρη ἔχει καλὴν καρδιά· συναντᾷ τυχαίως ἓνα τυφλὸν ἔρμυον, ἀπροστάτευτον, τὸν συμπαθεῖ, τὸν βοηθεῖ, συνδέονται, ἀγαπιούνται. Μὲ τὴν συμβουλὴν τῆς Καλῆς Μοίρας ἡ κόρη τρέχει εἰς τὸν τριανταφυλλένιο κάμπο καὶ μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας μαζεύει εἰς τὴν παλάμη της τὴν ὄροσιὰ ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα καὶ μὲ αὐτὴ πλύνει τὰ μάτια τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ δίδει τὸ φῶς. Ἐκεῖνος τρελλὸς ἀπὸ χαρὰν τὴν ἀγκαλιάζει πλήρως εὐγνωμοσύνης καὶ ἡ ἀγάπη κάνει τὸ θαῦμα της. Ἡ κόρη ἐπιστρέφει εἰς τὸ σπῆτι πεντάμορφη. Σὲ λίγο φθάνει λεβέντης καθαλλάρης — ὁ τυφλὸς — καὶ τὴν παίρνει γυναῖκα στὸ παλάτι του. Ζῆ εὐτυχημένη, ἀλλ' ἄξαφνα ἐπιστρέφει πάλιν στὴ μάννα της ἄσχημη: δὲν τὴν ἀγαπᾷ πιά.

Ἐπάρχει ἐνό-
της;

Εἶναι ἀληθῆ,
εἶναι πιθανὰ
τὰ λεγόμενα;

Ἐπάρχει αὐστηρὰ ἐνότης εἰς ὅλην τὴν ἀφήγησιν. Ὅλα τείνουν εἰς τὴν ἀπέδειξιν τῆς κεντρικῆς ἰδέας ἢ ὅποια ἐτέθη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διηγήματος.

Μολονότι εἶναι παραμῦθι δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὑπερφυσικόν, τίποτε τὸ τετρατόδες. Ὅλα φαίνονται φυσικά. Τὸ μόνον ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον, ἡ ἐπέμβασις τῆς Καλῆς Μοίρας, καὶ αὐτὸ δὲν μᾶς ξενίζει. Τὴν ἐν ἀρχῇ συμβουλὴν της, πᾶς τις ἤμποροῦσε νὰ σκεφθῆ. Ἡ δεύτερη εἶναι συμβολικὴ τῶν κόπων καὶ τῶν θυσιῶν μὲ τὰς ὁποίας ἤμποροῦσεν ἡ κόρη νὰ δώσῃ τὸ φῶς εἰς τὸν τυφλόν.

Τὸ ὄφος.

Ἡ ποικιλία
καὶ τὸ κάλλος.

Τὸ ὄφος εἶναι ἀπλοῦν, ἀφελές καὶ πολὺ γραφικόν. Ὅραται ἐ π α ν α λ ἡ ψ ε ι ε λέξεων καθιστοῦν ζωηρὰν τὴν ἀφήγησιν, ἔκλαιγε ἔκλαιγε ἀπ' τὴ λύπη της.

Γ. Σουμελίδου, Ν. Λογοτεχνημάτων διδασκαλία

4

ταῖσε γρήγορα γρήγορα. καὶ πάλι δείλιαζε δείλιαζε νὰ τὸ πῆ.

Ἐπίσης τὰ ἀσύνδετα· μετὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, ἀσάλευτα, στυλωμένα. Ἡ καλωσύνη της πλήθαινε, μεγάλωνε τὴν ἀγάπη του. Πεταχτὴ χαρούμενη ἡ κόρη ξεκίνησε Ὁραῖαι παρομοιώσεις ζωντανεύουν τὰς εἰκόνας: τὰ μαλλιά της ἦσαν σὰν λινάρι· τὰ μαλλιά της ἔπεφταν στὶς πλάτες της σὰν ἀναλειωμένο χουσάφι· τὸ κορμὶ της ψηλὸ καὶ λιγνὸ λυγοῦσε περήφανα σὰν τὸ κυπαρίσσι· σάλευε σὰν ξεροκαλαμιὰ. κ. τ. λ.

Ἐπίσης ὠραῖα χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα· γλυκὸ χαμόγελο. ἡ ὄψη της γλυκὴ καὶ ζαρωμένη. μικρὰ καὶ ἀφώτιστα τὰ μάτια της. ὄψη ὀλόδροση καὶ ροδοκόκκινη. κορμὶ λιγνὸ καὶ ἄσαρκο κ. τ. λ.

Σ' ἐμᾶς τὶς φτωχῆς ἡ ὁμορφάδα λιγοστεύει τὴ φτώχεια· σὰν εἴμαστε ἄσκημες εἴμαστε διπλὰ φτωχῆς. μαρτυρεῖ τὴν ἀγάπην ποῦ αἰσθάνεται ὁ Ἕλληγν πάντοτε διὰ τὴν ὁμορφιά, διὰ τὸ κάλλος. — Θέλεις νὰ γίνω ἀδελφὴ σου ἐγὼ; θέλεις ἐγὼ νὰ ἔχω μάτια καὶ γιὰ σένα ἐγὼ νὰ σέ κρατῶ ἀπ' τὸ χέρι ὅταν περπατεῖς, ἐγὼ νὰ σέ φροντίζω σὲ κάθε τι ποῦ δὲν μπορείς νὰ κάμῃς χωρὶς φῶς σύ; Εἶναι πεζὸν ποίημα. — Ἄχ! νὰ μπορούσε νὰ τοῦ δώση πάλι τὸ φῶς, νὰ μπορούσε ἀπ' τὰ δυὸ μάτια της; νὰ τοῦ δώση τὸ ἓνα, μετὶ χαρὰ θὰ τόκανε! Πόση ἀνταρνήσεις! καὶ ὅμως ἂν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ἀντίκρουζεν ἐκεῖνος τόσοσ ἀσχημὴ θὰ σκοροῦσε μεμιὰς ἡ ἀγάπη του ὅλη κ. τ. λ.

Ποῖαι ἰδέαι ἢ
πρὸ τὰ σέας
σᾶς ἀρέσουν
περὶ σοσό-
τερον;

2.—Ο ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ

Ἄλ. Παπαδιαμάντη.

Τὸ διήγημα εὑρίσκεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔργων τοῦ Ἄ. Παπαδιαμάντη ἐκδ. Φέξη. Εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰ ἐγκεκριμένα Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα, ὡς τοῦ Ἄλ. Σαρῆ τῆς Β΄ Γυμνασίου κτλ.

Εἶναι διήγημα ἐκτεταμένον. Ἡ ἀνάγνωσις του ἐντὸς μιᾶς ὥρας δὲν εἶναι εὐκόλος. Ἡμεῖς διεθέσαμεν δύο συνεχεῖς ὥρας τῶν Ἑλληνικῶν. Ἐὰν διακόπτοντες εἰς τὸ μέσον τὴν ἀνάγνωσιν, ἀναβάλλωμεν εἰς ἄλλην ἡμέραν τὴν συνέχειαν, ὑπὸ περιεργείας ὠθούμενος ὁ μαθητὴς θὰ τὸ διαβάσῃ ἐπιπολαίως καὶ κακῶς ζητῶν μόνον νὰ μάθῃ τὸ τέλος καὶ οὕτω θὰ ἀποτύχῃ ἐν μέρει ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας. Πρέπει πάντως νὰ ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διδάσκοντος διὰ νὰ ἐρμηνευθοῦν αἱ πολλαὶ ἀρχαῖζουσαι ἢ ξενικαὶ λέξεις, νὰ σαφηνισθοῦν πολλοὶ ὑπαινιγμοὶ τοῦ συγγραφέως καὶ ἰδίᾳ διὰ νὰ ἐφιστᾶται ἢ προσυχῇ τῶν μαθητῶν εἰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι φαίνονται μὲν ἀσύμμαντοι, τίθενται δὲ σκοπίμως διὰ νὰ ἀποκαλύψουν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καλύπτει ἐπιμελῶς ὁ συγγραφεὺς διὰ μυστηρίου. Καὶ ἐκεῖ εἶναι ἔλη ἢ τέχνη τῆς πλοκῆς τοῦ διηγῆματος. Διὰ τὴν λοιπὴν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν θὰ διατεθοῦν περισσότεραι τῆς μιᾶς ὥραι.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποῖα εἶναι ἡ
γενικὴ ἐντύ-
πωσις;

Εἶναι ἓνα ὥραϊον διήγημα, ποῦ συγκρατεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν ἀμετάπτωτον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τέλους.

Ποῖα εἶναι ἡ
κυρία ἰδέα;

Ὁ διηγηματογράφος ἤθελε νὰ δείξῃ, πῶς διατηρεῖται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ξενιτευμένου Ἕλληνοσ ἡ ἀγάπη τῆς πατρικῆς γῆς, ὁ πόνθος νὰ ἐπανίδῃ τὴν γωνιά τοῦ σπητιοῦ του καὶ νὰ ζῇ, πάλιν κοντὰ εἰς τὰ ἀγαπημένα του πρόσωπα.

Πῶς ἐπιτυγχά-
νει τοῦ σκο-
ποῦ του ;

Ὁ ἥρωας του ἀφοῦ ἔμειναν 20 χρόνια εἰς τὰ ξένα ἐπανέρχεται εἰς τὸ νησί του τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων ἀποφεύγει νὰ ἐρωτήσῃ ἢ νὰ ἀνακοινώσῃ τι, ἀγνώριστος μὲ προφυλάξεις περιπλανᾶται εἰς τὸ χωριὸν ζητῶν ν' ἀναγνωρίσῃ γνωστὰ του μέρη, ἀποκαλύπτεται πρὸ τῆς ἐκκλησίας, γονατίζει καὶ προσεύχεται εἰς τὰ χαλάσματα τῆς πατρικῆς οἰκίας, κατοπτεῖται τὸ παράθυρον τῆς μνηστῆς του, μὲ ἀνακούφισιν μανθάνει ἀπὸ τὰς φλυαρίας τοῦ μεθυσμένου ἀγχοφόρου ὅτι ἡ μνηστή του τὸν περιμένει μὲ ἐγκαρτέρησιν καὶ ἀναγνωρίζομενος νυμφεύεται τὴν ἀγαπητὴν του.

Τι χαρακτηρι-
στικὸν ἔχει
ἡ ἀφήγησις ;

Παρουσιάζεται ἐξ ἀρχῆς μυστηριώδης τις ξένος ἀποφεύγων τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὴ θέλων νὰ εἶπῃ τι περὶ ἑαυτοῦ· καὶ ἀφήνεται ὁ ἀναγνώστης νὰ μαντεύσῃ ἀπὸ τὰς κινήσεις του καὶ ἀπὸ ἀσυναρτήτους τινας πληροφορίες τίς εἶναι καὶ τί ζητεῖ.

Ἐπάρχει ἐνό-
της ἐν τῇ ἀ-
φήγησει ;

Ὅλα συνυφαίνονται περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀμερικάνου, αἱ συνομιλίαι τῶν ναυτικῶν, τὰ κάλανδα τῶν παιδιῶν, αἱ φλυαρίαι τῶν μεθυσμένων, αἱ ἐπιπλήξεις τῆς Κυρατωῆς πρὸς τὴν κόρην τῆς, ὅλα τείνουν νὰ διαλευκάνουν τὸ μυστήριον τὸ περικαλύπτον τὸν ξένον.

Ποῦ ἔγκειται ἡ
ποικιλία ;

Ἐπάρχει μεγίστη ποικιλία. Τὰ κατὰ τὸν ξένον πληροφοροῦμεθα ἄλλα μὲν ἀπὸ τὸν πλοίαρχον, ἄλλα ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του κινήσεις, ἄλλα ἀπὸ τῆς γριᾶς τὰ λόγια, ἄλλα ἀπὸ τὸν μεθυσμένον. Καὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ παρεμβάλλεται γραφικωτάτη περιγραφή, ὅλης τῆς ζωηρᾶς κινήσεως τῆς παραμονῆς, τὰ ψῶνα εἰς τὸ μπακάλικον, τὰ κεράσματα τῶν ναυτικῶν, τὰ τρα-

γούδια τῶν μικρῶν, ὁ θόρυβος τῶν μεθυσμένων καὶ ἐξεικονίζονται τεχνικώτατα ἐνδιαφέροντες «τύποι» μὲ τὴν γνωστὴν λεπτὴν εἰρωνεῖαν τοῦ Παπαδιαμάντη.

Βεβαίως. Τὰ δρῶντα πρόσωπα προκαλοῦν τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγάπην μας. Ὁ Ἀμερικάνος μὲ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν τόπον του, μὲ τὴν εὐλάβειάν του ἐμπρὸς εἰς τὰ χαλάσματα τοῦ σπητιοῦ του, μὲ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν μνηστὴν του, ἡ κόρη μὲ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησίν της· ἀκόμη καὶ ὁ μεθυσμένος ἀχθοφόρος, ὁ ὁποῖος ἐπιταχύνει τὴν ποθουμένην λύσιν μὲ τὴν φλυαρίαν καὶ τὸ μνημονικόν του. Ἐν γένει δὲ ὅλον τὸ περιβάλλον εἶναι Ἑλληνικὸν μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώματά του, δι' αὐτὸ προκαλεῖ γλυκεῖας ἀναμνήσεις καὶ εἶναι συμπαθές.

Ἡ διήγησις εἶναι φυσικὴ, πιθανή, ἀληθής. Τοιαῦτα σικηναῖ εἶναι οἰκτεῖα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ τὰ παράλια. Τίποτε ἐξεζητημένον, τίποτε ὑπερβολικόν.

Τὸ ὕφος εἶναι περιγραφικόν, ἀνθηρόν.

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀνάμικτος ἀπὸ καθαρεύουσαν ἀρχαΐζουσαν κάπου καὶ στοιχεῖα δημώδη. Κοντὰ εἰς τὰ: περιφρόντιδες, ὁ μὲν ἰθύνων τὸ πηδάλιον, ὑπήνεμον, καταπτοοῦντες, θαμῶνες, διφυῆ, ἐπεπροσθεῖτο, προυμνήσια, οὐ πρὸ πολλοῦ, οἰνόφυξ, γυμνόστερνος, λασιόστηθος, νευστάζον τὴν κεφαλὴν κτλ. ὑπάρχουν καὶ καθαρώς δημώδεις τύποι, καὶ ὅλως διαλεκτικοὶ (δυχατέρα, τί λογαῖτε; ὄντης, σ'νέχ', σ'νέριο τσ' ἔχεις ἐσὺ κτλ) παρεμβαλλόμενοι κυρίως διὰ νὰ συμπληρωθῇ δι' αὐτῶν ἡ ἡθογραφία τῆς Κυρατσῶς. Καὶ ξένα λέξεις

Προκαλεῖ ἡ ἀφήγησις αἰσθήματα εὐγενῆ, ἀνυψώνει τὴν ψυχὴν ;

Υπάρχει ψυαικότης ;

Ὅποιον τὸ ὕφος ;
Ἡ γλῶσσα ;

ἀρκεταὶ ξίκικα, μουσαφιολίκια, σαλαμετλίκια, κεσάτια, γουλτζή, κηριμέ, σταλιά κτλ.) Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶνε καὶ ἡ παρατήρησις : «σάν δὲν εἶπῃ ἕνας λόγια Ἰταλικά, δὲν καταλαβαίνει ἄλλος ρωμέικα.

3.—[Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ]

A. Καρκαβίτσα.

Εἶναι τεμάχιον ἀποσπασθὲν ἀπὸ τὰ «Λόγια τῆς Πλώρης» ἀπὸ τὸ διήγημα τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἡ θάλασσα». Τοῦ ἔλου διηγήματος ἡ ἰδέα εἶναι ἡ ἀκαταμάχητη γοητεία μὲ τὴν ὁποίαν ἐλκύει τοὺς ναυτικούς μας ἡ θάλασσα. Ὁ ἥρωσ τοῦ διηγήματος γίνεται ναύτης παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν οἰκείων του, ταλαιπωρεῖται ἐπὶ ἔτη, ἐπανέρχεται εἰς τὸ νησί του καὶ νυμφεύεται μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ εἰς τὰ καράβια· ζῇ βίον εὐτυχισμένον, ὅπως τὸν περιγράφει ἐδῶ θαυμάσια, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὑποκύπτει πάλιν εἰς τὴν ἀκαταμάχητη ἔλξι καὶ ἐπιστρέφει ξανά εἰς τὸν ταραχώδη καὶ βλασημένον βίον τῶν καρκαβιῶν.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὸ Μαριῶ ἀπάνω στὸ Τραπί, χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. Ἔμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζί της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέρασε ὁ καιρὸς δὲν τὸ κατάλαβα. Δουλειὰ κι' ἀγάπη. Τώρα σκάφταμε, τώρα τρέχαμε κάτω ἀπὸ τὶς κιτριές σάν πουλαράκια πρωτόβγαλτα. Ἔμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ ὀργώνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάληρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα· χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ φάκνα τοῦ σπητιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου τὴν πληρωμὴ. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χύλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς καὶ ἄνθη γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εὐχαριστῶ» νὰ μοῦ εἶπῃ ποῦ τὸ δούλευα. Ἄνοιγα τ' ὄργωμα, καὶ τ' ὄργωμα ἔμενε στὴ θέση του· δεχότανε τὸ σπόρο,

τὸν ἔκρυβε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε ὡς ποῦ τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο, σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε : Κύτα πῶς τὸν ἀνάστησα ! Ἄλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρῦζοντας, τινάζοταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἄνοιγε σὰν πεταλοῦδα καὶ ἄξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριὰ κι' ἐκεῖνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτὴ καμαρωτὴ, μοῦ χάριζε ἴσκιό στὰ μεσημερινὰ κάματα καὶ ὕπνο ἀρωματισμένο τὶς νύχτες· τὸ εἶναι μου ὄλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χρυσοῦξανθο καρπὸ τῆς. Ἄ ! ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴ Γῆ ποῦ τῆς ἔδωκε αἴσθημα. Ὅχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχεῖο ποῦ τὸ αὐλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήσῃ τ' ἀχνάρι σου· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾷς καὶ κείνο σὲ σπρώχνει σὰν νὰ σοῦ λέῃ « τί θὲς ἔδῳ ! » καὶ βρονχέται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. Ὁ Κήην, θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ πάῃ ἔπειτα ἀπὸ τὸ κακούρημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό. Ἐμπρὸς ἐκεῖνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιγνιδιάρικα. Πίσω ἐγὼ μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὄμο καὶ τὴ μούλα φορτωμένη καψόξυλα. Ἄναβε τὴ φωτιὰ τὸ Μαριῶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο μας. Ἄναβα καὶ γὼ τὴν πίπα μου στὸ κατῶφλι ξαπλωμένος, ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἀγιόκλημα ποῦ σκάλωνε στοὺς τοίχους, δίπλα στοὺς βασιλικούς, τοὺς δυόσμους, τὶς μαντζουράνες ποῦ δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσκους.

— Καλὴ ἴσπέρα.

— Καλὴ σου ἴσπέρα.

— Καλὴ νύχτα.

— Καλὸ ξημέρωμα.

Ἄλλαξα καρδιοστάλαχτες εὐχὲς μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν κῦτάξα πιά τὸν οὐρανό, δὲν ξέταξα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρον, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή. Καὶ ὅταν ἀργὰ στῆς γυναίκα μου ἄραξα τὴν ἀγκυλιά, ποιὸς κόρφος καὶ ποιὸ λιμάνι πλάνο μποροῦσε νὰ χαρίσῃ τὴν εὐτυχία μου !

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποία ἡ γενικὴ ἢ ἐντύπωσις;

Ποία ἡ κυρία ἰδέα;

Ποία εἶναι τὰ κυριώτερα στοιχεία τῆς περιγραφῆς;

Ποῦ ἐγκρίεται τὸ κάλλος τῆς περιγραφῆς;

Ζωηρὰ καὶ ἐνθουσιώδης περιγραφή τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ἀγροτικοῦ βίου.

“Ὅτι ἡ γῆ καλλιεργούμενη ἀνταμιβεῖ πλουσίως τοὺς κόπους τοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ ἐξασφαλίζει γαλήνιον, ἤρεμον εὐδαιμονίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ταραχώδη καὶ ἐπικίνδυνον θάλασσαν.

Περιγράφει τὴν ποικιλίαν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν στὸ περιβόλι, στὸ ἀμπέλι, στὸ χωράφι. — Τὴν ποικιλίαν τῶν καρπῶν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν. — Τὴν ὁμορφίαν τῆς φυτικῆς ζωῆς — τὴν ἱκανοποίησιν μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιστρέφει ὁ ἀγρότης τὸ βράδυ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του — τὴν γαλήνην τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου — τὴν εὐλικρίνειαν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.

Παρομοιώσεις ὥραϊα : τρέχαμε σὰν πουλαράκια πρωτόβγαλτα. Τὸ κλῆμα ἀνοίγε τὰ μάτια του σὰν πεταλοῦδα κτλ.

Προσωποποιήσεις : Εἶδα ζωντανὴν στὰ χέρια μου τὴν πληρωμὴ. Χῶμα καὶ ἀλλάκι καὶ κλῆμα καὶ κίτριὰ ἔλα ζωντανὰ δέχονται μὲ εὐγνωμοσύνη τὴν περιποίησιν καὶ φωνάζουν εὐχαριστῶ κτλ.

Χαρακτηριστιὰ ἐπίθετα : ἄλλαιο χῶμα· ἀναίσθητο στοιχείο, καρπὸ ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο, κίτριὰ βεργολυγερή, πανώρια, φουντωτή, καμαρωτή, σταφυλοφορτωμένο, κουδουνοστόλιστα, καρδιοστάλαχτες εὐχές, ξανθὸ ἀγιόκλημα κτλ.

Ἀντιθέσεις : Τὸ ὄργωμα τῆς γῆς καὶ τὰ αὐλάκια εἰς τὴν θάλασσα ἔπρου τ' ἀναίσθητο στοιχείο τρέχει νὰ σβύσῃ τὸ ἀγνάρισον· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις καὶ ἐκεῖνο βουχέται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο κτλ.

Τὰ πολλὰ ἀσύνητα :

Ποικιλία καὶ γραφικότης ἐκφρά-
 σεων: νὰ σκαλίζω τὶς κιοριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι,
 νὰ δογώνω τὸ χοράφι.—δεχότανε τὸ σπόρο, τὸν ἐκουβε,
 τὸν ζέσταινε, τὸν νότιζε.—ἀλάφρωνα τὸ κλῆμα . . . τινά-
 ζονταν κτλ.—τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρομολάμπημα
 τῶν ἄστρον, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα κτλ.

Τὸ ὕφος

Τὸ ὕφος εἶναι γραφικώτατον, πλούσιον, ἀνθηρόν.

Ὅποια αἰσθή-
 ματα προ-
 καλεῖ ἡ ἀνά-
 γνωσις;

Στρέφει τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου πρὸς τὰ
 θέλγητρα τῆς φύσεως, τὸν κάμνει νὰ ἀγαπήσῃ τὸν
 ἀπλοὺν καὶ ἀφελῆ βίον τῶν ἀγρῶν, νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν
 τίμιον καὶ γόνιμον ἰδρώτα τοῦ ἀγρότου.

4.—ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ.

Δημῶδες.

Εἶναι ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἄσματα, τὰ ὅποια λέγονται *παρα-
 λογές*. Τὰ ἄσματα αὐτὰ ἔχουν ὑπόθεσιν ἰδεώδη ἢ πεπλασμένην.
 «Ἡ δὲ φαντασία τοῦ λαοῦ ἐκδηλώνεται εἰς αὐτὰ μετὰ περισσῆς
 ποικιλίας, ἐλευθερίας καὶ δυνάμεως» ἰδὲ Ν. Πολίτου ἐκλογαὶ ἀπὸ
 τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. λαοῦ. 8) (σελ. 121).

Ἡ κυρὰ Ρήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα θυγατέρα,
 χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά, χρόνους τὰ πανωπροίκια,
 καὶ τὰ κορυὰ τῆς μάννας της λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν.
 Τῆς δίνει κ' ὁ πατέρας της κορυὰβι ἀσματωμένο,
 τῆς δίνουν καὶ τ' ἰδέροφια της ἀμάξι φορωμένο, 5
 τῆς δίνει κ' ἡ μαννοῦλα της τάσι μαρογαϊτάρι,
 χρυσὸ θρονὶ νὰ κάθεται, μῆλο χρυσὸ νὰ παίξῃ,
 καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη νὰ περπατῇ καβάλλα.

Μὰ ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρόνια κατακαϊμένη,
 πῆραν τὰ χρέγια τὰ προικιά, πῆρε τὰ πλοῦτη ἡ ἀρρώστια, 10
 καὶ μπῆκε ὁ ἄντρας πιστικὸς κ' ἡ νύφη ξενοῦφαίνει.
 Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ, μιὰ πίσημον ἡμέρα,

- τὴν πῆρε τὸ παράπονο, πίκρα πολὺ μεγάλη,
σταυρόδεσε τὰ χέρια τῆς ἕς ταῖταϊρι τῆς πηγαίνει.
- 15 «Θέλω νὰ πάω ἕς τὴ μάνα μου, καλὲ μῖ, ἕς τὰ γονικά μου,
— Ἀρχόντισσα σὲ ἔφερα δῶ, φτωχὴ ποῦ θὰ σὲ πάω ;
— Συνόριασέ μου τὰ βουνά, καὶ πάγω μοναχὴ μου».
- Ράχη σὲ ράχη ἀκκούμπησε, λιθάρι σὲ λιθάρι,
καὶ πῆγε κι' ἀπακκούμπησε ἕς τῆς μάνας τῆς τὴν πόρτα.
- 20 Σ' τὸ δρόμο νόπου πῆγαινε ἕς τὰ δάση ὅπου περνοῦσε,
παρακαλοῦσε τὸ θεὸ μὲ πικραμένα χεῖλη.
«Θέ μου, νὰ βρῶ τὲς δοῦλες μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν.»
Κι' ὁ θιὸς τῆνε συνάκουσε κ' ἡ δέσποινα τοῦ κόσμου,
κ' ἠῦρε τὲς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ ἕς τὴ βρῦση ποῦ λευκαίαν.
- 25 «Ὡρα καλὴ σας, λυγερές, ὦρα καλὴ, κοπέλλες.»
— «Καλὸ ἕς τη τὴν ξενοῦλα μας, τί θέλεις, τί γυροεῖς ; »
— «Νὰ πιῶ νερὸ γιατί διψῶ, κι' ἀπὲ σᾶς συντυχαίνω.
Νὰ πῆτε τῆς κυρούλας σας, δοῦλα τῆς νὰ μὲ πάρη,»
— «Ξένη μῖ, κοπέλλες ἔχουμε, κοπέλλες καὶ κοπέλλια,
- 30 καὶ σένα τί σὲ θέλουμε, σὰν τὶ δουλειὰ νὰ κάνης ; »
— «Ξέρω νὰ ὑφαίνω ἕς τὸ βλαττί, νὰ ὑφαίνω ἕς τὸ βελουῶδο.»
Χρυσᾶ παπούτσια φόρεσε πάει νὰ ἰδῆ τὴ δοῦλα.
«Ποιὰ ναι ποῦ ὑφαίνει ἕς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει ἕς τὸ βελουῶδο;
Κεῖνη ποῦ ὑφαίνει ἕς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει ἕς τὸ βελουῶδο,
- 35 εἶναι μακριὰ στὴν ξενιτεία, εἶναι μακριὰ ἕς τὰ ξένα.
Σύρτε νὰ τῆνε βάλετε ἕς τὸν ἀργαλειὸ τῆς Ρῆνης,
γιὰ νὰ ξυφάνη τὸ χρυσὸ ποῦ εἶναι μισοφτιασμένο.»
- Τὴν πῆραν καὶ τὴ βάλανε ἕς τὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφάνη,
κι' ὄριο τραγοῦδι ἀρχίνησε, σὰ νὰ ἦταν μοιρολόγι,
- 40 «Διασίδι, πολυδιάσido, καλοῦ καιροῦ διασμένο,
διασίδι, ὅταν σὲ διάζουμον ἦρθαν οἱ συμπεθέροι,
διασίδι, ὅταν σὲ ἐτύλιγα ἦρθαν μῖ ἀροραβωνιάσαν,
κι' ὅταν σὲ μισοκόπισα ἦρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν,
κ' ἡ μοῖρα μου τὸ ἠθέλησε νὰ ρθῶ νὰ σὲ ξυφάνω ! »

Κυρά ψηλά ἦταν τ' ἄκουσε καὶ τῆς ἀπολογίῃθι. 45
 «Δοῦλα, ποῦθ' εἶν' ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά σου;»
 — Ἡ μάνα μου Γιαννιώτισσα κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Πόλῃ.
 κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ρήνη ἡ λυγερή, ἡ Ρήνη ἡ μαυρομάτα.»
 Κ' ἡ μάνα της κατέβηκε καὶ τὴν σφιχταγκαλιάζει.
 Τὶς σκλάβες της ἐμίλησε, τὶς δοῦλες της φωνάζει. 50
 «Βάλτε νερὸ καὶ λούστε την, σύρτε τὴν ἔς τὸ χαμάμι,
 ἀλλάχτε τη, στολίστε τη τὴν πρώτη τὴ στολή της,
 καὶ νὰ βαρέσουν τ' ἄργα καὶ τὰ γλυκὰ παιχνίδια.»

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποία ἡ γενικὴ
ἐντύπωσις ;

Ἄλλο τὸ ποίημα χαρακτηρίζει ἀρχοντικὴ λε-
λεπτότης, εὐγένεια καὶ τρυφερότης ποῦ μᾶς εὐχα-
ριστεῖ καὶ συγκινεῖ.

Ποία ἡ κυρία
ιδέα ;

Ἄλλο ποιητὴς ἤθελε νὰ δώσῃ μίαν συγκινητικὴν
εἰκόνα ἀρχοντικῆς μάνας, ἡ ὁποία ὑποδέχεται κα-
κοτυχήσασαν κόρη.

Ποία ἡ οἰκονο-
μία τοῦ μύ-
θου ;

Ἡ κυρά Ρήνη, πλουσία κόρη, παντρεύεται στὰ
ξένα. Χάνει ἐκεῖ τὰ καλά της· ἀναγκάζεται νὰ ξενο-
δουλεύῃ αὐτὴ καὶ ὁ ἄνδρας της· ἐπιστρέφει ἀγνώρι-
στη εἰς τὰ γονικά της, προσλαμβάνεται ὡς δοῦλα καὶ
ὑφαίνουσα εἰς τὸν ἀργαλειὸ της τὸ ὕφασμα, τὸ χρυσὸ
ποῦ εἶχεν ἀφήσει μισοφτειασμένο, ἀναγνωρίζεται ἀπὸ
τὸ τραγούδι της.

Πῶς προκαλεῖ-
ται ἡ συμπά-
θεια πρὸς
τὴν νέαν καὶ
τὸ ἐνδιαφέ-
ρον :

Τὰ προικιά, τὰ πανωπροίκια, τὰ δῶρα τῶν
οἰκείων ἔχουν μυθικὸν πλοῦτον.— Ἡ δυστυχία δὲν
προέρχεται ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτῶν (καιρὸς δίσεχτος,
χρόνια κατακαϊμένα, ἀρρώστιες πῆραν τὰ πλοῦτη)—
Εἶναι γενναῖοι καὶ οἱ δύο εἰς τὴν συμφορὰν (μπῆκε ὁ
ἄντρας πιστικὸς κ' ἡ νύφη ξενοῦφαίνει) — εἶναι ὑπε-
ρήφανοι καὶ οἱ δύο (ἀρχόντισσα σ' ἔφερα δῶ, φτωχὴ

ποῦ θὰ σὲ πάω ; — Θέ μου νὰ βροῦ τις δοῦλες μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν).

Ἐπάσχει ἐνό-
της ;

Ἄλλα τὰ τμήματα τῆς δραματικῆς ταύτης ἱστορίας συνδέονται ἀρμονικὰ πρὸς ἄλληλα, α (1-8) ἡ ἀρχικὴ εὐτυχία ἐξεικονιζομένη εἰς τὰ πλούσια προικὰ καὶ δῶρα, β (9-17) ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιστροφῆς, γ (18-37) ἡ ἀγωνία τῆς ἐπανόδου καὶ ἡ πρόσληψις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ δ (38-54) τὸ τραγούδι στὸν ἀργαλειὸ καὶ ἡ ἀναγνώρισις.

Ποικιλία ;

Ἡ περιγραφή τῆς προίκας, τῆς ἐγκαρτερήσεως εἰς τὴν δυστυχίαν, τῆς βρύσης μὲ τὲς λυγερὰς κοπέλλες, τῆς κυρᾶς ποῦ καταβαίνει μὲ τὰ χρυσὰ παπούτσια, τοῦ τραγουδιοῦ κτλ. ὅλα παρουσιάζουν γραφικωτάτας εἰκόνας.

Ποῖα αἰσθήματα
ἐξαιρούνται ;

Ἡ τρυφερὰ στοργὴ τῆς μάνας πρὸς τὴν κόρην κατὰ τὴν παντρεῖα καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν. Ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τῶν συζύγων.

Τὸ ἔθος.

Ὁ διὰ λόγος παρεμβαλλόμενος πολλαχοῦ καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν ἀφήγησιν.

Ἐπίσης ἡ ἐπαναφορά καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τῆς αὐτῆς λέξεως ἢ συνωνύμων ἐκφράσεων: τῆς δίνει... τῆς δίνουν... τῆς δίνει. Χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά, χρόνους τὰ πανωπρόικια. ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρόνιά κατακαϊμένη. τὴν πῆρε τὸ παρόνοιο, πίκρα πολὺ μεγάλη. κοπέλλες ἔχουμε, κοπέλλες καὶ κοπέλλια κτλ.

Ἡ ποικιλία τῆς συνδέσεως: χρυσὸ θρονί—μῆλο χρυσό. καρὰβι ἀρωματωμένο... ἀμάξι φωτωμένο... τάσι μαργαριτάρι κτλ.

Ὡραταί σκη-
ναὶ καὶ φρά-
σεις.

Ἐκφραστικώτατος ὁ στίχος: καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάνας τῆς λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν.

Ὁ τρόπος τῆς ἀναγνώρισεως μαρτυρεῖ ἔλλην τὴν ἀγάπην τῆς μάννας. Δέχεται τὴν ξένην διότι λέγει «πῶς ὑφαίνει σὸ βλαττί, σὸ βελουδο» μολονότι δι' αὐτὴν μία μόνη εἶναι ποῦ ὑφαίνει σὸ βλαττί καὶ σὸ βελουδο, ἡ κόρη τῆς, καὶ ἐκεῖνη εἶναι μακριὰ στὰ ξένα. Διὰ τοῦτο τὸ τραγοῦδι ζωντανεῦει ἀμέσως τὰς ἀναμνήσεις τῆς καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἐπέρχεται φυσική, πειστική.

Ἡ γλώσσα.

Εἶναι διαλεκτικοὶ οἱ τύποι θρονί, χρέγια, θιός, ἀπέ· τὸ διαζομαι εἶναι ἀρχαία λέξις διαζομαι, διασίδι, δίασμα, πολυδίασιστο.

Ἰδιαιτέρα πα-
ρατήρησις.

Τὸ ποιῆμα μὲ τὰ Βυζαντινά του ὀνόματα (Δούκας, Κοιτῆς) τὸν ἄφθονον πλοῦτον, τὸ πλῆθος τῶν δούλων (κοπέλλες καὶ κοπέλλια) διασώζει ἀναμνήσεις πλουσίων εὐδαιμόνων χρόνων, τῶν χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας.

5.—ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ.

Δημῶδες.

Τὰ ἐπόμενα ποιήματα ἀναφέρονται εἰς τὸν Χάρον. Ὁ Ν. Πολίτης περὶ τῶν τοιούτων ποιημάτων λέγει τὰ ἑξῆς. «Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς φαντάζεται τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν ὡς πάλην τοῦ θνησκοντος πρὸς τὸν Χάρον, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «παλεύει μὲ τὸν Χάρον, χαροπαλεύει, εἶναι σὸ χαροπάλεμα» ἐπὶ τοῦ ψυχορραγοῦντος. Δὲν εἶναι δὲ αὐταὶ μόνον φράσεις μὲ τροπικὴν σημασίαν, ἀλλὰ συνυπονοεῖται ἀληθὴς σωματικὴ πάλη, ἐν τῇ ὁποία ὑποκύπτει μοιραίως καὶ ὁ ἀνδρείστατος τῶν θνητῶν. Οὕτω καταπαλαισθῆς ὑπὸ τοῦ Χάρου ἀπέθανε καὶ ὁ Διγενής, τὸ δὲ περὶ τούτου ἄσμα εἶναι τὸ πρότυπον πρὸς τὸ ὁποῖον προσηρμύσθησαν τὰ λοιπὰ περὶ τῆς πάλης ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς τὸν Χάρον».

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ δύο ἐπόμενα (ληφθέντα ἀπὸ τὰς Ἐκ-

λογάς Πολίτου ἀριθ. 214 καὶ 217), εἰς δὲ τὸ τρίτον ὁ κ. Γ. Δροσί-
νης εἰσαγαγὼν ὡς ἀνταγωνιστὴν τοῦ Χάρου τὸν Ἄγ. Γεώργιον
ἐπιτυχάνει τὴν καταβολὴν τοῦ Χάρου.

Λεβέντης ἐροβολόαγε ἀπὸ τὰ κοροφοβούνια
μὲ τὸ μαντῆλι στὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο.

Εἶχε τὸ φέσι του στραβά καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κ' ἔστριφτε τὸ μουστάκι του καὶ ψηλοτραγουδοῦσε.

5 Κι' ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
καρτέρι πάει καὶ τὸβαλε σ' ἓνα στενὸ σοκάκι

«Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα. — Καλὸ ὅστο τὸ λεβέντη.

Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;

— Ἄπὸ τὴ μάντρα μου ἔρχομαι στὸ σπῆτι μου πηγαίνω.

10 Πάου νὰ πάρω ψωμὶ καὶ πίσω νὰ γυρῶσω.

— Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεός, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.

— Χωρὶς ἀνάγκη κι' ἀρρωστία ψυχὴ δὲν παραδίνω.

Μόν' ἔβγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλῶνι,

κι' ἂν μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ πάρῃς τὴν ψυχὴ μου.

15 κι' ἂν σὲ νικήσω πάλι ἐγώ, πήγαινε στὸ καλό σου».

Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπ' τὸ πουρνὸ ὡς τὸ βράδυ,
κ' ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποῦ τρέμ' νὰ βασιλέψη,
ἀκοῦν τὸ νιὸ ποῦ βόγγιζε καὶ βαρυναστενάζει.

« Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω, »

20 τί ἔχω τὰ πρόβατα ἄκουρα καὶ τὸ τυρὶ στὸ ζύγι,

τί ἔχω γυναῖκα παρανιά καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,

τί ἔχω παιδὶ κ' εἶναι μικρὸ κι' ὀρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.

— Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγιάται,

καὶ τὰρφανὸ πορεύεται κ' ἡ χήρα κυβερνεῖται.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποία ἡ γενικὴ
ἐντύπωσις;

Ἐραία μυθολογικὴ παράστασις τῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὸν θάνατον, τῆς ἐπιθανατίου ἀγωνίας, τοῦ χαροπαλέματος.

Ἡ κυρία ἰδέα.

Ὁ Χάρος παραμονεύει μὲ κακία τὰ παλληκάρια καὶ τὰ καταβάλλει ὅσον ἀνδρειωμένα καὶ ἂν εἶναι, τὰ ἀποχωρίζει πρόωρα ἀπὸ τοὺς οἰκείους καὶ τὴν ἐργασίαν των.

Ποία ἡ οικονο-
μία τοῦ μύθου;

Ὁ λεβέντης καταβαίνει καμαρωτὸς ἀπὸ τὰ κορφοβούνια. Ὁ Χάρος τοῦ ἔβαλε καρτέρι· θέλει νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν του. Ὁ λεβέντης προτείνει νὰ παλαίσουν, ἀλλὰ μετὰ ἐπίμονον ἀγῶνα καταβάλλεται. Παρακαλεῖ τότε τὸ Χάρο νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν διὰ τὰ πρόβατα, τὰ παιδιὰ καὶ τὴν γυναῖκα του. Ἄλλ' ὁ Χάρος μένει ἀκαμπτος.

Εἶναι ὠραῖον
τὸ ποίημα;

Ἐραία εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ λεβέντη· ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς λεβεντιάς: τὸ βαρυκεντημένο μαντήλι στὸ λαιμό, τὸ στραβὸ φέσι, τὸ στρίψιμο τοῦ μουστακιοῦ, τὸ λιανοτράγουδο, τὸ φιλότιμο (χωρὶς ἀνάγκη καὶ ἀρρωστία ψυχὴ δὲν παραδίδω). τὴν στοργὴν διὰ τὴν περιουσίαν (τὰ πρόβατα καὶ τὸ τυρὶ) τὴν γυναῖκα καὶ τὸ παιδί του.

Τὸ ὕφος

Τὸ ὕφος εἶναι ἀπλοῦν, περιγραφικὸν καὶ ζωηρόν. Καὶ ἐδῶ καθιστοῦν ζωηρότερον τὸν λόγον ὁ διάλογος, τὰ π λ α σ τ ι κ ἄ σ ύ ν θ ε τ α (βαροκεντημένο, ψιλοτραγουδοῦσε, ἄκουρα, βαριαναστενάζει) κτλ. Ὁ στίχος κ' ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποῦ τρέμ' νὰ βασιλέψῃ μαρτυρεῖ λεπτὴν παρατηρητικότητά καὶ εὐαισθησίαν (ἔμμηρικὴν δύναται νὰ εἴπῃ τις) πρὸ τῶν φυσικῶν φαινομένων.

6 ΓΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ.

Δημῶδες.

Ἡ Εὐγενοῦλα ἢ μοσκονιά κι' ἢ μιζροπαντρομένη,
ἐβγῆκε κι' ἐπαινεύτηκε πῶς Χάρο δὲ φοβάται·
γιατὶ εἶν' τὰ σπίτια της ψηλά, καὶ ὁ ἄντρας της παλληκάρι,
γιατὶ ἔχει τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς, τοὺς καστροπολεμίτες,
5 π' ὄλα τὰ κάστρα πολεμοῦν κι' οἱ χῶρες παραδίδουν.
Κι' ὁ Χάρος ὁποῦ τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ βάρουφάνη.
Μαῦρο πουλὶ ἐγένηκε, σὰν ἄγριο χελιδόνι,
ἐβγῆκε κι' ἐσαΐτηψε τὴ μοναχὴ τὴν κόρη
μέσ' τὸ λιανὸ τὸ δάχτυλο ποῦ χε τὴν ἀροραβῶνα.

- 10 Καὶ μπαينوβγαίνουν οἱ γιατροὶ καὶ γιατροεμὸ δὲ βροίσκουν,
καὶ μπαينوβγαίνει ἢ μάννα της μὲ τὰ μαλλιά λυμένα:
«Τί ἔχεις, μανοῦλα μου καὶ κλαῖς, τί ἔχεις κι' ἀναστενάξεις;
— Πεθαίνεις, Εὐγενοῦλα μου, καὶ τί μοῦ παραγγέλνεις;
— Σ' ἀφήνω, μάννα, τὸ ἔχε γειά, καὶ ντύσε με σὰ νυφῆ·
15 κι' ὅταν θὰ σῶς θῆ ὁ Κωσταντῆς, νὰ μὴ μοῦ τὸν πιζράνης,
μόν' στρωῶς τὸν γιόμα νὰ γευτῆ καὶ δεῖπνο νὰ δεῖπνήσῃ,
κι' ἄπλωσε μέσ' τὴν τσέπη μου καὶ πάρε τὸ κλειδί μου,
καὶ βγάλ' τὴν ἀροραβῶνα του καὶ τὰ χαρίσματά του,
καὶ δῶς τὸν τα τοῦ Κωσταντῆ, ἄλλοῦ ν' ἀροραβωνίσῃ,
20 ὡσὰν κι' ἐγὼ παντρεύομαι, παίρνω τὸ Χάρον ἄντρα».

- Κι' ὁ Κωσταντῆς ἐπρόβαλε στοὺς κάμπους καβαλλάρης,
μὲ δεκαπέντε φλάμπουρα, μ' ἐννιά ζυγιὰς παιχνίδια,
μὲ τετρακόσιους ἄρχοντες, πεζοὺς, καβαλλαροαῖους.
Βλέπει μεγάλη σύναξη, ὁποῦ ναι μαζωμένοι.
25 «Γιὰ χαμηλῶστε, φλάμπουρα, πάψετε σεῖς, παιχνίδια,
Γιατὶ σταυρὸς ἐπρόβαλε ἀπ' τὸ πεθερικό μου·
γιὰ πεθερός μου πέθανε, γιὰ πεθερά μου χάθη,
γιὰ ἀπ' τὰ γυναικαδέοφια μου κανένα νῆσκοτώθη».
Καὶ τ' ἄλλογὸ του βάρωσε στοῦ πεθεροῦ νὰ πάγῃ.

Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ βαστοῦσε μοναστήρι. 30
 Βρίσκει τὸν πρωτομάστορη κι' ἔκανε τὸ κιβούρι.
 «Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, τίνος εἶν' τὸ κιβούρι ;
 — Εἶναι τ' ἀνέμου τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ἀνεμοζάλης.
 — Γιὰ πέ μου, πρωτομάστορη, καθόλου μὴ μοῦ κρύψης.
 — Ποιὸς ἔχει γλῶσσα νά σ' τὸ πῆ, στόμα νά σοῦ μιλήσῃ ; 35
 τούτ' ἢ φωτιά ποῦ σ' ἀναψε, ποιὸς θὲ νά σοῦ τὴ σβήσῃ ;
 Ἡ Εὐγενοῦλα πέθανε νῆ πολυαγαπημένη.
 — Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, κάμε το πιὸ μεγάλο,
 νά ναι πλατύ, νά ναι μακρὸ, νά ναι γιὰ δυὸ νομάτους».

Βιτσιὰ βαρεῖ τ' ἀλόγου του, στοῦ πεθεροῦ του πάει. 40
 Βρίσκει παπάδες πῶψελναν, μοιρολογίστρες κλαίουν.
 «Μεριά σταθῆτε, ψάλτηδες, μεριά, μοιρολογίστρες ! »
 Χρυσὸ μαντήλι σήκωσε, τὴν εἶδε ἀπεθαμένη.
 Σκύφτει, φιλεῖ γλυκὰ γλυκὰ, γλυκὰ τὴν ἀγκαλιᾶζει,
 χουσὸ μαχαίρι νέβγαλε νάπ' ἀργυρὸ φηκάρι, 45
 ψηλὰ ψηλὰ τὸ σήκωσε καὶ στὴν καρδιά τὸ χώνει.

Ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὸ νιὸ φύτρωσε κυπαρίσσι,
 κι' ἐκεῖ ποῦ θάψανε τὴ νιά ἐβγήκε καλαμιῶνα.
 Λυγογυρίζει ἡ καλαμιά, σκύφτει τὸ κυπαρίσσι.
 Κι' ἔνα πουλι κελάδαε, σ' ἄλλο πουλι ξηγιώνταν. 50
 «Γιὰ δές τα τὰ κακόμοιρα, τὰ πολυαγαπημένα !
 δὲ φιληθῆκαν ζωντανά, φιλιοῦνται πεθαμένα».

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ποία ἢ γενικὴ
ἐντύπωση ;

Εἶναι ποίημα πλήρες τρυφερότητος, ἀγάπης καὶ
εὐγενῶν αἰσθημάτων.

Ποία εἶναι ἢ
κυρία ἰδέα ;

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Χάρος εἶναι
φθονερός, εἶναι κακός, καὶ ὅτι ἀσπλάχνως πλήττει
ἐκείνους ποῦ καυχῶνται εἰς τὴν δύναμιν, τὸν πλοῦ-
τον καὶ τὰ ἀγαθὰ τους.

Ποία ἡ οἰκο-
νομία τοῦ
ποιήματος ;

Ἡ Εὐγενούλα εἶναι μοσκονιά, πλουσία· ἔχει ἐν-
νιά ἀδέρφια καστροπολεμίτες, ἄνδρα παλλικάρη.
Καυχᾶται δι' αὐτούς· ἀλλ' ὁ Χάρος θυμώνει, τὴν σαί-
τεύει στὸ λιανὸ τὸ δάχτυλο ποῦ χε τὴν ἀρραβῶνα καὶ μ'
ἄλλην τὴν προσπάθειαν τῆς μητέρας καὶ τῶν ἰατρῶν
πεθαίνει ἡ Εὐγενούλα. Τὴν βλέπει νεκρὴ ὁ ἀρραβω-
νιαστικὸς καὶ αὐτοκτονεῖ καὶ θάπτεται μαζί της.

Πῶς προκαλεῖ-
ται ἡ συμ-
πάθειά μας
ὑπὲρ τῆς νέ-
ας ;

Ἡ Εὐγενούλα προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν μὲ τὴν
ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπην τῆς πρὸς τὸν ἀρραβωνιαστικόν,
τοῦ ὁποίου ἡ θυσία μαρτυρεῖ ὅτι ἀμφότεροι εἶναι
ἄξιοι ἀγάπης.

Ποῦ ἔγκειται ἡ
ἐνότης ;

Ἄλλα ἀναφέρονται εἰς τὴν Εὐγενούλα καὶ ὅσα
λέγονται καὶ ὅσα πράττονται. Εἰς τὸν στίχον 20
φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἀνέπτυξε τὴν κυρίαν του
ιδέαν, ἐπομένως τὰ ἐπόμενα ἤμπορεῖ νὰ νομίσῃ τις
ὅτι εἶναι ἐκτὸς τοῦ θέματος. Ἐν τούτοις ἦσαν ἀπα-
ραίτητα καὶ ἐκεῖνα. Ἄνευ αὐτῶν τὸ ποίημα θὰ ἐφαί-
νετο ὅτι δικαιώνει τὸν Χάρον. Ἡ ἐννοια θὰ ἦτο :
ἐπαινεύθηκεν ἡ Εὐγενούλα καὶ ὁ Χάρος τὴν ἐσαῖ-
τευσε. Ἐνῶ τώρα ἡ θυσία τοῦ Κωνσταντῆ εἶναι μία
διαμαρτυρία κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ Χάρου, ἀναδει-
κνύει καλύτερα τὴν ἀξίαν τῆς Εὐγενούλας καὶ αὐ-
ξάνει τὴν ὑπὲρ αὐτῆς συμπάθειαν καὶ τὴν κατὰ τοῦ
Χάρου ἀγανάκτησιν ἡμῶν.

Ποῦ ἔγκειται ἡ
ποικιλία ;

Ἡ περιγραφὴ τῆς μοσκονιάς μὲ τὰ ὑψηλὰ σπή-
τια, ἡ ἀρρώστια καὶ αἱ τρυφεραὶ τῆς διὰ τὸν Κω-
σταντῆ συστάσεις, ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κωνσταντῆ μὲ
δεκαπέντε φλάμπουρα καὶ ἐννιά ζυγῆς παιχνίδια, τὸ
μοναστήρι μὲ τὸν πρωτομάστορα ποῦ κάνει τὸ κι-
βούρι, ὁ ἀσπασμὸς τῆς νεκρᾶς καὶ ἡ αὐτοκτονία, τὰ

λυγογυρίσματα τῆς καλαμιᾶς καὶ τοῦ κυπαρισσιοῦ εἶναι τόσαι εἰκόνες ποῦ δίδουν πολλήν ποικιλίαν εἰς τὴν ἀφήγησιν.

Ἡ ἀγάπη τῆς μάννας ποῦ μπαινοβγαίνει μὲ τὰ μαλλιά λυμένα καὶ λαχταρᾶ διὰ τὸν κίνδυνον τῆς κόρης. — Ἡ ἀγάπη τῆς Εὐγενούλας ποῦ καὶ ἀποθνήσκουσα σκέπτεται διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Κωσταντῆ (ἄλλου ν' ἀραβωνίση). Ἡ ἀγάπη τοῦ Κωσταντῆ ποῦ ἀμέσως ἀποφασίζει νὰ ταφῆ μαζί τῆς ἀγάπῃ ποῦ ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὸν θάνατον μὲ τὰ λυγογυρίσματα τῆς καλαμιᾶς καὶ τοῦ κυπαρισσιοῦ.

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ ἀπλή, ἀφελής, ἀπέριττος, γλυκεῖα δημώδης γλῶσσα. Καθιστᾶ ἀνθηρότερον καὶ ζωηρότερον τὸ ὕφος ὁ διάλογος ὁ ὁποῖος παρεμβάλλεται ἐπανειλημμένως. Ἐπίσης τὰ ὄρατα πλαστικὰ σύνθετα: μοσχοδιά, μικροπαντρεμένη, καστροπολεμίτες, μπαινοβγαίνουν, λυγογυρίζει κτλ. Ἡ ἐπαναφορὰ καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν ἢ συνωνύμων λέξεων: Κ' ἐμπαινοβγαίνουν οἱ γιατροί . . . κ' ἐμπαινοβγαίνει ἡ μάννα. αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντά, νά ναι πλατύ, νά ναι μακρύ, νά ναι γιὰ δυὸ νομάτους, φιλεῖ γλυκὰ γλυκὰ, γλυκὰ τὴν ἀγκαλιάζει. Ἐπίσης τὰ παράλληλα: εἶναι τάνεμου, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ἀνεμοζάλης.

Ἡ παρήχησις ἡ ὁποία γεννᾶται διὰ παρατάξεως ὁμοίων ἤχων: γιόμα νὰ γευτῆ καὶ δεῖπνο νὰ δεῖπνήση. — Αἰ μετὰ φοραὶ καὶ ἀλληγορίαι: παντρεύομαι, παίρνω τὸ Χάρον ἄντρα, δὲν φιληθῆκαν ζωντανά, φιλοῦνται πεθαμένα κτλ. Ἐπίσης προσθέτων πολλήν γραφικότητα αἰ ὕπερβολαὶ αἰ

Ἐποῖα αἰσθη-
ματα ἐξαι-
ρονται;

Ἡ γλῶσσα καὶ
τὸ ὕφος.

Τι ἰδιάζον ἔχει
τὸ ποίημα ;

ὅποῖται εἶναι συνήθεις εἰς τὴν δημόδη μας ποίησιν :
ἐπρόβαλε στοὺς κάμπους καβαλλάρης μὲ δεκαπέντε
φλάμπουρα, μ' ἐννιά ζυγὲς παιχνίδια, μὲ τετρακόσιους
ἄρχοντες, πεζοὺς καὶ καβαλλαροῖους κτλ.

Ὡραῖος εἶναι ὁ ἐπίλογος ὅπου ἐπέρχεται τρόπον
τινὰ ἢ ἀποθέωσις τοῦ Ἐάγαπημένου ζεύγους διὰ τῆς
μεταμορφώσεως αὐτῶν εἰς καλαμιὰ καὶ κυπαρίσσι
ποῦ μὲ τὰ λυγογυρίσματα τῶν διατηροῦν αἰώνια
τὴν ἀγάπην.

7.— ΟΙ ΔΥΟ ΚΑΒΑΛΑΡΗΔΕΣ ¹.

Γ. Δροσίνη.

Μεσάνυχτα ἦταν—μαῦρο τ' ἄλογο
Καὶ μαῦρ' ἢ νύχτα σὰν τὸν ἄδη.
Μεσάνυχτα ἦταν—ἄσπρο τ' ἄλογο
Κ' ἐν' ἄστρο λάμπει στὸ σκοτιάδι.

Ἀπὸ βοριά τὸ μαῦρο τ' ἄλογο
Καὶ τ' ἄσπρο τ' ἄλογο ἀπὸ νότο.
Σὰν ποιὸ θὰ φθάση γοργοπόδαρο
Στὴ σφαλιστὴ τὴν πόρτα προῶτο ;

Στὴ σφαλιστὴ τὴν πόρτα ἀπόμερα
Κοίτεται ἢ κόρη ἢ πονεμένη·
Θὰ ζήση ἂν φτάση τ' ἄσπρο τ' ἄλογο,
Τὸ μαῦρο ἂν ἔφτανε πεθαίνει !

Ἄλογο μ' ἄλογο ἀντικρούστηκαν
Δαγκώνοντας τὰ χαλινάρια
Κι' ἀπάνω ἀπ' τ' ἄλογα σταυρώθηκαν
Δυὸ καβαλάρηδων κοντάρια.

¹) Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ 1923 ἐκδ.
Σιδέρη.

Ὡς τὴν αὐγὴν κονταροπάλεψαν
Ἄθάνατοι κ' ἀντρειωμένοι :
Ἄη Γεώργης νίκησε τὸ Χάροντα
Κ' ἔζησ' ἡ κόρη ἡ πονεμένη.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Ὡραία συμβολικὴ παράστασις τῆς ἀγωνίας με-
τὴν ὁποῖαν περιμένει τις νὰ σωθῆ ὁ ἄρρωστος διὰ
τῆς ἐπιμβάσεως τῆς θείας χάριτος.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ Ἄη Γεώργης καταβάλλει εἰς ἀγῶνα τὸν
Χάρο.

Οἰκονομία τοῦ
ἔργου.

Μέσα εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας προβάλλουν
δύο καθαλλάρηδες ἐκ δύο ἀντιθέτων σημείων, ὁ Ἄη
Γεώργης καὶ ὁ Χάρος. Σπεύδουν σὲ μιὰ σφали-
στὴ πόρτα, ἔπου κοίτεται ἄρρωστη, ἡ Κόρη ἡ πο-
νεμένη. Συγκρούονται, κονταροχτυπιοῦνται ὡς τὴν
αὐγὴν, ἀλλὰ τέλος ὑπερισχύει ὁ Ἄη Γεώργης καὶ
σώζεται καὶ ζῆ ἡ κόρη ἡ πονεμένη.

Φυσικότης.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀντρειωμένων κατὰ τοῦ Χάρου
εἶναι συνήθεις καὶ γνωστοὶ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τρα-
γουδία· δι' αὐτὸ καὶ ὁ παρῶν ἀγὼν δὲν μᾶς ξενίζει
διόλου, φαίνεται φυσικὸς καὶ ἀληθής.

Διατὶ εἶναι
ὠραῖον τὸ
ποίημα.

Ὁ ποιητὴς δὲν περιγράφει τὴν πάσχουσαν, ἐν
τούτοις διεγείρει ὑπὲρ αὐτῆς ζωντανὴν τὴν συμπά-
θειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Ἡ ἀγωνία μετὴν
ὁποῖαν περιμένει τὸ γοργοπόδαρο ἄλογο τοῦ σωτή-
ρος, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἁγίου, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὴν
κονταροπαλεύει ὅλην τὴν νύκτα, μᾶς κάμνουν νὰ τὴν
φαντασθῶμεν πεντάμορφη, καθόλα ἄξια. Ἐπίσης
ἐκανοποιεῖ ἰδιαζόντως τὸν ἀναγνώστην τὸ ὅτι κατα-

βάλλεται εἰς τὴν πάλην ὁ Χάρος, ὁ ὅποιος εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους ἀγῶνας εἶναι ἀκατάβλητος καὶ καταβάλλει ὄλους τοὺς ἀντρείωμένους.

Ποικιλία.

Ἡ διαφορὰ τῶν ἀγωνιστῶν, ἢ ἀντίθεσις των, ἐμπνέει εἰς τὸν ποιητὴν ποικίλας ἐκφράσεις: ὁ ἓνας μὲ μαῦρο ἄλογο, μέσα σὲ μαύρη νύχτα σὰν τὸν Ἄδη χυμᾶει ἀπὸ βοριά· ὁ ἄλλος μὲ ἄσπρο ἄλογο ἀπὸ νότο λάμπει σὰν ἄστρο στὸ σκοτάδι.

Τὸ ὕφος

Τὸ ὕφος εἶναι πυκνόν, σύντομον, νευρῶδες, περίτεχρον.

Ὅρατα τὰ σύνθετα γοργοπόδαρο, κονταροπάλεψαν. Ἄς ὑπογραμμισθῇ καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν χρόνων εἰς τὰς ὑποθέσεις: θὰ ζήσῃ ἂν φθάσῃ τ' ἄσπρο τ' ἄλογο, τὸ μαῦρο ἂν ἔφτανε πεθαίνει μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ὑποδηλοῖ ὅτι προσδοκᾷ τὸ πρῶτον, φοβεῖται δὲ καὶ ἀπεύχεται τὸ δεύτερον.

8.— ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΞΕΝΙΤΕΙΑ.

Ἄριστ. Προβελεγγίου.

Ὑπόγειο σκοτεινό.

Σ' ἓνα κρεββάτι ξαπλωμένο
ἀγόρι ἀρρωστημένο.

Ἄπ' ἔξω στενορροῦμι ρουπαρό,
σὲ μιὰ μεγάλη πόλη.

Ἄλλὰ σὲ τούτη τῇ γωνιά
ἀπλώνει' ὄλ' ἡ σκοτεινιά,
τῆς μεγαλόπολης ἢ ἀθλιότης ὄλη.

Στὸ προσκεφάλι του γερμένη
ἢ μάννα βουρκομένη
τὴν κεφαλὴ χαϊδεύει τὴν ξανθὴ
μ' ἐν' ἀναστέναγμα βαθύ.
Καὶ μέσα στὸν πόνο της, μέσ' τὸν καιμὸ,
μὲ μάννας ἠρωισμό,
πνίγει τὰ δάκρυα, τοῦ χαμογελαῖ
καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ μέτωπο ποῦ καίγει
καὶ λέγει. καὶ τοῦ λέγει :

«Σὲ λίγο θὰ γενῆς καλὰ,
χρυσό μου, καὶ θὰ σηκωθῆς.
Καὶ θενὰ φύγωμεν εὐθύς.
Μᾶς περιμένει στὸ λιμάνι
τὸ τρεχαντήρι τοῦ Καπετὰν Γιάννη,
ποῦ στὸ νησί μας θὰ μᾶς φέρῃ.
Θενὰ σὲ νανουρίσῃ πάλι
ἢ γαλανὴ τῆς θάλασσας ἀγκάλῃ
καὶ θ' ἀναπνεύσῃς τ' ἀρηγὸ τ' ἀγέρι.
Ὅταν θὰ φθάσωμε μὲ τὸ καλό,
θὰ πᾶμε στὸ χωριό μας τὸ ψηλὸ
μέσ' ἀπ' τὴ δροσερὴ ρεματαριὰ
ποῦ ὅλη ἀπ' τὴς ροδοδάφνες κοκκινίζει,
κι' ἢ πλουμισμένη λυγαριὰ
τὸ ἀψύ της ἄρωμα σκορπίζει.
Ὡ, τί στιγμὲς γλυκειές
ὅταν τὸ σπῆτι μας προβάλλῃ
μὲ τὴ μουριά του τὴ μεγάλη
καὶ μὲ τὴς φουντωτὲς συκιές !
Σὲ σιγανὸ μελτέμι θὰ σαλεύουν
καὶ θενὰ σκύβουν καὶ θὰ σὲ χαϊδεύουν.
Κι' ὅταν τὸ βῆμα σου στὸ σπῆτι θ' ἀντηχήσῃ,
τὸ παλαιὸ στοιχείό του θὰ σὲ χαιρετίσῃ
μαζὶ μὲ τὴν ἠχὸ ποῦ θὰ ξυπνήσῃ.
Ὅλα σὲ λαχταροῦν,

ὅλα θενὰ χαροῦν !
Καὶ πάλι θενὰ παίξις
στὸν ἴσχιό τῆς μουριᾶς τὸ δροσερό.
Καὶ πάλι θενὰ τρέξις,
ἐλεύθερο καὶ ζωηρό,
χαρούμενο ὡς στὰ φυλλοκάρδια,
στὶς ρεματιῆς καὶ στὰ λαγκάδια.
Κι' ἀμέσως ἢ ὄψις σου θὰ πάρη
τὰ ρόδα ποῦ σοῦ μάρανεν ἡ ξενιτειά,
καὶ θὰ γενῆς ὠραῖο παλληκάρι
μὲ δύναμι καὶ λεβεντιά».

Αὐτὰ τοῦ λέγ' ἡ μάνα.
Στὰ λόγια της τὰ πλάνα
ἡ θολωμένη του ματιὰ
ἔλαμψε ἀπὸ κρυφὴ φωτιά,
ὡσὰν νὰ ἐδιάβαινε στὰ μάτια του ἐμπροστὰ
ὅλη ἡ μαγεία τῆς εἰκόνας,
ποῦ τὴν ζωγράφιζε μὲ χρώματα λαχταριστά,
τῆς μάνας ἡ στοργὴ κι' ὁ πόνος.
"Αχ ! Τῆς χαρᾶς ἡ φλόγα ἐκείνη
ἀμέσως σβύνει πάλι.
"Ἐνα χαμόγελο στὰ χεῖλη του ἔχει μείνει.
"Ἡ μάνα σιγοκλαίει στὸ προσκεφάλι.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Ἡ κυρία ἰδέα.

Ποίημα συγκινητικόν, προκαλεῖ τὴν συμπά-
θειαν ἡμῶν διὰ τὸ ἀγόρι ποῦ ξεψυχᾷ στὰ ξένα.
Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ζωγραφίσῃ τὸν πόθον τῆς
πατρίδος, ὁ ὁποῖος γεμίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ξένου πρὸ
πάντων εἰς τὴν δυστυχίαν, κοντὰ στὴν κλίνην τοῦ
θανάτου.

Πῶς ἀναπτύσσει τὴν ψυχὴν ταύτην;

Παρουσιάζει ἀγόρι ἀρρωστημένο πού ξεφυχᾶ, καὶ παρὰ τὸ προσκέφαλό του ἡ μάνα του προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐμψυχώσῃ ὑποσχομένη ταχεῖαν ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὑπενθυμίζουσα ἓνα σωρὸ μικροπράγματα προσφιλῆ—τὸ τρεχαντήρι τοῦ καπετὰν Γιάννη, τ' ἀλμυρὸ ἀγέρι τῆς θαλάσσης, τὸ ἀψηλὸ χωριό, τὶς ροδοδάφνες στὶς ρεματαριές, τὴν πλουμισμένη λυγαριά, τὴν μεγάλη μουριά, τὶς φουντωτὲς συκιές τοῦ σπητιοῦ—ἐπαναλαμβάνουσα τὰ γλυκὰ τῆς ὄνειρα, πῶς θὰ γενῆ ὥραϊο παλληκᾶρι μὲ δύναμι καὶ λεβεντιά. Τὰ λόγια αὐτὰ δίδουν κρυφὴ φωτιὰ στὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ. Τοῦτο καὶ ὄλη τῆς μητέρας ἡ ἀγωνία μαρτυροῦν ὅτι αἰτία τῆς ἀρρώστιας εἶναι τὰ στενορρόμια τὰ ρυπαρὰ τῆς μεγάλης πόλεως, ἡ νοσταλγία τοῦ χωριοῦ.

Ποῦ ἐγκοιμᾶται ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ, τὸ κάλλος τοῦ ποιήματος;

Ὁ ποιητὴς ἐπῆρε ἓνα θέμα θλιβερό, τὸν θάνατον ἑνὸς παιδιοῦ σένα σκοτεινὸ ὑπόγειο βρωμερὰς συνοικίας μιᾶς πόλεως, καὶ τὸ διεπραγματεύθη μὲ τὸν ὠραιότερον τρόπον. Δὲν περιγράφει τὰ φαρμάκια τῆς ξενιτειᾶς, τὰ βάσανα καὶ τὰς στερήσεις, τὴν ἀθλιότητα τοῦ βίου τοῦ παιδιοῦ, τὴν ἀγωνία τοῦ ἀρρώστου οὔτε τῆς μάνας τὰ κλάματα καὶ τὰ μαλλιοτραθήγματα. Μιὰ μάνα ἥρωικὴ πνίγει τὰ δάκρυά τῆς, χαμογελᾶ καὶ παρουσιάζει εἰς τὸ παιδί τῆς ὅ,τι ὥραϊο καὶ ποθητὸ ἔχει τὸ χωριό τῆς καὶ μὲ λόγια πλάνα ζητεῖ νὰ τοῦ δώσῃ κουράγιο καὶ δύναμιν γιὰ νὰ ζήσῃ, ζητεῖ νὰ γλυκάνῃ τουλάχιστον τὶς τελευταῖες ὥρες τοῦ παιδιοῦ τῆς. Ὁ ποιητὴς δὲν μᾶς δεικνύει τὸ ψυχorrhάγημα, ἀλλὰ τὴν τελευταία κρυφὴ φωτιὰ πού ἔλαμψε στὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ, τὸ χαμόγελο

ποῦ ἔμεινε στὰ χεῖλη του. Καὶ ἡ μάννα σιγοκλαίει
στοὺς προσκεφάλι.

Φυσιώτης καὶ
ἀλήθεια.

Οἱ χαρακτηῖρες τῆς μάννας καὶ τοῦ παιδιοῦ ὅπως
διαγράφονται εἰς τὸ ποίημα εἶναι φυσικώτατοι καὶ
ἀληθινοί. Ὅμοίως σκηναί πάς τις δύναται νὰ φαν-
τασθῆ εὐκόλως, ὅμοιαι ἥρωικαὶ μητέρες δὲν λείπουν
παρ' ἡμῶν.

Τὸ ὕφος.

Τὸ ὕφος εἶναι ἀφελές, περιγραφικόν, ζωηρόν. Ὁ
ρυθμὸς τοῦ ποιήματος ποικίλος καὶ γοργός. Πλῆθος
ζωηρῶν χαρακτηριστικῶν ἐπιθέτων, ἀομυρὸ ἀγέρι,
πλουμισμένη λυγαριά, ἀψὺ ἄρωμα, χρώματα λαχταριστά,
κουφή φωτιά κτλ. ἐπιτυχῆς ἐκλογὴ ὠραίων λέξεων,
(στενορρόμι, ρεματαριά, φυλλοκάρδια κτλ.) παρέχουν
γραφικότητα καὶ ἐνάργειαν εἰς τὴν περιγραφὴν.

9. — ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ.

Δημῶδες.

Ὁ ἥλιος ἐβασύλευε καὶ ὁ Δῆμος παραγγέλλει :
Σύρτε, παιδιά μου, ἔς τὸ νερό, ψωμί νὰ φάτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιμμέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρωμα, νὰ γένης καπετᾶνος.

5 Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήντε ἔς τὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιὰ πᾶστε με καὶ σύρτε με ψηλὰ σ' τὴν κρούα βρούση,
ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στοῦστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέрте τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ἱσομολογήση,

10 γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα ἔχω καμωμένα,
δώδεκα χρόνια ἄρωματῶλος, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὄριό κιβούρι,
νά ναι πλατὺ γιὰ τάρματα, μακρὸ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριὰ ν' ἀφήσετε παραθύρι,
νά μπαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νά μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τὰ ἡρόνια,
καὶ νά περνοῦν οἱ γέμορφες, νά μὲ καλημεροῦνε.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Κυρία ἰδέα.

Πῶς ἐπιτυγ-
χάνει τοῦ
σκοποῦ τοι;

Ποῖα αἰσθη-
ματα κυρι-
αρχοῦν εἰς
τὴν ψυχὴν
τοῦ κλέφτη;

Πῶς ἀντικρί-
ζει τὸν θά-
νατον;

Ἐκ τῶν κλέφτικα τραγούδια περιπαθεστάτη περιγραφή τῶν τελευταίων ὥρων τοῦ Γεροκλέφτη.

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ἐξάρη κυρίως τὴν ἀγάπην τοῦ κλέφτη πρὸς τὴν ζωὴν, τὰ ἄρματα του, καὶ τὸ φυσικὸν περιβάλλον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐζήσῃ.

Παρουσιάζει σεβάσμιον ἄρματολόν, ὁ ὁποῖος προαισθανόμενος τὸ τέλος του δίδει τὰς τελευταίας του παραγγελίας εἰς τὰ παλληκάρια του.

Στοργὴ πρὸς τὰ παλληκάρια του (σύρτε παιδιὰ μου, νά φάτε). Εὐσέβεια (φέρετε τὸν πνευματικόν). Ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν, σωστὴ φυσιογνωσία: θέλει τὸ κιβούρι του ψηλά, σὲ κρύα βρύσι κοντά, ἀνάμεσα σὲ δασιὰ δένδρα. Τὸ θέλει πλατὺ, εὐρύχωρο, νά μπαίνει ἀπ' τὸ παραθύρι ὁ ἥλιος, τὸ δροσιὸ, νά ἀκούῃ τῆς ἀνοιξῆς τὰ ἡρόνια, νά τὸν χαιρετᾶν οἱ ὄμορφες, θέλει δηλαδὴ νά μὴ διακοπῇ ἡ συνάφειά του πρὸς τὴν παρούσαν ζωὴν, νά διατηρῇ καὶ μετὰ θάνατον τὰς ἀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ του βίου.

Μὲ ἀπάθειαν, μὲ ὀλύμπιον ἡρεμίαν. Κυρίως δὲν πιστεύει ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν τόσον ἠγάπησε: θὰ ἀκούῃ τὰ πουλιά, θὰ βλέπῃ τις ὄμορφες, θὰ παίζῃ τὰ ἄρματα του, δὲν θὰ αἰσθάνεται μοναξιά.

Τι προκαλεῖ
τὸν θαυμα-
σμόν μας;

Ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων τοῦ κλέφτη. Μὲ πόσῃν ἡρεμίαν περιμένει τὸν θάνατον! Εἶναι τελείως εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ζωὴν, διότι ἔκαμε τὸ καθήκον του. Δὲν κατέχεται ἀπὸ κανένα πάθος ἢ ἰδιοτέλειαν ἢ κενοδοξίαν. ὄν λιποψυχεῖ, δὲν θρηγνεῖ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια θὰ στερηθῇ, δὲν ζητεῖ ἀπολαύσεις, ἡδονάς. Τοῦ ἀρκεῖ ὅτι θὰ ἀναπαύεται μέσα εἰς τὴ γαλήνη καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς φύσεως.

Τὰ αἰσθήματα ταῦτα τοῦ Κλέφτη τοῦ Ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὸν φευτορωμαντισμὸν τῶν καλουμένων ρωμαντικῶν ποιητῶν. Διότι τῶν μὲν ποιητῶν ἐκείνων ἢ πρὸς τὰ θέλγητρα τῆς φύσεως ἀγάπη, καὶ ὁ διὰ τὸν ἀφελῆ καὶ ἀπράγμονα βίον τῆς ἐξοχῆς ἐνθουσιασμός εἶναι γενικῶς τεχνητὰ καὶ προσποιητά, καθότι οἱ ἴδιοι ζοῦν μέσα εἰς τὸν θόρυβον τῶν πόλεων καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σαλωνίων, καὶ εἶναι ξένοι πρὸς τὸν φυσικὸν βίον, ἐνῶ ὁ Ἑλληὴν κλέφτης διαλαλεῖ ἀπλῶς τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸ περιβάλλον, τὸ ὅποιον πράγματι ἠγάπησε, μέσα εἰς τὸ ὅποιον διήλθε ὅλον τὸν βίον του, ἀπὸ τὸ ὅποιον δὲν θέλει νὰ χωρισθῇ. Εἶναι λοιπὸν ἀληθῆ τὰ αἰσθήματά του.

10.—Ο ΣΚΑΦΤΙΑΣ.

Γ. Μακροῶ.

Βαριὰ κοιμᾶται ὁ γέροντας αὐτὸς ποῦ κάθε μέρα
ἐκίναε σ' ἄκοπη δουλειὰ
προτοῦ λαλήσουν τὰ πουλιὰ
στὸν ἥσυχον ἀγέρα.

Βαριά κοιμάται σήμερα, κι' ἡ δίκοπή του μνήσκει
οιμμένη ἀκόμα στὴν αὐλή,
ὅπου, σαστίζοντας ἀργῆ
τ' ἀβέβαιο φῶς τὴ βρῖσκει.

Τοῦ κάκου ἀποχαιρέτησαν τῆς χαραυγῆς τὸ χρῶμα
ὅλες τοῦ κήπου του οἱ φωλιές·
μὴν ὄνειρεύεται; γιὰ ἰδές,
γελάει τ' ἀχνό, του στόμα.

Δὲ θὰ ξυπνήσῃ· ἀλίμονο! Γιὰ τὸ φτωχὸ ἀσπρομάλλη,
πῶσαψε κάμπους καὶ βουνά,
δυὸ πῆχες τόπο μοναχά
τώρα θὰ σκάφουν ἄλλοι.

Θαορεῖς ὁποῦ, ἀναπαύοντας τὴ σεβρωμένη ράχη,
λαλήματ' ἄλλα καρτερεῖ
νὰ χαιρετήσουν μίαν αὐγῆ
ποῦ φῶς αἰώνιο θᾶχῃ.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γεν. ἐντύπω-
σις.

Ἡ κυρία ἰδέα.

Πῶς ἐπιτυ-
χάνει τοῦ
σκοποῦ του;

Ποίημα πλήρες τρυφερότητος καὶ συμπαθείας διὰ
τὸν ἤρεμον θάνατον τοῦ φτωχοῦ σκαφτιά.

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὴν βαθεῖαν του
ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν ἀφανῆ ἐρ-
γάτην, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται φιλόπονα καὶ ἀποθνή-
σκει παραδιδόμενος ἤρεμα εἰς τὸν αἰώνιον ὕπνον.

Παρουσιάζει εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου φτωχὸ
ἀσπρομάλλη γέροντα, φιλόπονο σκαφτιά. Νομίζεις
πῶς κοιμάται βαριά παρὰ τὴν συνήθειάν του, ἂν καὶ
ἔχει προβῆ ἤδη ἡ ἡμέρα. Ὁ θάνατός του εἶναι ὕπνος.

γαλήνιος, κάποιο μειδιάμα πλανάται εις τὰ χεῖλη του, νομίζει τις ὅτι καρτερεῖ ν' ἀκούσῃ τὰ λαλήματα τῶν πουλιῶν διὰ νὰ ξυπνήσῃ. Ναί, καρτερεῖ νέα λαλήματα διὰ νὰ ξυπνήσῃ εἰς τὸ φῶς τῆς αἰωνότητος.

Τὸ κάλλος τῆς
εἰκόνας.

Δὲν ἔχει ὁ θάνατος τοῦ σκαφτιᾶ τίποτε τὸ λυπηρὸν καὶ ὀδυνηρὸν. Ὅλα προκαλοῦν τὴν συμπάθειαν: ὁ νεκρὸς μὲ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμίαν του καὶ ἡ δέκοπή του ποῦ μνήσκει ριμμένη στὴν αὐλή· καὶ γύρω τὰ λαλήματα τῶν πουλιῶν, ὁ ἥσυχος ἀέρας, τὸ ἀβέβαιο φῶς, τῆς χαραυγῆς τὰ χρώματα, τοῦ κήπου οἱ φωλιές, οἱ κάμποι καὶ τὰ βουνά. αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν νεκρικὴν συνοδείαν, ἕλα ὄρατα.

11.— [Ο ΠΙΝΙΜΕΝΟΣ].

Δημῶδες.

Διαβάτες, ποῦ διαβαίνετε, περάτες, ποῦ περνᾶτε
μὴν εἶδατε τὸ γιούλη μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου ;

— Ἐφῆς προφῆς τὸν εἶδαμε στὸν ἄμμο ξαπλωμένο
εἶχε τὰ φύκια πάπλωμα καὶ τοὺς ἀφροὺς σεντόνι,
τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιαλοῦ εἶχε γιὰ προσκεφάλι.

Μαῦρα πουλιὰ τὸν τρώγανε κι' ἄσπρα τὸν τριγυρίζαν,
κ' ἕνα πουλί, καλὸ πουλί, μὲ τὰ φτερ' ἄσημένα,
σὰν ἄνθρωπος ἐδάκρυζε καὶ τὸν μοιρολογοῦσε.

«Ποῦ εἶναι, ξένε μ', ἡ μάνα σου καὶ ποῦ εἶναι κ' ἡ καλή σου,
νὰ κλάψουνε τὰ νιάτα σου, νὰ σιάσουν τὸ κορμί σου ; »

Καὶ κεῖνος ἀποκρίθηξε μὲ τὰ ψημένα χεῖλη :

«Φάε καὶ σύ, καλὸ πουλί, ἀπ' ἀντρειωμένον πλάτες,
φάε ἀπὸ πόδια γλήγορα καὶ χέρια προκομμένα,
φάε πουλί, ἀπ' τὴ νιότη μου, φάε κ' ἀπ' τὴν ἀντρεία μου,
φάε κι' ἀπ' τὴ γλωσσοῦλα μου τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
ὅποῦ τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαϊδοῦσαν.

— Δὲν θέλω γὰρ ἀπ' τῆ νιότη σου κι' οὔτε κι' ἀπ' τὴν ἀν-
οὔτε κι' ἀπ' τὴ γλωσσοῦλα σου τὴν ἀηδονολαλοῦσα, [τρεῖιά σου,
δοποῦ τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαϊδοῦσαν,
γιατ' εἴμ' ἀπὸ τὸν τόπο σου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά σου.

— Μ' ἂν εἶς' ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τὴ γειτονιά μου,
χαμήλωσ' τὶς φτεροῦγες σου τρεῖα λόγια νὰ σοῦ γράψω·
τό νὰ νὰ πᾶς τῆς μάννας μου, τ' ἄλλο τῆς ἀδερφῆς μου,
τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ νὰ πᾶς τῆς ποθητῆς μου.
Νὰ τὸ διαβάξῃ ἡ μάννα μου, νὰ κλαίῃ ἡ ἀδερφή μου,
νὰ τὸ διαβάξῃ ἡ ἀδερφή, νὰ κλαίῃ ἡ ποθητή μου,
νὰ τὸ διαβάξῃ ἡ ποθητή, νὰ κλαίῃ ὁ κόσμος ὅλος.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γεν. ἐντύπω-
σις

Στίχοι συγκινητικοὶ προκαλοῦντες πολλὴν συμ-
πάθειαν διὰ τὸν πνιγμένον ποῦ κοιτάται σὲ ἀπόμα-
κρη ἀκρογιαλιὰ ἔρημος, ἄκλαυτος, ἄταφος, τροφὴ
γιὰ τὰ ὄρνεα.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ζωγραφίσῃ κυρίως τὸν πό-
νον ἐκείνου ποῦ πεθαίνει μακριὰ ἀπὸ μάννα καὶ
ἀδελφή καὶ γυναῖκα καὶ τὸν πόθον ποῦ αἰσθάνεται
νὰ τοῦς στείλῃ μῆνυμα τοῦ θανάτου του.

Ἡ οἰκονομία
τοῦ ποιήματος.

Τὸ κῦμα ἔχει ξεβράσει σὲ ἀπόμακρη ἀκρογιαλιὰ
τὸ σῶμα τοῦ πνιγμένου. Μισοπεθαμένον ἀκόμα τὸν
τρώγουν κοράκια καὶ γλάροι φτερουγίζου ἑξαφια-
σμένοι ἀπ' ἀπάνω του. Μὰ ἓνα ξεχωριστὸ πουλι τὸν
συμπνεῖ, σὰν ἄνθρωπος δακρύζει καὶ τὸν μοιρολογεῖ:

*Ποῦ εἶναι, ξένε μ', ἡ μάννα σου καὶ ποῦ εἶναι ἡ καλή σου
νὰ κλάψουνε τὰ νιάτα σου, γὰ σιάσουν τὸ κορμί σου ;*

Ἡ ἀνάμνησις αὕτη τῆς μάννας καὶ τῆς καλῆς
τοῦ ἀνοίγει πληγὴ πρὸ πικρῆ παρὰ τὰ νύχια τῶν
ἄλλων πουλιῶν καὶ ὁ ἀντρειωμένος ζητώντας νὰ λη-
σμονήσῃ τὸν πόνον του λέγει τοῦ καλοῦ πουλιοῦ

(πάψε νά μοῦ ὑπενθυμίξης τὰ θλιβερά ταῦτα, κάμε καί σὺ ὅ,τι κάμνουν καί τὰ ἄλλα πουλιὰ) φάγε καί σὺ πλάτες καί πόδια καί χέρια, νιότη καί ἀντρεία καί γλῶσσα ἀηδονολαλοῦσα. Ἀλλὰ τὸ πουλί τοῦ ἀποκαλύπτει ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν τόπον του καί ἀπὸ τὴν γειτονιά του. Καί ὁ πνιγμένος τότε τὸ παρακαλεῖ νά φέρῃ εἰς τοὺς ἰδικούς του τὸ θλιβερὸ μῆνυμα τοῦ χαμοῦ του.

Τὸ κάλλος τοῦ ποιήματος.

Ὁ μῦθος εἶναι δραματικὰ δεμένος. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀντρειωμένου ἐπάνω στὰ χοχλιδάκια τοῦ γιालοῦ, μέσα στὰ φύκια καί τοὺς ἀφροὺς μὲ ἓνα σωρὸ μαῦρα καί ἄσπρα πουλιὰ γύρω του ἔχει τι τὸ τραγικόν. Ἀντίθεσιν εἰς αὐτὸ κάμνει ἓνα πουλί, καλὸ πουλί, μὲ τὰ φτεροῦ ἄσημένα, γεμάτο συμπάθεια γιὰ τὸν ἀτυχή. Εἶναι ἀπὸ τὸν τόπον του. Μόνον κάποιος ἀπὸ τὸν τόπον του ἤμποροῦσε νά τὸν συμπονήσῃ. Πόσον ποιητικὴ εἶναι ἡ ἀπαίτησις τοῦ πνιγμένου νά γράψῃ στὶς φτεροῦγες τοῦ πουλιοῦ τὸ μῆνυμα εἰς τοὺς ἰδικούς του! Καί τί ὠραῖα ζωγραφίζεται ἡ ἀνδρεία καί ὁ πόνος τοῦ πνιγμένου μὲ τοὺς στίχους φάε καί σύ... ἀπ' ἀντρειωμένου πλάτες, φάε ἀπὸ πόδια γλήγορα καί χέρια προκομμένα, φάε ἀπ' τὴ νιότη μου, φάε κ' ἀπ' τὴν ἀντρεία μου, φάε κ' ἀπ' τὴ γλωσσοῦλα μου τὴν ἀηδονολαλοῦσα...

Φυσιότης.

Εἶναι πολὺ σύνηθες καί πολὺ προσφιλές εἰς τὰ δημῶδη τραγούδια νά συμμερίζωνται τὰ πουλιὰ τὰ συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων, νά φέρουν μηνύματα πρὸ πάντων θλιβερά εἰς τοὺς οἰκείους, νά μοιρολογοῦν, νά κλαῖνε, νά κελαιδοῦν μὲ ἀνθρωπινὴ λαλίτσα. (Πρβλ. τὸ πουλί ποῦ ἔρχεται στῆς Ἀγ. Σο-

φιάς τὴν πόρτα, ἢ μιὰ φτερούγα του στὸ αἷμα εἶναι
βαιμμένη, ἢ ἄλλη φτερούγα του βαστᾷ χαρτὶ γραμ-
μένον, ἔχει τὸ μήνυμα. πῶς οἱ Τούρκοι πῆραν τὴν
Πόλιν, ἰδὲ Πολίτου Ἐκλογαὶ ἐπίμετρον Β. 5).

Γλαφυρόν, γραφικόν, εὐλοζώντανον, ἐναργές.

Τὸ ἕφος.

12.—ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΟΣ.

Ἐλέχθη εἰς τὰ προηγούμενα (σελ. 26) ὅτι τὰ ἀναγνώσματα
πρέπει νὰ ἀποτελοῦν λογικὰς ἐνότητες, οἱ δὲ μαθητὰὶ νὰ ἐξασκοῦν-
ται νὰ ἀναγνωρίζουν τοὺς κοινούς αὐτῶν χαρακτήρας καὶ νὰ ἐξά-
γουν γένικα συμπεράσματα. Πρὸς αἰσθητοποίησιν τῶν εἰρηγμένων
ἐκεῖ παραθέτομεν τὸ ἐξῆς μᾶθημα.

Τὰ ποιήματα 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ἀποτελοῦν μίαν λο-
γικὴν ἐνότητα.

Ἵποκείμενον ἔλων τούτων τῶν ποιημάτων εἶναι : πόσον
ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, πῶς ἀγωνίζεται κατὰ τοῦ θά-
νάτου καὶ πῶς ὑποκύπτει εἰς αὐτόν.

Εἰς τὸ 5ον ἓνας λεβέντης καμαρωτὸς προσβάλλεται ἐπί-
βουλα ἀπὸ τὸν Χάρο. Παλεύει, ἀγωνίζεται, παρακαλεῖ, ἀλλ'
ὑποκύπτει, διότι εἶναι σκληρὸς, ἀμετάπειστος ὁ Χάρος.

Εἰς τὸ 6ον προσβάλλεται ἀπὸ τὸν Χάρο μιὰ μοσκονιά, ἐνῶ
περιμένει τὸν ἀρραβωνιαστικὸν μὲ τὰ φλάμπουρα γιὰ τὰ στε-
φανώματα. Οἱ ἀδελφοὶ τῆς εἶναι καστροπολεμίτες, ὁ ἄντρας
τῆς παλληκάρι, φιλόστοργη ἢ μάννα, πρόθυμοι οἱ ἰατροί,
ἔλοι ἀγωνίζονται, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατορθώνει νὰ τὴν σώσῃ.

Εἰς τὸ 7ον ἡ κόρη ἢ πονεμένη. Θὰ εἶναι πεντάμορφη,
καθόλα ἀξία. Μὲ πόση λαχτᾶρα περιμένει ὁ ποιητὴς τὸ γορ-
γοπόδαρο ἄλογο τοῦ σωτήρα ! Πῶς κονταροπαλεύει δι' αὐτὴν
ὡς τὴν αὐγὴν ὁ Ἄη Γιώργης !

Εἰς τὸ 8ον ἐν' ἀγοράκι εἶναι ξαπλωμένο στὸ κρεββάτι τοῦ

Γ. Σουμελίδου, Ν. Λογοτεχνημάτων διδασκαλία

8

πόνου. Δὲν ἔχει τὴν λεβεντιά τοῦ πρώτου, τὰ πλούτη τῆς δευτέρας, τὸν ἰσχυρὸν προστάτη τῆς τρίτης. Γι' αὐτὸ ὀρθοῦται κατὰ τοῦ Χάρου ἢ στοργῇ καὶ ὁ πόνος τῆς μάννας, ἐδῶ ἀγωνίζεται νὰ καταβάλλῃ τὸ Χάρο ἢ ὁμορφιά τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, τὰ γέρι τῆς θαλάσσης, οἱ βοδοδάφνες, οἱ ρεματαριές, οἱ φουντωτὲς συκιές. Τίποτε ὅμως δὲν ὠφελεῖ, εἶναι ἀκαταγώνιστος ὁ Χάρος.

Εἰς τὸ 9ον ἰδοῦ ὁ Γεροκλέφτης. 40 χρόνια πολεμάει γιὰ τὴν πατρίδα. Πόσες φορές ἀντίκρουσε τὸν Χάρο! δὲν τὸν ἐφοβήθη ποτέ! Οὐδὲ τώρα τὸν λογαριάζει! Θὰ τὸν καταβάλλῃ ὁ Χάρος, θὰ τὸν κλείσουν στὸ κιβούρι, μὰ αὐτὸς δὲν πεθαίνει. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν γλυκεῖα ζωή, τὴν ὁμορφὴ φύσι τὴν ἐποῖαν τόσον ἠγάπησε, τὰ τιμημένα του ὄπλα! Κι' ἀπ' τὸ κιβούρι μέσα θὰ βλέπῃ καὶ θὰ ἀκούῃ τῆς ἀνοιξίς τ' ἀηδόνια, θὰ χαιρετᾷ τὸν ἥλιο, τὸ δροσιό, τίς ὁμορφες!

Εἰς τὸ 10ον ὁ σκαφτιάς γαλήνιος, χωρὶς ἀγῶνα, ἀθουρῶως παραδίδεται εἰς τὸν αἰώνιον ὕπνον. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν συνοδεύει φιλόστοργα ἢ ὁμορφιά τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, τὰ λαλήματα τῶν πουλιῶν, τῆς χαραυγῆς τὰ χρώματα, τὸ ἀβέβαιον φῶς καὶ ἡ δίκοπὴ του, ὁ ἀχώριστος σύντροφος.

Εἰς τὸ 11ον τέλος ἡ τραγικωτέρα μορφὴ τοῦ θανάτου. Ὁ πνιγμένος σὲ ἀπόμακρη ἀκρογιαλιά, τροφὴ γιὰ τὰ ὄρνεα! Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν θέλει τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν φρίκη ἢ Ἑλληνικὴ Μοῦσα. Καὶ εἰς τὰς ξεσχισμένας σάρκας διακρίνει πλάτες ἀντρειωμένου, πόδια γλήγορα, χέρια προκομμένα, γλῶσσα ἀηδονολαλοῦσα, ὄλη τὴν Ἑλληνικὴ ὁμορφιά καὶ λεβεντιά. Καὶ νὰ καὶ ἓνα καλὸ πουλὶ μὲ ἀσημένια φτερά, ἀντιπροσωπεῖα ἀπὸ τὸ χωριό του, ἀντικαθιστᾷ τὴν μάννα, τίς ἀδελφές, τὴν καλή του καὶ τὸν μοιρολογεῖ μὲ ἐνδιαφέρον, μὲ ἀγάπη.

“Όλα αὐτὰ τὰ ποιήματα χαρακτηρίζει μιὰ ἀπέραντη ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν—μιὰ ἐξιθανικευμένη φυσιολατρία, μιὰ ἀληθῆς λατρεία πρὸς ὅ τι ὠραῖον καὶ ἀγνὸν ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ φύσις.— Τὰς τελευταίας στιγμὰς τῶν ἀποθνησκόντων δὲν ἀσχημίζει καμμία ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας τοῦ βίου, οὔτε ἴδοναὶ οὔτε ἀπολαύσεις οὔτε πάθη. Ἀγωνίζονται παλληκαρίσια καὶ ἀποθνήσκουν ἤρεμα. Ἡ Εὐγενούλα παραγγέλλει γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ, ἡ μάννα σιγοκλαίει, ὁ σκαφτιάς κοιμάται καὶ ὀνειρεύεται καὶ τοῦ πνιγμένου ἀκούομεν τὴν γλῶσσα τὴν ἀηδοναλαλοῦσα. Πόσον ὠραῖος εἶναι ὁ θάνατος ὄλων! Πόσον εὐγενῆ εἶναι τὰ αἰσθήματάτων. Πόσον καλλιτεχνικὴ ἡ Μοῦσα ἡ ὁποία ἐμπνέεται τοιαύτας σκηνάς!

Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἀντιλαμβάνονται τὸν θάνατον ἡρώων καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ποιηταί.

Οὕτω κατὰ τὸν Σοφοκλέα ὁ Αἴας μέλλον ν’ αὐτοκτονήσῃ στρέφεται πρὸς τὴν ὠραίαν Ἑλληνικὴν φύσιν :

αἶ δ’, ὦ φαεινῆς ἡμέρας τὸ νῦν σέλας,
καὶ τὸν διφρευτὴν ἥλιον προσενέπω,
πανύστατον δὴ κοῦποτ’ αὔθις ὕστερον.
ὦ φέγγος, ὦ γῆς ἱερὸν οἰκείας πέδον
Σαλαμῖνος, ὦ πατρῶον ἐστίας βάθρον
κλειναὶ τ’ Ἀθῆναι καὶ τὸ σύντροφον γένος
κοῦναί τε ποταμοὶ θ’ οἶδε, καὶ τὰ Τρωικὰ
πεδία προσαυδῶ, χαίρετ’, ὦ τροφῆς ἐμοί. 856-863

καὶ ἀναθέτει εἰς τὸν Ἥλιον νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου εἰς τὸν γέροντα πατέρα καὶ τὴν δύστηνον μητέρα του, ἡ ὁποία θὰ ἀφήσῃ μέγαν κοκυτὸν ἐν πάσῃ πόλει τήνδ’ ὅταν κλύῃ φάτιν. (Αἶ. 850).

Ὁμοίως ἡ Ἀντιγόνη καταδικασθεῖσα νὰ ταφῇ ζῶσα ἐπιμαρτύρεται Διοκαίᾳ κρήνας Θήβας τ’ εὐαριάτου ἄλλος καὶ

θρηγνεί, διότι ἄκλαυτος, ἀφίλος, ἀνυμέναιος ἔρχεται τὰν πυμάταν ὁδόν, ὅτι δὲν θὰ ἴδῃ πλέον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τότε λαμπάδος ἱερὸν ὄμμα, ὅτι τὸ τέλος τῆς ἀδάκρυτον οὐδεὶς φίλων στεναίξει.

Καὶ ἡ Ἰφιγένεια κατὰ Εὐριπίδην μαθοῦσα ὅτι μέλλει νὰ θυσιασθῆ παρακαλεῖ μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ μὴ ἀπολεσθῆ προώρως, ἠδὺ γὰρ τὸ φῶς λεύσσειν (1218), τὸ φῶς τὸδ' ἀνθρώποισιν ἡδιστον βλέπειν (1260), παραχωροῦσα δὲ κατόπιν ἑαυτὴν οἰκειοθελῶς θυσίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ φῶς αὐτὸ στρέφεται διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ τὸ ἀποχαιρετᾷ :

λαμπαδοῦχος ἄμερα Δι-
ός τε φέγγος, ἕτερον
ἕτερον αἰῶνα καὶ μοῖραν οἰκήσομεν,
χαῖρέ μοι, φίλον φάος Ἴφ. Αὐλ. 1506-1509.

13. — [Η ΔΥΣΙΣ].

Δ. Αἰγινήτου.

Εἰς τὸν Πρόλογον τοῦ **Ὁ Οὐρανός** τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ὁ κ. Δ. Αἰγινήτης περιγράφει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὰ κάλλη καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Προλόγου τούτου εἶναι τὸ παρατιθέμενον τεμάχιον ἀναφερόμενον εἰς τὴν δύσιν τοῦ Ἥλιου.

Ἀνέλθετε ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ στραφῆτε πρὸς δυσμὰς, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἥλιος βαίνει ὀπισθεν τῶν ἰοχρόων βουνῶν τῆς Πελοποννήσου, διὰ νὰ λουσθῆ εἰς τὰ αἰῶνια νάματα τοῦ αἰθέρος, ἐπὶ χρυσοῦ ἕξ ἀτμῶν, φωτὸς καὶ χρυστάλλων ἄρωματος, ἐπὶ ἀκτινοβόλου θρόνου, λάμποντος ἕξ ὄλων τῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος. Ἀτενίσσατε αὐτὸν ὑπὸ τὰς ποικιλοχρόους ἐκ νεφῶν καὶ φλογῶν ἀψίδας, μεγαλοπρεπῆ, ροδόχρουν, ἐν μέσφ θριάμβων, αἴγλης καὶ δόξης ἰδεώδους, καὶ ἐὰν ἔχετε τὸ δῶρον τοῦ ἐμπνέεσθαι, τὸ πάθος τοῦ αἰσθάνεσθαι, τὴν ἀκτίνα τοῦ συγκινεῖσθαι, θὰ μείνετε ἔνεοι πρὸ τῆς ἀμιμήτου φυσικῆς εἰκόνας.

τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ νὰ γραψῆ ὁ χρωστήρ, ἦν δὲν τολμᾷ νὰ συλλάβῃ ἢ φαντασίᾳ, ἢ νὰ περιγράψῃ ὁ κάλαμος, καὶ θὰ ἐννοήσετε τότε διατὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὠνόμασε τὸ δύνειν βασιλεύειν, διατὶ ἡ ἑλληνικὴ Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη ἔμειναν ἀθάνατοι.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ.)

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Ζωηρὰ καὶ ἐνθουσιώδης περιγραφή τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου παρατηρουμένης ἀπὸ τοῦ βράχου τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ ἐξάρῃ κυρίως τὴν διαύγειαν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ.

Πῶς ἐπιτυγχά-
νει τοῦτο;

Ζωγραφίζει κυρίως τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἡλίου, ὅταν πλησιάζῃ τὸν ὀρίζοντα, τὴν φλογώδη λάμψιν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν πυρπολεῖται ἡ φύσις, τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων μέσα εἰς τὴν ὁποίαν λούονται τὰ βουνά, τὰ σύννεφα, ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανός.

Ὅποιās ἐκ-
φράσεις με-
ταχειρῶζε-
ται;

Ὁ δῦων ἡλιος βαίνει διὰ νὰ λουσθῆ εἰς τὰ αἰώνια νάματα τοῦ αἰθέρος, φέρεται ἐπὶ χουσοῦ ἄροματος ἐξ ἀτμῶν, φωτὸς καὶ κρυστάλλων, κάθηται ἐπὶ ἀκτινοβόλου θρόνου, περιβάλλεται ἀπὸ ἀψίδας ἐκ νεφῶν καὶ φλογῶν, ἀπὸ αἴγλην καὶ δόξαν, ἔχει μεγαλεῖον τὸ ὅποσον οὔτε χρωστήρ δύναται νὰ ζωγραφίσῃ οὔτε κάλαμος νὰ περιγράψῃ.

Ἡ περιγραφή ἀποβαίνει πειστικωτέρα μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν προκαλεῖ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, λέγει, ὀνομάζει τὸ δύνειν βασιλεύειν, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὴν δύσιν ὁ ἡλιος μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν δόξαν του φαίνεται ὁ πραγματικὸς βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τοῦ σύμπαντος. Ἐπίσης

Τὸ ἔφος.

διότι ὁ αἰθερόπλαστος οὐτος οὐρανὸς ἐνέπνευσε ποιη-
τάς, καλλιτέχνας καὶ ἐπιστήμονας, τῶν ὁποίων τὰ
ἔργα μένουσιν μνημεῖα ἀθάνατα.

Τὸ ἔφος εἶναι καλλωπισμένον, ἀνθηρόν, μεγα-
λοπρεπές. Ἡ γλῶσσα λογία, καθαρεύουσα.

14.— [Ο ΑΤΤΙΚΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ].

Γρ Ξενοπούλου

Τὸ τεμάχιον ἐλήφθη ἐκ τοῦ βιβλίου *Ἡ ἀδελφοῦλα μου* τοῦ
κ. Γρ. Ξενοπούλου. Πρατίζεται ἐκεῖ ὡς ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τὴν
ἑποῖαν στέλλει πρὸς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἀδελφὴν τοῦ ἀδελφὸς σπου-
δάζων ἐν Ἀθήναις.

« Ἀλήθεια ὁ οὐρανὸς ἐδῶ εἶναι πολὺ πικρὸν ὡραῖος ἀπὸ
τὸν δικό μας στὴ Ζακύνθο. Τὴν ἡμέρα γελᾷ καμαρωτός, κα-
θαρογάλανος, διάφανος· τὴ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι μοιάζει μὲ
ὄνειρο παραδείσου. Τίς ἀσέληνες πάλι νυχτιῆς ἀπλώνεται
μαῦρος, βαθύς, γεμάτος μυστήριον, καὶ λάμπουν στὴν ἔκταση
του τὰστέρια μεγάλα, ζωγρά, μ' ἕναν τρόπο ἀπερίγραπτο !
Ἐδῶ νὰ ἴδῃς Ὁρίωνα ! Εἶναι πραγματικῶς ὁ ὡραιότερος
ἀστερισμὸς μὲ τὰ δύο ἐκεῖνα φωτεινά του μάτια ποὺ κοιτά-
ζουν καὶ γελοῦν μὲς' ἀπὸ διαμαντένια βροχή ».

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενικὴ ἐνύ-
πωσις.

Γραφικωτάτη περιγραφὴ μαρτυροῦσα πολλὴν ἐν-
θουσιασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τὰ κάλλη τοῦ Ἀττι-
κοῦ οὐρανοῦ.

Τι κυρίως ἐ-
ξαιρετικαί;

Ἡ αἰθρία καὶ ἡ καθαρότης τοῦ οὐρανοῦ μέσα
εἰς τὸ ἄπλετον φῶς τῆς ἡμέρας, τοῦ φεγγαριοῦ καὶ
τῶν ἀστρῶν.

Ποίως ἐκφρά-
σεις μετα-
χειρίζεται ;

Ὄνομάζει τὸν οὐρανὸν καμαρωτόν, καθαρογάλα-
λανον, διάφανον κατὰ τὰς ἡμέρας· μαῦρον, βαθύν,
γεμᾶτο μυστήριον μὲ τὰ μεγάλα καὶ ζωηρὰ ἀστέρια
καὶ τὸν θαυμασίον Ὁρίωνα κατὰ τὰς νύκτας.

Πῶς ζωηρα-
νεύει τὸς εἰ-
κόνας του ;

Διὰ τὴν παραστήσῃ τὴν αἰθρίαν λέγει π ρ ο σ ω-
π ο π ο ι ῶ ν τὸν οὐρανὸν ὅτι γελᾷ καμαρωτός. Τὴν
ὀμορφιὰ τῆς νύκτας παρομοιάζει μὲ τὴν ὀμορ-
φιὰ τοῦ παραδείσου, ποῦ σὰν ὄνειρο μόνον ἔμποροῦμεν
νὰ φαντασθῶμεν. Ἐξαίρει τὸ μυστήριον ποῦ εἶναι
διαχυμένο στὸν οὐρανὸ τῆς ἀσέλγνης νύκτας καὶ τὴν
ἔκτασιν ποῦ πλαταίνει πρὸς πολὺ στὸ σκότος μὲ τρό-
πον ἀπερίγραπτον. Τὰ λαμπρὰ ἀστέρια τοῦ Ὁρίω-
νος τὰ ὀνομάζει φωτεινὰ μάτια καὶ ὅλον τὸν ἀστε-
ρισμὸν φαντάζεται πῶς μᾶς κοιτάζει καὶ γελᾷ. Ὅλο
ἐκεῖνο τὸ φῶς ποῦ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τόσα μικρὰ
ἀστρα φαντάζεται ὡς διαμαντένια βροχί.

Ὅποια αἰσθη-
ματα πλεο-
καλεῖ ;

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν
ἀγάπην τοῦ γράφοντος πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη καὶ
λεπτύνουν καὶ ἀνυψώνουν τὴν ψυχὴν. Τὴν ἀγάπην
δὲ αὐτὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν κατορθώνει νὰ μεταδώσῃ
καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Τὸ ὕφος.

Τὸ ὕφος εἶναι ἀπλοῦν καὶ γραφικόν.

15.— ΤΟ ΧΩΡΙΟ.

Κ. Παλαμᾶ.

Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Ἡμερολόγιον Φιλανθρωπικῶν
Καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1902.

Μικρούλι, κατακαίνουργιο,
γυρμένο ἔς τὰ κρογιαλί
θὰ πίστευες τὰ κύματα
πῶς μόλις τό ᾗχαν βγάλεϊ·

σὰ νὰ τὰ σάρων ἄπαλὰ
θαλασσινὴ φρεσκάδα,
φτωχὰ σπιτάκια, χαμηλά,
γεμάτ' ἀσπράδα.

Καλοκαιριοῦ τὸ χρούσωνε
 ἡμέρα ἡλιοκαμμένη,
 ἀλλὰ ψυχὴ δὲ θᾶβλεπες
 μέσ' στὸ χωριὸ νὰ μένη,
 οὔτε τραγοῦδι οὔτε μιλιὰ
 νὰ τρέχη ἔς τὸν ἀέρα.
 Ἐλείπαν ὅλοι ἔς τὴ δουλειά,
 ἔς τὸν τρούγο πέρα.

Ποτάμι δὲν τὸ πότιζε·
 βαλανιδιές, πλατάνια
 δὲν ἔρορχναν τοῦ ἥσκιου των
 ἔς αὐτὸ τὴν περηφάνεια.
 Μονάχ' ἀπὸ καμμιά μεριά
 ξεμύτιζε μυροτούλα,
 ἀλλοῦ ροδιὰ καὶ λυγαριά
 καὶ μιὰ βρουσοῦλα.

Ἄπ' τὸ βουνό, ποῦ ὑψώνουνταν
 ἔς τὰ βάθη, ἀντικρονά του,
 θ' ἀγνάντευες ἔς τῆς θάλασσας
 τὴν ἄκρη τὴ θωριά του,
 σὰ ροῦχα ἔς τὴ σειρὰ λευκὰ
 πῶτυχ' ἐκεῖ ν' ἀπλώσουν
 κάποια χροάκια ἐρογατικά,
 γιὰ νὰ στεγνώσουν.

Μικρούλι, κατακαίνουρογιο.
 γυρομένο ἔς τὰχρογιάλι,
 βρέφος θὰ τὸ στοχάζουσουν
 μ' ὀλόξανθο κεφάλι,
 ὅπου γυρτὸ σὰν τὸ θωροῦ
 μὲ τὸ φιλι ἔς τὸ στόμα,
 πηγαίνει ὁ ὕπνος νὰ τὸ βοροῦ
 καὶ μέθ' ἀκόμα.

Καὶ μόνο ἔς τὴ βασίλισσα
 τῆς ἐρημιᾶς γαλήνη
 ἢ θάλασσα ἠχολόγαι
 γλυκὰ—γλυκὰ κ' ἐκεῖνη.
 —Τὸ βρέφος σου τὸ χαροπὸ
 κοιμίζεις, ὦ μητέρα,
 μὲ νανουρίσματος σκοποῦ
 νύχτα καὶ μέρα.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γεν. ἐντύπω-
 πωσις.
 Κυρία ἰδέα.

Ὁραία περιγραφὴ χωριοῦ παραθαλασσίου.
 Ὁ ποιητὴς ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν χάρι μὲ
 τὴν ὁποῖαν κάποια ἑλληνικὰ χωριά ἀπλώνονται
 στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ καὶ λούζονται εἰς τὰ κύ-
 ματα τῆς θαλάσσης.

Ποιοι είναι οι
κυριώτεροι
χαρακτήρες
του χωριού;

Πῶς ζωντανεύει ἡ περιγραφή;

Εἶναι μικρούλι—παστρικό—μὲ σπητάκια φτωχά, χαμηλά, κάτασπρα—γιὰ δένδρα ἔχει λίγες μυρτοὺλες, ροδιές καὶ λυγαριές—μιά βρυσούλα—λούζεται στὸν ἥλιο—νανουρίζεται ἀπ' τὴ θάλασσα.

Μὲ τὰς ὥραιάς παρομοιώσεις. Φαντάζεται ὁ ποιητὴς πῶς μόλις βγήκε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὴ θαλασσινὴ φρεσκάδα.—Παρομοιάζει τὰ σπήτια του μὲ ροῦχα λευκὰ στὴ σειρά ἀπλωμένα ἀπὸ χεράκια ἐργατικά.—Τὸ παριστάνει σὰν βρέφος μὲ δλόξανθο κεφάλι γυρμένο γιὰ ὕπνο τοῦ· τὸ νανουρίζει φιλόστοργη μητέρα, ἢ θάλασσα. "Ἐτσι καὶ τὴ γαλήνη ὀνομάζει βασίλισσα τῆς ἐρημιᾶς.

Ἐπίσης αὐξάνει τὴν ὁμορφιὰ τῆ γαλήνης. Λεῖπουν τὰ θορυβώδη ποτάμια, τὰ ὑπερήφανα δένδρα, βαλκανιδιές καὶ πλατάνια, ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους τοῦ εἶναι συνήθως ἔξω στὸν τρύγο.

Ποιητικὰ ἰ γ ρ α φ ι κ ἰ ἔ κ φ ρ ἄ σ ε ι ς :
γυρμένο στάκρογιαλί· τὰ σάρων' ἀπαλὰ θαλασσινὴ φρεσκάδα. π ρ ο σ ω π ο π ο ι ἠ σ ε ι ς : τοῦ ἥσκιου των τὴν περηφάνεια· ξεμύτιζε μυρτοῦλα· ἡμέρα ἠλιοκαμμένη.

Ἡ ἐν τέλει ἀποστροφὴ τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ βρέφος σου κοιμίζεις, ὦ μητέρα... μαρτυρεῖ πολὺν ἐνθουσιασμὸν ζωγραφίζουσα ζωηρότερα τὴν στοργικὴν περίπτυσιν τῆς θαλάσσης.

"Ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ προσαρμόζονται ἀρμονικὰ σὲ χωριὸ μικρούλι. Δὲν ἔχει τίποτε τοῦ νὰ τὸ ἀσχημίζῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ τὸν χαρακτήρα του.

Τὸ ὄφος εἶναι ἀπλοῦν, γραφικόν, χωρὶς ἐπιτήδευσιν.

Ἐνόησις.

Τὸ ὄφος

16.— ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΚΑΙ Η ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ.

Δημῶδες.

Ἔνα πουλί ἔκανε φωλιά στῆς λεμονιάς τὸ φύλλο·
 φύσησ' ἀνεμοστρόβιλος καὶ πῆρε τὴ φωλιά του.
 Τὸ πῆρ' ἢ παραπόμεση κ' ἢ λαύρα τῆς καρδιάς του
 καὶ πῆγε κ' ἔκανε φωλιά στὰ χεῖλη στὴν πηγάδα·
 πᾶν τὰ κοράσια γιὰ νερὸ καὶ τοῦ τηνε χαλοῦνε.
 Τὸ πῆρ' ἢ παραπόμεση κ' ἢ λαύρα τῆς καρδιάς του
 καὶ πῆγε κ' ἔκανε φωλιά μέσα στὸν καλαμιῶνα·
 κ' ἐκεῖ βοριάς ἐφύσησε, τοῦ πῆρε τὴ φωλιά του.
 Πῆγε καὶ μοιρολόγαε στῆς μυγδαλιάς τὰ φύλλα.
 Βασιλοπούλα τᾶκουσεν ἀπ' ὄριο παραθύρι :
 «Νάχα, πουλί, τὰ κάλλη σου καὶ τὸν κελαιδισμό σου,
 τ' ὀριόπλουμό σου τὸ φτερό, τὴν ὄρια σου λαλίτσα ! »
 — «Τί τί θελες τὰ κάλλη μου καὶ τὸν κελαιδισμό μου,
 τ' ὀριόπλουμό μου τὸ φτερό, τὴν ὄρια μου λαλίτσα,
 ποῦ τρῶς τὸ διαλεχτὸ φαί, κ' ἐγὼ λιανοστουρνάρι·
 ποῦ πίνεις τὸ καλὸ κρασί, κ' ἐγὼ νερὸ ἀπ' τ' αὐλάκι·
 ποῦ σὺ πέφτεις σὲ πάπλωμα, σὲ κεντητὰ σεντόνια,
 κ' ἐγὼ τὸ βαριορίζικο στοὺς κάμπους καὶ στὰ χιόνια·
 ποῦ σὺ παντέχεις ἕνα νιὸ νὰ σὲ γλυκοφιλήσῃ
 κ' ἐγὼ παντέχω κυνηγὸ γιὰ νὰ με κυνηγήσῃ !

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

*Γεν. ἐντίπω-
 σις·
 Κνρία ιδέα.*

Ποίημα ἀφελές ποῦ μαρτυρεῖ πολλήν συμπά-
 θειαν εἰς τὰ πουλιά καὶ τὰ παθήματά των.

Δὲν εἶναι τόσοσιν εὐτυχισμένη ἢ ζωὴ τῶν πουλιῶν,
 ὅσον τὴν θεωροῦν ὅσοι προσέχουν μόνον τὸ πρόσ-
 χαρὸ τους πέταμα καὶ τὰ γλυκοκελαδήματα.

*Οἰκονομία τοῦ
 μύθου.*

Ἔνα πουλί κυνηγημένον ἀπὸ παντοῦ, με κατε-
 στραμμένην φωλιάν μοιρολογεῖ στῆς μυγδαλιάς τὰ
 φύλλα. Τ' ἀκούει ἡ βασιλοπούλα καὶ τὸ μακαρίζει

για τὰ κάλλη καὶ τὸν κελαιδισμό του. Εἰς ἀπάντη-
σιν τὸ πουλί ἀπαριθμεῖ τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχει νὰ χαί-
ρεται ἢ βασιλοπούλα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς στερήσεις
καὶ τοὺς κινδύνους τῶν πουλιῶν.

Τὸ κάλλος τοῦ
ποιήματος.

Ἡ ἔλη ἔμπνευσις τοῦ ποιήματος μαρτυρεῖ τρυ-
φερὰν ἀγάπην πρὸς τὰ πουλιά. Ἡ ἐπιτυχία του εἶναι
εἰς τὴν ἀντίθεσιν. Ἐνῶ κωνιγγιμένο ἀπὸ παντοῦ θρη-
νεῖ τὸ πουλί τὴν τύχη του, οἱ ἄλλοι τὸ μακαρίζουν.
Ἡ βασιλοπούλα θεωρεῖ ἐκδύλωσιν χαρᾶς καὶ ἀγά-
πης τὸ πέταμά του, ποῦ προέρχεται ἀπὸ φόβον καὶ
τρομάραν, τὸ κελάδημά του ποῦ εἶναι θρήνος καὶ
μοιρολόγι. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν βα-
σιλοπούλα. Κλαίει καὶ αὐτὴ καὶ ζηλεύει τὰ κάλλη
καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πουλιοῦ, ἐνῶ ἡ ἴδια ἔχει πολὺ πε-
ρισσότερα καὶ πραγματικὰ ἀγαθὰ.

Τὸ ὄφος.

Τὸ ὄφος εἶναι ἀπλοῦν καὶ ἀφελές.

Ὁραῖα σύνθετα καθιστοῦν γραφικώτερον τὸν λό-
γον: ὠριόπλουμο, λιανοστουρνάρι, βαριορῆζικο. Σπά-
νιοι εἶναι οἱ τύποι: ὠρια, ὠριο, παραπόνεση ἀντὶ
παράπονο, κελαιδισμό ἀντὶ κελάδημα.

17.— [Ο ΔΙΑΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΗΤΡΟΣ].

Ἄρ. Βαλαωρίτου.

Οἱ στίχοι οὗτοι ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ μέγα περὶ Ἀθανασίου
Διάκου ἔπος τοῦ Ἄρ. Βαλαωρίτου, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικοὶ τῆς
τεχντροπίας τοῦ ἐνθεουσιώδους ποιητοῦ.

« Ἀνέβα, Μῆτρο, στοῦ βουνοῦ κατάκορφα τῆ ράχη,
Πάρε τὸ μάτι τᾶητοῦ καὶ τᾶλαφιοῦ τὸ πόδι,

Καὶ τὴν ἀγούπνια τοῦ λαγοῦ καὶ στήσε καρραοῦλι.
Κι' ἂν δῆς χιλιάδες τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζοῦρα
Μὲ τὸν Κιοσσὲ Μεχμέτ πασσαῖ, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψης.
Στάσου, πολέμα μοναχός. Κι' ἂν δῆς μὲ τὸ φουσαῖτο
Νὰ πηλαλάη τᾶλογο τοῦ Ὁμέρ πασσα Βρουόνη,
Πέτα, ροβόλα, κράξε με . . . Σύσε μὲ τὴν εὐχή μου».

Ἐστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,
Ἐβρόντησαν τὰ χαῖμαλιά, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη,
Ἐλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή καὶ σβύσθηκε σὰν ἄστρο.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Στίχοι μεγαλοπρεπεῖς. Νομίζει τις ὅτι ἀκούει βροντώδη ἀντίλαλον ἀπὸ βουνοκορφές, ἀνάμεσα ἀπὸ καμαρωτὰ καὶ περήφανα ἔλατα, ἀπὸ τὰ ἥρωικὰ λημέρια τῶν Κλεφτῶν καὶ Ἀρματωλῶν, τῶν πρωτεργατῶν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ζωγραφίσῃ τὸ ἥρωικὸν φρόνημα τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, τὴν πεποίθησιν τὴν ὅποιαν ἔχει ὁ Διάκος εἰς τὴν ἀνδρείαν του καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν παλληκαριῶν του.

Ἡ οἰκονομία
τοῦ ἔργου.

Ὁ Διάκος θέλει νὰ ἤσυχάσῃ ὀλίγον καὶ στέλλει τὸ πρωτοπαλλήκαρό του, τὸν ἀδελφόν του Μῆτρο, ὡς πρόσκοπον νὰ στήσῃ καρραοῦλι, καὶ ἂν μὲν ἴδῃ τὸν Κιοσσὲ Μεχμέτ μὲ χιλιάδες πεζικὸ καὶ ἱππικὸ, νὰ μὴ τοῦ χαλάσῃ τὸν ὕπνον, νὰ τοὺς ξεκάνῃ μόνος του, μὰ ἂν ἴδῃ τὸν στρατηγὸν Ὁμέρ Βρουόνη, νὰ ὀρμᾷ μὲ τὸ ἄλογόν του, νὰ σπεύσῃ τότε νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ. Ὁ ἴδιος θέλει νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν στρατηγόν. Ὁ Μῆτρος μὲ ἄγρια χαρὰ ἀκούει τὴν ἐντολήν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ σπεύδει σὰν ἀστραπὴ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του.

Είναι πιθανοί
οί χαρακτη-
ρες;

Οι ἥρωες τοῦ ἀγῶνος ἐγνωρίζοντο καλὰ ἀναμε-
ταξῷ των, ἐγνώριζάν δὲ καὶ τὸ καθήκον των. Οἱ ἀρ-
χιγγοὶ ἐνεπιστεύοντο τολμηροτάτας ἐπιχειρήσεις εἰς
τὰ πρωτοπαλλήκαρα, καὶ ἐκεῖνοι ὑπερήφανοι διὰ
τὴν ἐμπιστοσύνην ἐξετέλουν τὴν ἀποστολὴν των μὲ
προθυμίαν καὶ αὐταπάρησιν παραδειγματικὴν. Ἐπο-
μένως καὶ ὅ,τι γίνεται ἐδῶ εἶναι πιθανώτατον. Ἰπάρ-
χει βεβαίως ὑπερβολὴ εἰς τὰς ἐκφράσεις. "Αν
ἰδῆ χιλιάδες τὸν ἐχθρὸ ἄλογο καὶ πεζοῦρα, νὰ πολε-
μήσῃ μοναχός! Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ὑπερβολαὶ εἶναι
συνήθεις εἰς τὴν δημώδη μας ποίησιν, τὴν ὁποίαν
μιμεῖται συχνὰ ὁ Βαλαωρίτης. Ἐπιτρέπονται δὲ τοι-
αῦται στομφώδεις καυχησιολογίαι εἰς τοὺς ἥρωας, οἱ
ὅποιοι πολλάκις εἰς τὴν πραγματικότητα ἀντίκρυ-
σαν ὀλίγοι αὐτοὶ χιλιάδας. Πολὺ δὲ περισσώτερον εἰς
τὸν Διακόν ὁ ὅποιος μὲ 40 παλλήκαρια ἑσταμάτη-
σεν στὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας ἐννέα χιλιάδας ὀρ-
μητικοῦ ἀλθανικοῦ στρατοῦ.

Τὸ ἥρωικόν καὶ ἀδούλωτον φρόνημα τῶν ἀνδρῶν
τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις των
πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας καὶ πρὸς τοὺς ἀρχιγ-
γούς, ἡ θυελλώδης ὄρμηξ ἡ ὁποία συνέγραψε τὴν ἐπο-
ποιίαν τοῦ 1821.

Τὸ ὕφος εἶναι μεγαλοπρεπές· ἔχει τὸ ἐπικόν με-
γαλεῖον, τὸ κύριον γνώρισμα τῶν ἔργων τοῦ Βαλα-
ωρίτου.

Τὰ πολλὰ ἀσύνδετα δίδουν πολλὴν γοργό-
τητα εἰς τὸν λόγον: στάσου, πόλεμα. πέτα, ροβόλα,
κράξε με. ἄστραψε, ἐβρόντησε, ἀνέμισε, ἔλαμψε κτλ.—
Φράσεις καὶ παρομοιώσεις μεγαλορρη-

Ποῖα αἰσθη-
ματα ἐξαι-
ροῦνται διὰ
τῶν στίχων
τούτων;

Τὸ ὕφος.

μονες: Στου βουνοῦ κατάκορφα τὴν ράχη. Τὸ μάτι τοῦ ἀητοῦ, τάλαιφιου τὸ πόδι, ἀγρούπνια τοῦ λαγοῦ, ἄστραψε, ἐβρόντησε κτλ.

18. — ΤΟΥ ΧΡΟΝΗ.

Δημῶδες.

Ὁ Χρόνης, ἀρματωλὸς ἐκ Δωρίδος, ἔζη κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἐφονεύθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου κατὰ τὸ 1791. Ὁ Ἄλῃ Τσεκούρας, δερβέναγας, κατέσφαξε τὰ τέκνα τοῦ Χρόνη, συλλαθὼν αὐτὰ διὰ προδοσίας.

Πολλὰ τουφέκια ἀντιβογοῦν, μιλιόνια, καριοφίλια,
μῆνα σὲ γάμο πέφτουνε, μῆνα σὲ πανηγύρι ;
κι' οὐδὲ σὲ γάμο πέφτουνε κι' οὐδὲ σὲ πανηγύρι,
Ἄλῃ Τσεκούρας χαιρεται καὶ ρήχνει στὸ σημάδι.
Πάγει κι' ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῆ, σεργιάνι γιὰ νὰ κάμῃ
« Ὡρα καλὴ, μπουλούκμπαση. — Καλὸ ἔς τὸ Χρόνη ὁποῦ ρθε.
Πῶς τὰ χεῖς, Χρόνη μ', τὰ παιδιά, τί κάνουν τὰ παιδιά σου ;
— Σὲ προσκυνοῦν, μπουλούκμπαση, καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια,
δώδεκα μέρες ἔλειπα, τί κάνουνε δὲν ξέρω.
— Γιὰ ἄπλωσε, Χρόνη, ἔς τὸν τορβά, γιὰ λύσε τὸ δισάκι,
θὰ βρῆς δυὸ μῆλα κόκκινα, δυὸ πατινὰ λεμόνια. »
Πάγει κι' ὁ Χρόνης καὶ κοιτάει μέσ' ἔς τὸν τορβά καὶ βλέπει
βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί, τὸ πρῶτο παλληκάρι,
τηράζει κι' ἄλλη μιὰ φορὰ, τᾶλλο παιδί του βλέπει.
Πέφτει στραβὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἔς τὸ τούρκικο τ' ἀσκέρι,
βαρεῖ δεξιὰ, βαρεῖ ξερβιά, βαρεῖ μπροστὰ καὶ πίσω,
κόβει Ἀρβανίτες δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουκμπασηδες.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενική ἐντύ-
πωσις.

Ζωηρὰ δραματικὴ σκηνὴ ἀπὸ τὸν βίον τῶν Κλε-
φτῶν.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ ποιητὴς δίδει εἰκόνα τῆς τόλμης, καὶ τῆς
ἀνδρείας τοῦ Χρόνη.

Ποία ἡ οἰκο-
νομία;

Ὁ Ἀλῆ-Τσεκούρας διασκεδάζει ρίχνοντας στὸ
σημάδι. Πλησιάζει γιὰ σεργιάνι ὁ Χρόνης, χαιρε-
τιοῦνται μὲ φιλοφρονήσεις, ἀλλ' εἰς τὸν τορβὰ τοῦ
δολίου καὶ ἀπανθρώπου δερβέναγα εὕρσκει ὁ Χρό-
νης τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων του καὶ ἔξαλλος καὶ
ἄγριος ἀπὸ ἀγανάκτησιν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Ἀλ-
θανῶν μὲ τὸ σπαθὶ καὶ κάμνει θραῦσιν μεγάλην.

Εἶναι πιθανὴ ἡ
ἀφήγησις;

Γνωστοὶ κλέφται ἀμνηστευόμενοι πολλάκις κα-
τήρχοντο. καὶ ἔξω εἰς τὰς πόλεις· οὕτω δὲ ἐγνωρί-
ζοντο καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐσχετίζοντο μὲ τὰς
Τουρκικὰς ἀρχάς. Ἄρα τὰ τῆς συναντήσεως εἶναι
πιθανά. Ἐπίσης πιθανοὶ εἶναι καὶ οἱ χαρακτήρες. Ὁ
Χρόνης παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ὑποκρισίαν
τοῦ δούλου «ταπεινὸς ραγιάς» (σὲ προσκυνοῦν καὶ σοῦ
φιλοῦν τὰ χέρια), ἀλλ' ἀναλαμβάνει ἀμέσως τὴν φύ-
σιν του μάλιστα ἀντιλαμβάνεται τὸν φόνον τῶν τέκνων
του καὶ ἐξαγριοῦται. Ἄφ' ἑτέρου ὁ δερβέναγας εἶναι
σκληρὸς, αὐθάδης καὶ αἰμοχαρὴς, θέλει νὰ παίξῃ μὲ
τὴν συμφορὰν τοῦ ἄλλου (θὰ βρῆς δυὸ μῆλα κόκκινα,
δυὸ πατρὶνὰ λεμόνια) στηριζόμενος εἰς τὴν θέσιν του
καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄνδρας.

Τὸ ὕφος.

Τὸ ὕφος εἶναι ἀπλοῦν καὶ γραφικόν.

Ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ ἐπανάληψις
τῶν αὐτῶν λέξεων εἰς τὴν ἀπάντησιν: μήνα
σὲ γάμο πέφτουνε, μήνα σὲ πανηγύρι; κί οὐδὲ σὲ γάμο

πέφτουνε κι' οὐδὲ σὲ πανηγύρι, φαινόμενον σύνθητες εἰς τὰ δημώδη τραγοῦδια καθιστᾶ γραφικωτέραν τὴν περιγραφὴν. Ἐπίσης ὁ δι' ἀλόγος καὶ ἡ ἐπα-
ναφορὰ (γιὰ ἀπλωσε . . γιὰ λύσε . . βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί, τὸ πρῶτο παλληκάρι. βαρεῖ δεξιά, βαρεῖ ξερβιά, βαρεῖ μπροστὰ καὶ πίσω).

Ἡ γλώσσα.

Ἐχει διαλεκτικά τινα στοιχεῖα: ἀντιβογοῦν, μήνα-μήνα, κι' οὐδέ-κι' οὐδέ· τηράζει, ξερβιά. Τουρκι-
καὶ εἶναι αἱ λέξεις σεργιάνι, μπουλούκμπαση, τορβὰ.

19. — ΤΟ ΤΑΜΑ.

Γ. Δροσίνη.

Τὸ ποίημα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1923. Ἐκδ. Ἰ. Σιδέρη.

Ξημέρωμα ὁ πυροπολητῆς ἐγύρισε
Κι' ἐπήδησε ἀπ' τ' ὀλόμανρο καῖκι
Πιστὸς νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
Στὴν ἐκκλησιά τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποῦ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
Μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι!—
Τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
Στὴν Παναγία ἀνάφτει ἔν' ἁγιοκέρι.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γενικὴ ἐντύ-
πωσις.

Ὁραία περιγραφὴ τοῦ εἰς τὸν ναὸν προσκυνή-
ματος τοῦ Κανάρη μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Τουρ-
κικῆς ναυαρχίδος.

Ἡ κυρία ἰδέα.

Ὁ ποιητῆς περιγράφων τὴν βαθεῖαν εὐλάβειαν
τοῦ Κανάρη ζητεῖ νὰ ἐξάρῃ τὸ μέγεθος τῆς νί-
κης του.

Πῶς ἐπιτυγχά-
νεται τοῦτο;

Ὁ πυρπολητὴς ἐπιστρέφει στὸ νησί τὸ ξημέρωμα, πηδᾷ ἀπὸ τὸ ἐλόμαυρο καΐκι, μὲ γυμνὰ πόδια ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησιά, μὲ τρεμάμενο χέρι ἀνάφτει τὸ ἀγιοκέρι, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνη διὰ τὴν μεγάλη νίκη.

Πῶς ὑποδη-
λοῦται ἡ νί-
κη;

Αἱ περισσότεραι λέξεις ἀναφέρονται εἰς τὴν νίκην: ὁ πυρπολητὴς, τ' ἐλόμαυρο, καΐκι, τὸ χέρι τοῦ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι.— Ἡ ἐξαιρετικὴ ταπεινώσις μαρτυρεῖ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἄρα καὶ τῆς νίκης τὸ μέγεθος.

Ποῦ ἔγκειται
τὸ κάλλος τῆς
περάεως;

Ἦστερα ἀπὸ ἓνα τιτάνιον ἀγῶνα τῆς νύχτας προβάλλει ὁ ἥρωας μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μὲ ἓνα φτωχικὸ ἀγιοκέρι στὸ χέρι—συνδυάζεται ἀρμονικὰ εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡ ἀπτόγητος εἰς τοὺς κινδύνους τόλμη τοῦ ἥρωος μὲ τὴν ταπεινόφρονα εὐλάβειαν εὐσεβοῦς Χριστιανοῦ, ὁ δαυλὸς τῆς δράσεως μὲ τὴν λαμπάδα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως.

Τὸ ὕφος.

Τὸ ὕφος εἶναι ἀπλοῦν, γραφικὸν μὲ ἀδρά νοήματα. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι ζωηρά: χέρι ἄτρεμο—τρεμάμενο. Καὶ ἡ συντομία ἀποδίδει θαυμάσια τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρός, ὁ ὅποιος ὑπῆρξε πλούσιος εἰς ἔργα, ὀλιγόλογος δὲ καὶ ἀφελῆς τοὺς τρόπους.

20.— ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

Δημῶδες

— Μαῦρο πουλιάκι, πῶρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκου μέρη,
πές μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια
ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βουνὰ ραγίζουν;
Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιὰ καὶ πόλεμος τὴν καίει;
— Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιὰ, πόλεμος δὲν τὴν καίει.

Γ. Σουμελίδου Ν. Λογοτεχνημάτων διδασκαλία

7

5

- Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
 κι' ὅλοι στήν ξενιτεῖά θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ καϊμένοι.
 Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τᾶσπρα τους στήθια,
 μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
- 10 Παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τὶς ἐκκλησιές τους.
 Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποῦ βραίνει ;
 Ἐκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντρωιωμένων,
 ποῦ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸ βεζίρη κάψαν.
 Ἐκεῖ ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποῦ τὸ παιδί τὰ καίει,
- 15 νὰ μὴν τὰ βροῦν οἱ Λιάπηδες, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 Ἄκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὅποῦ βογγοῦν τὰ δάση,
 καὶ τὸ δαρμὸ ποῦ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια ;
 Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατριδα,
 φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι' ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Γεν. ἐντύπω-
 ας.

Ζωηρὰ καὶ συγκινητικὴ περιγραφή τῆς τραγι-
 κῆς ἐκκενώσεως τῆς Πάργας.

Κυρία ἰδέα.

Ὁ ποιητὴς ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀγανάκτη-
 σιν καὶ τὴν φρίκην τῶν Παργινῶν διὰ τὴν γενομέ-
 νην ἀδικίαν.

Πῶς ἐπιτυ-
 χάνει τοῦ
 σκοποῦ του;

Περιγράφει τὸν θρῆνον ποῦ ἀκούεται μακριὰ
 (λ. χ. εἰς τὴν Κέρκυρα, ὅπου ἴσως συνετέθη τὸ ποί-
 ημα μετὰ τὴν φυγὴν), δεικνύει τὶς γυναῖκες ποῦ
 τραβοῦν τὰ μαλλιά καὶ δέρνουν τᾶσπρα τους στήθια,
 τοὺς γέροντας, τοὺς παπάδες ποῦ ἀποκομίζουν τὰ
 ἱερά ἀντικείμενα τῶν ἐκκλησιῶν, τὸ πλῆθος ποῦ μὲ
 πείσμα καὶ ἄγριον φανατισμὸν ξεθάπτει τοὺς νεκροὺς
 καὶ τοὺς καίει διὰ νὰ μὴ τοὺς πατήσουν οἱ Τοῦρκοι,
 τὸ μεγάλον δαρμὸ ποῦ γίνεται μὲ τὸν ἀποχωρισμὸν,
 ἐκεῖ ποῦ φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ καὶ ἀσπάζονται τὸ
 χῶμα.

Τι τὸ ὄρατον ;

Ὁ ποιητὴς κατὰ συνήθειαν προσφιλῆ εἰς τὴν δημώδη ποίησιν ἀποτείνεται εἰς τὰ πουλιά, καὶ μαῦρο πουλάκι πῶσεται ἀπὸ τ' ἀντίκου μέσῃ διηγείται ὅλην τὴν ἱστορίαν. — Ἡ περιγραφή εἶναι ζωηρά. Τὰ ὀνόματα ἐξαίρονται μὲ χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα : μαῦρο πουλάκι, κλάψες θλιβερές, μαῦρα μοιρολόγια, τᾶσπρα τους σιήθια, μαῦρο καπνό, τὴ δόλια τὴν πατρίδα. Μεταφοραί, προσωποποιήσεις, παρομοιώσεις ζωντανεύουν τὴν περιγραφὴν : τὰ βουνὰ ραγίζουν, γδύνουν τὶς ἐκκλησιές, βογγοῦν τὰ δάση, μαῦρα μοιρολόγια, σὰ γίδια, σὰ γελάδια — Ἐπίσης ἡ ἐπαναφορά; τὶ κλάψες, τὶ μοιρολόγια, καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀνδρειωμένων. Ἐπίσης αἱ ἐρωτήσεις : πές μου τί κλάψες βγαίνουνε ; βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά ; ἀκοῦς τὸ θροῖνο τὸν πολύν ;

δίδουν πολλὴν ἐν ἀργεῖαν εἰς τὴν περιγραφὴν.

Ποῖα αἰσθήματα ἐπικρατοῦν ;

Φιλοπατρία γνησίως Ἑλληνική — ἡρωισμὸς ἄγριος — μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου. — πίστις διὰ τὴν τελικὴν νίκην καὶ τὴν ἐπάνοδον.

Εἰς ὅλα διαφαίνεται ἡ εὐγένεια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅλα μαρτυροῦν τὴν ὑπεροχὴν τῶν πωλουμένων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς πωλητὰς καὶ τὸν πολυμήχανον βάρβαρον ἀγοραστήν.

Ἀλήθεια, πικρὰ ;

Ὅλα εἶναι ἀληθῆ καὶ συγκινοῦν βαθύτατα τὰς καρδίας ἡμῶν. Ὅμοιάς τραγικὰς σελίδας ἔχει πολλὰς ἡ πάτριος ἡμῶν ἱστορία. (Πρβλ. τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου, τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, τὸ δλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου κτλ.)

21.—ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι. ΒΑΡΒΑΚΗ.

Ὁ Ἰ. Βαρβάκης ἐγεννήθη τὸ 1745 εἰς τὰ Ψαρά. Ἦτο ὅπως ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ θαλασσινὸς τολμηρὸς καὶ ριψοκίνδυνος.

Ὅτε ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β'. ὑπέκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας, ἔσπευσεν εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ Ἰ. Βαρβάκης μὲ ἰδικόν του καταδρομικόν καὶ ἔσπειρε τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Ἄλλὰ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἀπολέσας τὸ μέγα τρικάρταρον πολεμικόν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ μετὰ πολλὰς στερήσεις καὶ ταλαιπωρίας ἔλαβε παρὰ τῆς Αὐτοκρατείας τὸ προνόμιον τῆς ἀλιείας εἰς τὴν Κασπίαν. Ἐκεῖ ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν. Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη διὰ τὴν χώραν καὶ ἐτιμήθη ποικιλοτρόπως. Καὶ τὴν Ἑλλάδα πολυειδῶς εὐεργέτησε. Ὅτε ἔξεροράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Ἰ. Βαρβάκης, γέρον ἤδη κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιέθαλψε τοὺς δυστυχεῖς πατριώτας του, ἐνίσχυσε τὸν ἀγῶνα, ἐχορήγησε διὰ σχολεῖα, καὶ τέλος διὰ τῆς διαθήκης του ἀφῆκεν εἰς τὸ ἔθνος ἅπασαν τὴν περιουσίαν του. Ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825.

Τὸ παρατιθέμενον ἔγγραφον ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8ης Νοεμβρίου 1824 ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν ἐν Ναυπλίῳ τότε συνεδριάζουσαν Βουλὴν, πρὸς πίστωσιν τῆς μεγάλης του δωρεᾶς.

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα,

Ἐπειδὴ διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐρεθῇ ὀνίμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκασιούντων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικὸν Ἐθνικὸν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελήσω τὸ ἔθνος μου, ἀφιερῶ ροῦβλια 300000 τὰ ὁποῖα θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ Βασιλικὸν Ταμεῖον τῆς Μόσχας... ὁ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρὸν εἰς 30.000

γρόσια θέλει δίδεται ἑτησίως διὰ τιμίων ἐπιτρόπων...εἰς μισθοὺς
καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὄλον τὸ σέβας

Ὁ πρόθυμος πατριώτης

Ἰωάννης Βαρβάκης.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 21 Νοεμβρίου 1824

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ἡ γενικὴ ἐν-
τύπωσις.

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης προκαλεῖ
θαυμασμὸν καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

Τι ἐκφράζει;

Ἡ ἐπιστολὴ ἐκφράζει τὸν πόθον τοῦ Ἰ. Βαρβάκη
νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν ἀναγεννωμένην πατρίδα
του, εἶναι τρανὴ ἀπόδειξις τῆς φιλοπατρίας του.

Τι προκαλεῖ
τὸν θαυμα-
σμὸν μας;

Πρῶτον ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος, ἡ πεφωτισμένη
ὀξυδέρκεια τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου. Διὰ νὰ ὠφελήσῃ
τὴν πατρίδα του ἀντιλαμβάνεται ὅτι πρέπει νὰ ἀνα-
κληθῶν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ τοῦτο διὰ
νὰ γίνῃ πρέπει νὰ ὑπάρχουν σταθεροὶ πόροι πρὸς
συντήρησιν σχολείων καὶ διδασκάλων, καὶ ἀφιερώνει
πρὸς τοῦτο ἅπασαν τὴν μὲ πόνους καὶ μόχους κτη-
θεῖσαν περιουσίαν του.

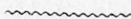
Τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν αὐξάνει τὸ γεγονός ὅτι ὁ
ἴδιος ὡς ναυτικὸς ἦτο ἀγράμματος καὶ ὅτι ἡ δωρεὰ
γίνεται τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως μέσα εἰς
τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἀγῶνος, μαρτυροῦσα τὴν πίστιν
τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν τελικὴν νίκην.

Τὸ κάλλος.

Τὸ ἔγγραφο δὲν ἔχει λογοτεχνικὴν ἀξίαν γραμ-
μένον ἀπὸ λόγιόν τινα γραμματέα τῶν χρόνων ἐκεί-
νων ἀλλ' ἡ σκέψις, ἡ πράξις τοῦ Ἰ. Βαρβάκη εἶναι
ὠραία, φωτεινὴ, ἐθνικὴ, ἀξία τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ.

Ποῖον τὸ ἀπο-
τέλεσμα τῆς
δωρεᾶς ;

Χάρις εἰς τὴν δωρεὰν ταύτην χιλιάδες νέων ἔτυ-
χον μορφώσεως. Τὸ ἐν Ἀθήναις Βαρβάκειον ἐξακο-
λουθεῖ νὰ πραγματοποιῆ τοὺς πόθους τοῦ μεγάλου
πατριώτου, ὁ δὲ ἐν τῇ Ζαππείῳ κήπῳ ἀνδριάς τοῦ
ἀνδρὸς μαρτυρεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην τοῦ
ἔθνους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τὰ ἐπόμενα δύο μαθήματα τίθενται ἐδῶ διὰ νὰ καταδειχθῇ ὅτι κατὰ παρόμοιον τρόπον γίνεται καὶ ἡ μελέτη καὶ κριτικὴ ἔργων γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς κλπ. Πολλὰ καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα ἔχουν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς ποιητὰς ἡμῶν ὠραίους στίχους, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ μελετῶνται καὶ νὰ κρίνωνται ἐκ παραλλήλου. Διὰ τοῦτο παρὰ τὴν εἰκόνα τῶν Καρυατίδων παραθέτω τοὺς στίχους τοὺς ὁποίους ἐνεπνεύσθη ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Γ. Δροσίνης, παρὰ δὲ τὸ «Κρυφὸ σχολεῖο» τοῦ Ν. Γύζη, σχετικὸν ποίημα τοῦ Ἱ. Πολέμη. Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ κρίνῃ, πρῶτον τὸ πρωτότυπον καὶ ἔπειτα τὸ ποίημα, προσέχων κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς σημεῖα α) πῶς ἀντιλαμβάνεται καὶ πῶς ἐρμηνεύει τὸ καλλιτέχνημα ὁ ποιητὴς καὶ β) τί νέον στοιχεῖον προσθέτει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τοῦ γλύπτου ἢ τοῦ ζωγράφου. Ἡ ἀντιπαρβολὴ αὕτη εἶναι πολὺ διδακτικὴ.

ΟΙ ΕΞΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ.

Γ. Δροσίνη.

Στοὺς ἑξι στύλους φύσησε ὁ τεχνίτης
τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ· κι' ἀπ' τὸν καθένα
λαφρόσκεπο ἔδειξε τ' ὠραῖο κορμὶ τῆς
μιὰ μαρμαροπελεκητὴ παρθένα.

Νίκης φτερὰ δὲν ἔχει· τὴν ὀρμὴ τῆς
κρατοῦν τὰ πόδια τῆς θεμελιωμένα·
μεστωμένα τὰ στήθη ἀπ' τὴ θερμὴ τῆς
πνοή· στὰ πλευρὰ τὰ χέρια τῆς ριγμένα....

Τὰ ἑξι κορμιὰ τὰ ὀλόϊσα φανερώνουν,
μὲ τὴν ἀδάμαστή τους περηφάνεια,
πὼς στὸ χῶμα ποτὲ δὲν ἔχουν σκύψει.

καὶ τὰ κεφάλια ἀβάρετα στυλώνουν
τὴ θεῖα σκεπή, σὰν νὰ φοροῦν στεφάνια
κρίνων, σταλμένα ἀπ' τοῦ Ὀλύμπου τὰ ὕψη.

Αἱ Καρυάτιδες.

22. ΚΑΡΥΑΤΙΣ.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ἡ γενική ἐν-
τύπωσις.

Αἱ Καρυάτιδες τοῦ Ἐρεχθείου προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μὲ τὴν εὐρωστίαν καὶ τὴν ἀβρότητα τῶν παρθενικῶν σωμάτων.

Ἡ κυρία ἰδέ-

Ἦ καλλιτέχνης ἠθέλησε νὰ ἐμφυσήσῃ ζωὴν εἰς τοὺς στύλους οἱ ὅποιοι θὰ ὑπεβάσταζον τὸ ἱερόν, τοὺς ἐφαντάσθη ὡς ἔμψυχα ὄντα, ἀλλὰς ἱερείας ἀφιερωμέ- νας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θεοῦ.

Ἡ ἐνότης.

Ἡ ὄλιγὴ στάσις, ἤρεμος καὶ σταθερά, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Κόρη εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς τὸ ἔργον τῆς, εἰς τὸ νὰ ὑποβαστάξῃ τὴν ἱερὰν σκεπήν. Ὅλαι αἱ κινήσεις εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὸ ἱερόν καθήκον τὸ ὅποιον ἐκτελεῖ.

Ποικιλία.

Ἡ στάσις τῶν βραχιόνων καὶ τῶν ποδῶν, ὧν ὁ ἀριστερὸς μικρὸν προβάλλων πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀποθεῖ ἐλαφρῶς τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος καὶ διαφαίνεται ὑπὸ τὸ διαφανὲς ὕφασμα, καὶ πρὸ πάντων αἱ πλούσιαι καὶ φυσικώταται πτυχαὶ τοῦ ποδήρους χιτῶνος μὲ τὸ ὠραῖον ἀπέπτυγμα εἰς τὸ πλούσιον στήθος καὶ τὴν γραφικὴν μέσην, ἀποτελοῦν μεγάλην ποικιλίαν.

Ἡ εὐρωστία.

Ἡ εὐρωστία καὶ ἡ δύναμις καταφαίνεται ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, (τοῦ ὁποίου τὸ κάτω ἦμισυ ἔχει ἀνδρικότερον μήκος) τὴν ἀρμονίαν τῶν μελῶν καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον πατοῦν οἱ πόδες στερεὰ εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἄνευ βάθρου.

Ἡ χάρις.

Ἡ χάρις εἶναι κατάδηλος εἰς τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ χιτῶνος, εἰς τὴν ἐπιμεμελημένην καὶ πλουσίαν κόμην, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀβρὰν καὶ εὐγενῆ ὄψιν, τὴν ὁποίαν οὔτε πιέζει οὔτε βαρύνει τὸ ὑπερκαίμενον βάρος τῆς στέγης. Τὸ σύνολον εἶναι ἀνέφικτος τύπος ἀρμονικοῦ κλασσικοῦ κάλλους.

Τὸ Κρυφὸ φρονάειο Ν. Γύζη.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

Ἰ. Πολέμη.

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά,
στὴ ἐκκλησιά ποῦ παίρνει κάθε βράδου

τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ,
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρομάμενο τὰ ὄνειρα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἄλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα.

μὲ λόγια μαγικά,
ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγοικᾷ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς τῆς· ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποῦ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντριβεῖ καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,

κι' ἀπὸ τὴν σιγαλιά,
ποῦ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλιά,
κι' ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία,
ποῦ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἑνὸς κόσμου ἄλλου
κι' ἀνατριχιάζει ἀκούγοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου

μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά :

«Μὴ σκιάξεσθε στὰ σκότη ! Ἡ ἐλευθερία
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ!»

23. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Ν. ΓΥΖΗ.

(ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ)

Ἡ παρατιθεμένη ἀνάλυσις ἐλήφθη (προσαρμοσθεῖσα μόνον καταλλήλως εἰς τὸ σχεδιάγραμμα τῶν μαθημάτων τούτων) ἀπὸ τὸ «Λεύκωμα Τηνίων Καλλιτεχνῶν, Ν Γύζης, ἐπιμελεία Δ. Ι. Καλογεροπούλου καὶ Ε. Σώχου Ἀθήναι, 1925», καλλιτεχνικὸν ἔργον περιεκτικώτατον περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου μας ζωγράφου.

Γεν. ἐντύπω-
σις.

Εἰκὼν θαυμασία μὲ θέμα ὑπέροχον ἡρωϊσμοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ. Δοκεῖ τὴν ψυχὴν μας, διότι μᾶς φέρει εἰς τὸν νοῦν τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Τι ἐξήτησε νὰ
παραστήσῃ ὁ
καλλιτέχνης;

Ὁ καλλιτέχνης δεικνύων πῶς κατώρθωναν τὰ παιδιὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας νὰ μανθάνουν γράμματα, εἰς μέρη κρυφά, εἰς ὑπόγεια καὶ εἰς σπήλαια ἀκόμη, ἐν ὥρᾳ νυκτὸς πολλάκις διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἀντιληπτά, ζητεῖ νὰ δώσῃ δείγμα τῆς ζωτικότητος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἣ ὅποια συνδεδεμένη ἀναποσπᾶστως μὲ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις ἀντιτάσσει εἰς τὴν βίαν τοῦ δυνάστου τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, ἀντιδρᾷ παντοιοτρόπως πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας.

Ποία ἡ σύνθε-
σις τῆς εἰκό-
νος;

Τὸ σχολεῖον ἐν ὄλῃ του τῇ ἀπερίττῳ μορφῇ εἰς ἐν σκιάφως.—Οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι τὰ θορυβώδη παιδιὰ τοῦ σημερινοῦ σχολεῖου, δὲν ἔχουν τὸν νοῦν τοὺς εἰς τρελλὰ παιγνίδια. Εἶναι τὰ φοβισμένα, τὰ παραπονεμένα παιδιὰ, τὰ ὅποια θέλουν νὰ μάθουν

γράμματα, νὰ διδαχθῶν τίνων προγόνων ἀπόγονοι εἶ-
ναι. — Ὁ ἱερεὺς—διδάσκαλος κἀθεται ἀριστερά, δε-
ξιὰ τοῦ ἑνα ἀγόρι ἀκούει προσεκτικὰ καὶ προσπαθεῖ
νὰ σημειώσῃ ἐπὶ τοῦ γόνατος τοὺς σοφοὺς λόγους του,
τὰ ἄλλα παιδιὰ ἐπίσης ἀκούουν μὲ ἐντεταμένην τὴν
προσοχὴν. Εἰς τὰς μορφάς των ἀποτυποῦται ἡ εὐγέν-
εια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.—Τὴν εἴσοδον φρουρεῖ
παλληκάρι, τὸ ὅποιον κρατεῖ τὸ τουφέκι του καὶ
ἀκούει καὶ αὐτὸ τὸ μάθημα μὲ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ μὲ
μίαν ἔκφρασιν ἀνυπομονησίας διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ ἐνθ-
πλως τὴν σκέψιν τῆς ἐλευθερίας, ἧτις τὸ ἐμψυχώνει.
—Τὸ μάθημα γίνεται εἰς κάποιον ἀφανῆ διάδρομον.
Ἐν κιβώτιον μὲ παλαιὰ βιβλία, μερικὰ φανάρια διὰ
τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς οἰκίας των, ἓν δέμα μὲ τρό-
φιμα καὶ ἓν σάγμα χρησιμεῖον ὡς θρανίον ἀποτελοῦν
τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ προχείρου αὐτοῦ διδασκῆριου.

Ὁ κίνδυνος μήπως ἀνακαλυφθῇ τὸ κρησφύγετον
ἀφ' ἑνός, τὸ κληρικὸν σχῆμα τοῦ διδασκάλου ἀφ'
ἐτέρου, προσδίδουν εἰς τὴν διδασκαλίαν μίαν μυστικο-
πάθειαν, καθιστῶσι τὸ μάθημα ἱεροτελεστίαν. — Οἱ
μαθηταὶ ἀκούουν μὲ εὐλάβειαν τὸν σεβάσιμον ἱερέα.
—Μὲ τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν συνδυάζεται
ἡ ἀδάμαστος ὑπεργόφαια τοῦ Ἑλληνοῦ, τοῦ κατα-
ταγομένου ἀπὸ γενεᾶς ἡρώων.—Ἀκούουν διηγή-
σεις περὶ τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς φυλῆς, ὁ
ἱερεὺς αὐτὸς θὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς μετασχόντας εἰς τοὺς
πατριωτικοὺς ἀγῶνας, ἀπὸ τοὺς ὑποστάντας τὰς
καταδιώξεις, τὰ παιδιὰ ἡρώων παιδιὰ, μὲ ἡρωικὴν
ψυχὴν (ψυχικὴ ὁμοιογένεια).

Ποῖαι ἰδέαι ἐμ-
ψυχῶνουν τὴν
εἰκόνα ;

Ἡ ἀξία τῆς
εἰκόνας.

Τὸ «Κρυφὸ σχολεῖο» καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις εἶναι μία εἰκὼν θαυμασία, συγκινητική, πρωτότυπος. Γερμανὸς κριτικὸς γράφει διὰ τὸ ἔργον τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὸν δημιουργὸν καθὼς καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὅπερ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἔθνικὸν ἐν πλήρει σημασίᾳ τῆς λέξεως—Εἶναι ἐν τῶν διαπρεπεστέρων ἔργων τοῦ Γύζι.—Εἶναι μία τῶν ὠραιότερων σελίδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Εἶναι ὕμνος διὰ τὴν βαθέως ἐνυπάρχουσαν δίψαν πρὸς μάθησιν, πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ καταπνιγῇ, παρὰ τὰς καταδιώσεις τῶν Τούρκων, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν αἷμα. Ὅπως ὁ μέχρι αὐτοθυσίας θαρραλέος ἱερεὺς ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς τρομοκρατίας ἐκόμιζε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του εἰς τοὺς πιστοὺς τὰ ἄχραντα μυστήρια, οὕτω καὶ ὁ Ἑλληὴν ἱερεὺς ἐδίδασκε καὶ ἐμόρφωνε πνευματικῶς εἰς ἀπόκρυφα μέρη τὰ τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Τὸ «Κρυφὸ σχολεῖο» εἶναι ἡ διδακτικωτέρα σκηνὴ τῶν χρόνων τῆς δουλείας καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνηρτημένη ἢ εἰκὼν αὕτη εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων αἰσθητικὴ διδασκαλία.....	σελ.	3— 45
---	------	-------

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐκλεκτῶν Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων ἀνά- λυσις καὶ κριτικὴ.....	>	46—102
1 Ἡ ἄσκημη κόρη. Γ. Δροσίνη.....	>	48— 50
2 Ὁ Ἀμερικάνος. Ἀλ. Παλαδιαμάντη.....	>	51— 54
3 Ὁ Ἀγροτικὸς βίος. Ἀ. Καρκαβίτσα.....	»	54— 57
4 Τῆς νύφης ποῦ κακοτύχησε. Δημῶδες.....	»	57— 61
5 Τοῦ λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου. Δημῶδες.....	»	61— 63
6 Τῆς λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου. ».....	»	64— 68
7 Οἱ δυνὸ καβαλόρηδες. Γ. Δροσίνη.....	»	68— 70
8 Στὴ μαύρη ξενιτεία. Ἀρ. Προβελεγγίου.....	»	70— 74
9 Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι. Δημῶδες.....	»	74— 76
10 Ὁ Σκαφιτιάς. Γ. Μαροκοᾶ.....	>	76— 78
11 Ὁ Πνιγμένος. Δημῶδες.....	>	78— 81
12 Κριτικὴ ἐνότητος.....	>	81— 84
13 Ἡ Δύσις. Δ. Αἰγινήτου.....	>	84— 86
14 Ὁ Ἀττικὸς οὐρανός. Γρ. Ξενοπούλου.....	>	86— 87
15 Τὸ χωριό. Κ. Παλαμᾶ.....	»	87— 89
16 Τὸ πουλι καὶ ἡ βασιλοπούλα. Δημῶδες.....	»	90— 91
17 Ὁ Διᾶκος καὶ ὁ Μῆτρος. Ἀ. Βαλαωρίτου.....	»	91— 94
18 Τοῦ Χρόνη. Δημῶδες.....	»	94— 96
19 Τὸ τάμα. Γ. Δροσίνη.....	»	96— 97
20 Τῆς Πάργας. Δημῶδες.....	»	97—100
21 Ἐπιστολὴ Ἱ. Βαρβάκη.....	»	100—102

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ καλλιτεχνῶν ἔργων.....	»	103—110
22 Οἱ ἔξι κόρες τοῦ Ἐρεχθίδου. Γ. Δροσίνη.....	»	103—105
23 Τὸ κρυφὸ σχολεῖο. Ν. Γύζη—Ἱ. Πολέμη.....	»	106—110

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

σελ. 24	στ. 4	κάτωθεν	ἀντί	περαιωθῆ	γρ.	περατωθῆ	
» 32	» 17		»	θέσθαι	»	θέμεν	
» 36	» 1	κάτω	»	περαιούται	»	περατοῦται	
» 37	» 15		»	περαιωθῆ	»	περατωθῆ	
» 49	» 10	κάτωθεν	»	τετρατῶδες	»	τετρατῶδες	
Ἐπίσης ἀντί σπῆτι, ἀλώνι, μαντήλι, ταῖταιρι						»	σπήτι, ἀλώνι, μαντήλι, ταῖταιρι,

024000018152

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ

---

1. *Λυσίου Λόγοι ἐρμηνευόμενοι διὰ Μεθοδικοῦ Λεξικοῦ.*
διὰ τὴν Α' τῶν τετραταξίων Γυμνασίων.
2. *Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου, ἐκλεκτὰ τεμάχια μετ' ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ Αλοχίνου κατὰ Κτησιφῶντος.*
διὰ τὴν Γ' τῶν τετραταξίων Γυμνασίων.
3. *Πλουτάρχου ἐκ τῶν παραλλήλων βίων ἐκλεκτὰ ἀποσπάσματα.*
διὰ τὴν Β' τῶν τετραταξίων Γυμνασίων. ἐκδ. β'.
4. *Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης, ἐκδοσις β'.*
διὰ τὴν Α' τῶν τετραταξίων Γυμνασίων καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦς τῶν λοιπῶν σχολ. τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄπαντα παρὰ τῷ Ἐκδότη Ἰωάν. Ν. Σιδέρη. Ἀθῆναι ὁδὸς Σταδίου 48.